Оссолінсъкі колекції.

CD – диск виконано в рамах угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.

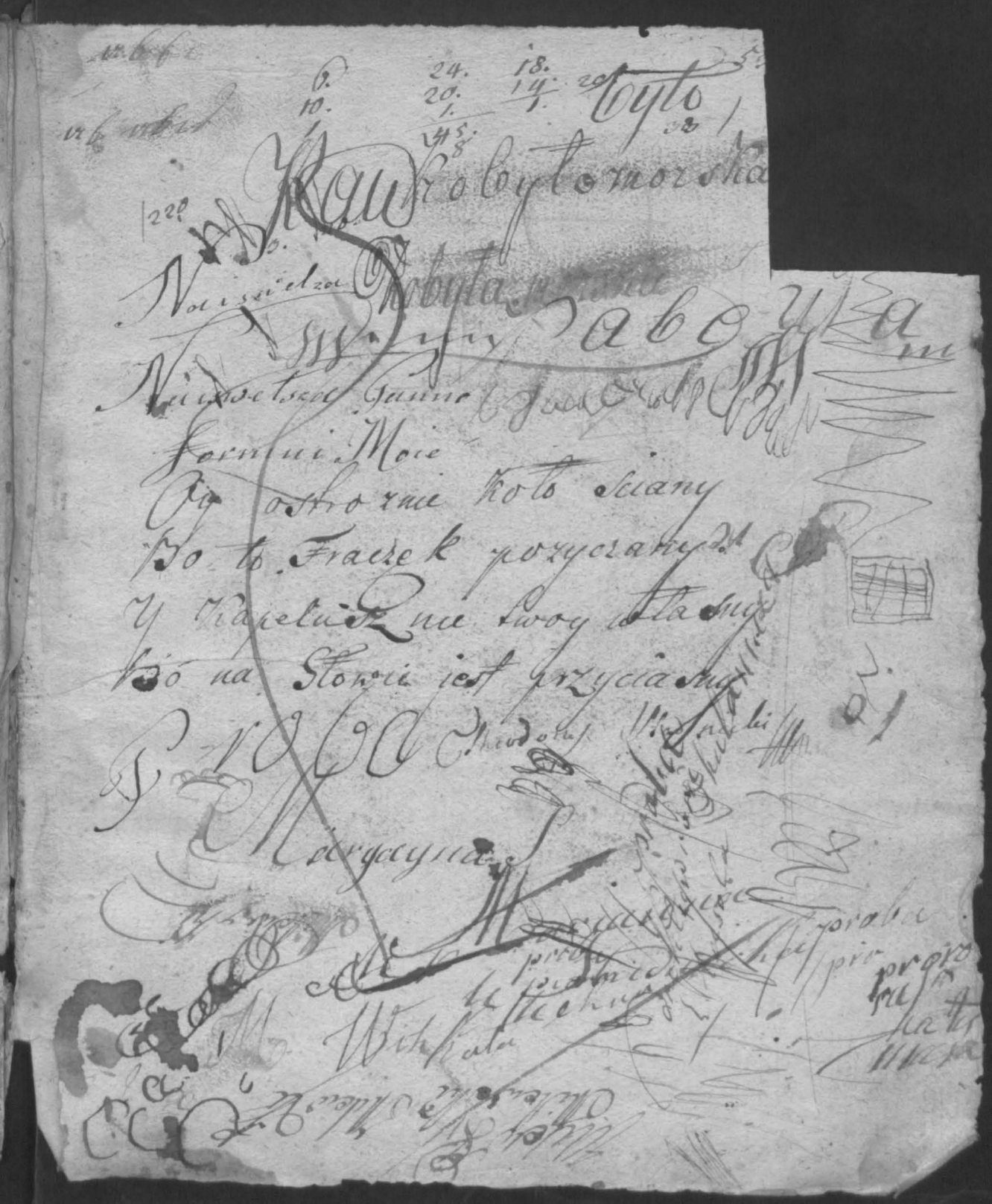
Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów.
Zespół (fond) 4.
Zbiór rękopisów Biblioteki Baworowskich

Dział (opys) 1

475. Elementa Rhjetorices in gratiam Alumnorum Humanitatis collecta. A.D. 1781, Złoczovia.

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

BIBLIOTEKA
W.B.

Nr 475.

I. 2. 10

Proba katamarra piura
Juliana Jul
Juliana d.
BIBLIOTEKA
W. KR. BAWORÓWSKIEGO

Najświętsza Panno Fortuny moie Ko

12
18
21
20
19
15
41

ELEMENTA RHETORICES

In Gratiam Alumnor Scholae Humanitatis

BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA IM. KAROLOWSKIEGO

COLLECTA.

Anno Dñi 1791 Octobris.

Ad Ingenuos Scholæ Humanitatis Alumnos.

Tanta est multorum imperitia inscitiaq; ut hanc Scholam Humanitatis v. nullius v. minimi momenti esse ducant. Hinc non ad aliquid adeliscendum in illa sed potius ad Rhetoricam gradum faciant, promoveri volunt. Quin imo si qui ob suam negligentiam vel incapacitatem altero retineantur Anno, maxima se injuria affectos conqueruntur. Siquidem non aliquid proficere, sed in hac Schola annum peragere satis arbitrantur. Non solum autem adolescentes in hoc errore versari video, verum ſ. quod maxime dolendum ſ. ipsimet plerique Parentes nomen Dei seos celiõ prosequentes filios in hac Schola proficere minime curant. Solis enim ambagibus fabulisq; annilibus nullius usus imo etiam

nocivis

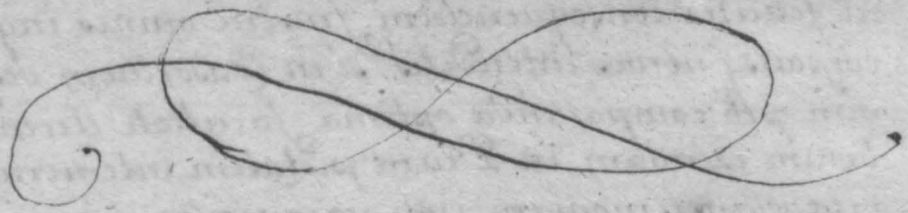
nocuis animos Iuvenum imbui sibi persvadent. Quod
quàm falsum quamq; iniquum est ipsos vos Discipulos
amantissimi testes esse ut volo ità peractô annô futuros
spero. Intelligetis enim profectò, cum ea in hac Schola quæ
in inferioribus elucuistis perfici tum ad Reginam omni-
um artium Eloquentiam animos vestros præparari. Ut
enim reliqua omittam quid per Deos immortales ea
ipsa quæ vobis trado præcepta volunt? Fabulasne
vel Ambages dicetis? nullius ne usus vel emolumenti?
imo verò maximi nàm sine illis omnium artium Matrem
et Magistram Eloquentiam adire nefas putandum est.
Antequàm enim ad præstantissimam hanc artem ac-
cedatis, rudibus quibusdam præceptis facilioribusq; præ-
xibus præparatos vos esse oportet. Non inficior ego qui-
dem aliqua in hac Schola de Fabulis et falsorum
Deorum Historia tractari præterquàm quod perpau-
cis sine quibus Historicorum Oratorum Poëtarumq; præ-
stantissimorum scripta intelligi nequeunt eadem ab eru-
ditissimis viris maximopere commendantur. Plato inquam
ille Divinus primam puerorum eruditionem ab honestis fa-
bulis incipere jussit. Natalis autem comes in cujus Mytho-
logia omnia prope naturalis et moralis Philosophiæ dogma-
ta contineri dicuntur. Tantam est inquit utilitas quam ex
Fabulorum cognitione percipimus quanta nullius verbis
explicari præstantissimis potest. Quid? quod Poëtarum lectio

His plerumq;

sunt referti plurimum ad comparandam valeant elo-
quentiam ut non immerito a prestantissimis Oratoribus
acceperimus tantam esse eloquentiæ cum Poëticæ stu-
dio conjunctionem tantam cum Poëtis affinitatem
ut sine his illi nullo modo consistere posse videantur.
Quæ cum ita sint adeste animis adolescentes optimi ad
eamq preparamini eloquentiam quæ non solum ad
præsens quoadusq hos inter Scholarum parietes ver-
sabimini, verùm etiàm quæ ulteriori vitæ tractu
ad optimè suis muneribus pro Deo Ecclesia ac Pa-
tria fungendum maximô vobis sit adminiculô: ad
id feliciter consequendum frustra omnes ingenii
corporisq nervos intenderetis, si in Consortium vestro-
rum pro comparanda optima facultate dicendi la-
borum eximiam in Deum pietatem intemeratamq
vitæ Sanctimoniam non vocaveritis. Cum enim
adtestante sacro codice omne Datum optimum et
omne donum perfectum de sursum est descendens
a Patre luminum, nisi hic a vobis provocatus cæ-
lesti lumine affulserit, oleum procul dubio operamq
ludetis. Sum verò divina ope adjuti, memineritis,
quod neminem vidisse se gloriatur antiquitas, ne-
minem visura posteritas cui somniando aliquid
sapientiæ advenerit, hinc amorem erga studia
indefessam curam solicitudinemq afferte. His e-
nim duabus rebus pietate nimirum in Deum
et studiis ac contentionibus vestris facile id conse-

qui poteritis

qui poteritis ut tranquilli laboris vestri fructus
proficuus Deo hominibusq gratus acceptusq
reddatur. Mea verò interèrit semper vobis cur-
rentibus stimulos quotidiana vigilia med ali,
quid vobis emolumenti adferre videbuntur. Pergite
quocirca Juvenes egregii et ea quæ cepistis ala-
criter literarias exercitationes prosequentes De-
um optimum, maximumq implorate, ut vobis
fortunatum Anni hujus cursum / quem ex
animo precor / impertiat.

PARS PRIMA.

de.

Progymnasmatibo.

CAPUT I.

De Progymnasmatibus in genere.

Quid est Progymnasma?

Progymnasma quantum ad nomen est vox Graeca latine praeexercitatio: quod niminum Juvenes antequam ad graviores disponantur in his facilioribus compositionibus prius exercitari debent.

Quot et quae sunt haec Progymnasmata?

Ab optimis eloquentiae magistris xii. assignari solent sunt porro haec Fabula, Narratio, Thesis, Laudatio, Vituperatio, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Vituperatio Comparatio, Ethopeja, Descriptio, et Legislatio. De primis 5 doctrinam specialem habebimus. Alia eni facile huc redui post.

CAPUT II.

de Fabula

Quid est Fabula?

Est sermo falsus veritatem effingens vox hæc Fabula a verbo fari nomen suum sortitur.

A quo originem traxit suam Fabula?

Primus Hesiodus fabulas conscripsit teste Quintiliano, qui ipso Æsopo 103 Annis superior fuit.

Quotuplex est Fabula?

Triplex. Rationalis Moralis. et Mixta. Rationalis qua ad mores instituendos fingimus ab homine dictum aliquod v factum quod jure vera neq dictum fuit neq factum dici tamen vel fieri potuit. Moralis est illa qua ratione carentia humanum aliquid imitantia ad emendandos homines introducuntur. Mixta est illa in qua homines cum rebus ratione carentibus sermocinari v quidpiam agere singuntur.

Quot et quæ sunt virtutes Fabulæ?

IV. 1ma. Brevitas ut nihil asseratur quod sit superfluum. 2da. Perspicuitas quæ consistit in verbis propriis et usitatis. 3tia. Suavitas si res verbis elegantibus nitidis selectis efferat. 4ta. Probabilitas ut nimiram perspecta hominu animaliu q naturæ ea ipsis affingantur quæ conveniunt.

Quot modis tractat Fabula? Duobus breviter videlicet dum constat simplici tantu narratione et Apabulatione ut ipse quamvis præmisso exordio in laudem auctoris ex quo ipsa enuq Fabula.

eruitur fabula sententiis sacris non prophanis referta narratur.

Quot sunt Partes Fabulæ?

Duæ Fabula ipsa et Assabulatio Fabula quidem sua suavitate audientes et legentes delectat assabulatio autem movet id est persuadet vel dissuadet aliquid. Vocatur aliter præfabulatio sed hoc discrimine quod hæc præponatur illa postponatur fabulæ.

Quis finis Fabulæ?

Finem cujusq; fabulæ hunc esse præstantissimum auctores illarum voluerunt, ut scilicet ridendo et carpendo mores animalium hominum vitia emendarent castigarentq; Laudando et admirando animalium solertiam clementiam et misericordiam homines ad vitæ honestatem excitarent et ab omnibus quacunq; bono nomini notam inurunt criminibusq; avocarent.

Quæ utilitas Fabularum?

Multiplex. delectant enim fabulæ, docent et movent. Delectari fabulis non pueros tantum sed etiam viros ætate provectiores experimur, docent qua ratione instituenda sit vita, quæ virtutes exercendæ quæ vitia fugiendæ. Quod vero moveant fabulæ colligimus, ex exemplo Menenii Agrippæ qui decantato corporis humani Apologo plebem Romanam quæ in sacrum montem secesserat ad concordiam Patrum revocavit.

CAPUT III.

De Narratione.

Quid est Narratio?

Est expositio rei facta vel tanquam facta dicitur rei facte nam narrationes esse possunt earum re, rum que nunquam facta sunt fieri tamen ali, quando possunt.

Quotuplex est Narratio?

Triplex. Poetica que exponit res fictas, Historica que vetustarum rerum commemorationem con, tinet. Civilis. qua Oratores in controversiis utuntur.

Que sunt accidentia et virtutes Narrationis?

7 Accidentia numerantur persona faciens res gesta, tempus quo, locus in quo, modus qualites, causa quare, quo fine. Quo hoc versiculo elegan, ter concluduntur. Quis quid ubi quibus auxiliis, cur quomodo quando:

Virtutes vero Narrationis eadem sunt que et fa, bule nimirum Brevitas, Perspicuitas, Suavitas. Pro, babilitas, de quibus jam diximus.

CAPUT IV.

de Laudatione.

Quid est Laudatio?

Est oratio bona alicujus enumerans: Laudari autem solent Persone, res tempora, animantia

planta de-

plantæ &c. præter ritium.

Quot sunt Partes Laudationis?

IV. 1mo Exordium quod dici solet frequenter ab offi, cio cum vires bene meritos laudamus. 2do Laus. quæ sumitur a genere, Patria, Majoribus, educatione ge, stis virtutibus, tum bonis fortunæ, ut sunt opes, potentia, Dignitas &c. a bonis corporis ut sunt robur, pulchritudo, sa, nitas &c. a bonis animi ut sunt scientia, fortitudo, virtus &c. 3tio Comparatio. cum nempe illa persona quam lau, damus cum aliis in bono vel malo confertur vel præ fertur. 4to Epilogus qui conficitur gratulatione ta, lis Personæ cui Patriæ aut Familiæ &c. vel adhortatio ne audientium ad similia laude digna facinora.

Unde desumitur laus animalium et rerum inanimatarum?

Bruta animantia laudantur a natura forma, ro, bore, agilitate et aliis bonis quibus prædita sunt. Artes laudantur a genere antiquitate Materia cir, ca quam versantur honestate necessitate &c. Urbes lau, dantur a Conditoribus, situ, magnitudine, incolis, tem, plis, palaciis, Academiis, virtutes laudant a pulchri, tudine, præstantia, necessitate et immortalitate quam consequuntur. Temporis laus desumitur ex illis bo, nis quorum est capax v. ab amœnitate rerum omnium, a genera, tione quia producit æstas laudatur a segetibus floribus

arboribus. Autumnus a fructibus plantæ laus sumpta a venustate floris ubertate fructuum utilitate necessitate.

Caput V.

Quid est Thesis?

Est alicujus rei investigandæ per orationem disquisitio quam Cicero consultationem vocat.

Quotuplex est Thesis?

Duplex. alia Civilis cujus finis est actio vg An bellum sit gerendum. Alia Speculativa cujus finis est cognitio. An Sol major sit terra.

Quibus partibus constat Thesis?

Tribus. Exordio In quo elucidetur propositio. Confirmatione quæ ejusdem locis perficit. Legitimo utili justo possibili, v iis contrariis. Legitimum illud intelligi debet, quidquid seu divinis seu humanis legibus v naturæ ipsius persuasione faciendum v amplectendum ostenditur. Utile est id quod alicujus fructum honestati junctum affert. Justum illud quod negligi salva conscientia non potest. Possibile quod auxilio naturæ, artis, ingenii, amicorum et divina ope non est difficile. Conclusione. qua rem v amplectendam vel rejiciendam suadet.

Quis usus Thesis?

Maximus

Maximus quia quæ de universo genere dicunt etiam de singulis dici possunt. vg. Si sermonem meum sim habiturus de diligentiæ laudibus excurram in laudē virtutis. Si vituperaturus inertiam vitii generatim sumpti describam turpitudinem.

Quo differt Thesis ab Hypothesi?

Hoc discrimine quod Thesis sit Propositio generalis et infinita i.e. est nullis circumstantiis loci, temporis, personæ, circumscripta. vg. An docti homines ad Officia sint promovendi. Hypothesis vero est Propositio finita et circumstantiis loci, temporis, personæ, circumscripta. vg. An docti homines hujus Regionis hoc sæculo eruditi pleno, promovendi sint ad Officia.

Caput VI.

De Chria

Quid est Chria?

Est commemoratio facti alicujus v. dicti v. utriusq; simul

Quotuplex est Chria?

Triplex. Verbalis, Activa, et Mixta.

Quid est Chria Verbalis?

Est illa quæ verba sententiosa ab aliquo prolata exponit, ut illud effatum Senecæ. Nulla est honesta avaritia nisi temporis.

Quid est Chria Activa?

Est ea quae memorabile aliquod factum exponit. Ut Sapiens Pythagoras interrogatus quam longa esset hominum vita paulisper se conspiciendum exhibuit, tum subito expectantium oculis evolavit, ut nimirum celeri illa fuga vitæ breviorem designaret.

Quid est Chria Mixta?

Est ea quæ factum aliquod sermoni junctum exponit. Ut illud Diogenes cum ardente face per urbem currentis ipso meridie cum dicto hominem quæro.

Quot sunt Partes Chriæ?

VIII. Partibus qualibet Chria constat. Hermelaus, Dativo, Paraphrastico, Causa, Contrario, simili, Exemplo, Testimonio Veterum et Epilogo.

Quid sibi vult a Laudativo.

Significat in ipso Chriæ initio laudandum esse dicti vel facti Autorem ut scilicet ex authoris laudatione major illius seu dictis seu factis auctoritas cum veluti pondus accedat.

Quid sibi vult a Paraphrastico?

Idem ac si diceres ab expositione. Paraphrasis enim est vox

enim est vox Preca nihilq; aliud est quam copiosior explicatio dicti vel facti.

Quid significat a causa?

Indicat diligenter afferendam esse causam illius seu dicti seu facti vg. esto argumentum Christ: Ferenda sunt amicorum vitia. Quod scilicet sine vitiis nemo nascitur optimus ille est qui minimis urgetur ait Hora.

Quid dlud a Contrario?

Significat sententiam nostram ex contrariarum rerum conflictione esse confirmandam.

Quid Similitudo?

Similitudo affertur ut illustret propositam materiam vel si laborem et diligentiam commendare velis dices cum Tullio ut ad cursum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis, sic homo ad intelligendum et agendum est natus.

Quid Exemplum?

Hujus vocis sensus est illustris cujuspiam rei appositione confirmandam esse sit propositio Dulce et Decorum pro Patria mori Adducis exemplum Codri Atheniensium Regis de quo ait Horatius Codrus pro Patria non timidus mori.

Quid de Testimonio?

Intelligo nostram sententiam Veterum Autorum

verbis

verbis comprobandam esse vg. Injurias esse condo-
nandas potius quam ulciscendas. Delectus testi-
monia facili multa contempta currantur vel
ejusdem convitia spreta exolescunt loco testimo-
nii quandoq; Apothegmata fabulæ leges ponunt.

Quid Epilogus?

Epilogus seu Conclusio est in quo post brevem
dictorum aut factorum commemorationem
hoc ipsum de quo ajebatur amplectendum
vel fugiendum suadetur

Et hæc de Progymnasmatibus sufficiant
amplius ex Libro legetur.

PARS II.

De iis quæ necessaria sunt ad Comparandam Eloquentiam.

CAPUT I.

de Periodis in genere.

Quid est Periodus?

Periodus græce significans ambitum sive circui-
tum est sententia quædam ita in se absoluta, ut
ad complendum in ea perfectum mentis sensum
nihil amplius desideretur. vg. Omnia quæcung

dicturus sis

dicturus sis prius mente considera. Multorum enim lingua intellectui praecurrit.

Ex quo componitur Periodus?

Ex Membris et incisis seu commatibus.

Quid est Incisum?

Est pars minor periodi penitus incompleta vg. Existimes nil in rebus humanis firmum, nihil in rebus non mutationi et casui obnoxium esse.

Quid est Membrum?

Est Major Pars periodi ita quidem facta, ut adhuc aliud membrum, nisi sit unimembris Periodus, quo sensus compleatur desideret.

Quid est periodice dicere?

Est uti frequentibus periodis.

Quid est membratim aut incisim dicere?

Est varia frequentare verba membra v incisa quae nullo interse nexu junguntur vg Hunc Principem natura finxit ad regnum, virtus ad pietatem erudivit, fortuna evexit ad solium, fortitudo victorias coronavit, Incisim puerorum non alia sunt negotia quam nugari, garrire, hac illac vagari, ludo genioq indulgere.

Quo junguntur Periodi?

Ante responsionem notandum est omnes fere plurium quam unius membri periodos constare Prothasi et Apodosi. Prothasis est prima pars periodi

quae alteram

quæ alteram post se desiderat. Apodosis vero est al-
tera pars periodi quæ prothasi respondet. vg. Ita ca-
lamitatibus infortuniisq; sum obrutus ut neminem
infeliciorem me esse existimem. Hæc igitur partes
ligantur quibusdam particulis quales sunt. Ut,
ita; adeo, ut: non tantum, sed etiam: cum, proinde;
nunquid: non, quin etiam, cum tum tam. quàm
nunquam, nisi; quantum, tantum: non satis, sed
insuper: eousq, donec: ille, qui: et aliis innumerabilibus.

Quotuplex est Periodus?

Multiplex. Unimembris, Bimembris, Trimembris,
Quadrimembris et alii pluriun membrorum
quam quatuor. Unimembris si justo longior est
vocatur Schinothenes. Alii periodi ex pluribus
quam quatuor membris conflatæ vocari so-
lent periodum circumductiones.

Quid est Periodus Unimembris Bimembris Trimem-
bris Quadrimembris?

Quæ unum, quæ duo, quæ tria, quæ quatuor mem-
bra continent ecty ita a numero membrorum
vocantur. Quod in Periodo verbarunt Persona-
lia vel Impersonalia tot esse etiã periodorum membra.

Quæ sunt vitia Periodi?

Si parum sit numerosa si obscura si refecta ver-
bis inanibus si eodem sæpius modo claudatur.

Quid confert Orationi Periodus?

Ut suavius

Ut

Ut sonus ad aures accidat mollius ac facilius
in animum influat.
Quando quibus periodis utendum est?
Periodis accurate formatis utendum est in exor-
diis et in laudando membratim et incisim di-
cendum in arguendo refellendo certando cum ad
versariis Periodica circumductio est adhibenda
cum plura simul proferenda sunt argumenta
dissolvenda plurima rationes totae dividendae in partes.

Caput II.

de Amplificatione.

Quid est Amplificatio?
Est modus verbis necessariis utilibus et ad ornatum
prudenter delectis membra periodorum implendi.
Quotuplex est Amplificatio?
Duplex Verbalis et rerum.
Quid est Amplificatio Verbalis?
Est cum Oratio crescit in plures voces manente eo-
dem sensu. vg. Loco mortuus est virtutem cum mor-
te commutavit.
Qui sunt Modi Amplificationis in Verbo?
Imo. Addere ubi opus vel utile est Epitheta.

2do. Addere ubi expedit adverbia temporis et modi. &c.
3tio. Verbum in nomen mutare. aut alio competente verbo.
4to. Adjectivum in Substantivum mutare.
5to. Alti ablativis vel aliis casibus modi tempo-
ris causa quibus plurimum augetur oratio.
6to. Synonima vel voces similes eademq fere si-
gnificantes non nunquam prosunt.
Qui sunt modi Amplificationis rerum?
1mo. Distributio totius in Partes.
2do. Brevis similitudo amplificat vel ornat.
3tio. Brevis item comparatio quoq vel ornat.
4to. Definitio una pluresve eleganter amplificant.
5to. Pluribus aliis amplificandi modis adjun-
getur ultimus ille Trito contentus versiculo.
Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Caput III.

de Tropis.

Quid est Tropus
Tropus est verbi v sermonis a propria significatio-
ne ad impropriam cum virtute translatio. vg.
Quantum animo vulnus accepi Accarnis vulne-
re ad animum facta est translatio. Tropi
sunt duplices in verbo et in sermone.

Tropi in verbo

Tropi in verbo usitatiores sunt sequentes. Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Tropi in sermone sunt. Allegoria, Ironia Hyperbole.

Quid est Metaphora latine translatio?

Est Tropus quo vox alicujus ob similitudinem a propria significatione ad alienam transfertur. Fit IV. modis 1mo. Cum vox transfertur ab animatis ad animata. Ut homo latrat. 2do. ab inanimatis ad inanimata. vg. Lux virtutis. 3tio. ab animatis ad inanimata. Ut quis sensus armorum tuorum. 4to. ab inanimatis ad animata. vg. Homines florentissima civitatis vel Juventus florens.

Quid est Synecdoche latine intellectio?

Est Tropus quo unum ponitur pro alio sit primo cum ponitur pars pro toto. vg. Puppis pro nave. 2do. Totum pro parte vg. Danubium bibere. 3tio. Cum materia ex qua res fit ponitur pro re ipsa. vg. Ferro vastare. 4to. Cum species accipitur pro genere. Ut auster pro vento. 5to. Cum genus ponitur pro specie. Ut fera pro leone. 6to cum unum ponitur pro pluribus. Ut miles pro exercitu. 7mo. Cum una plura. vg nos pro ego. 8vo. Cum ponitur consequens pro antecedente, ut dies pro ortu 9no. Cum ponit Antecedens pro Consequente. Ut Aurora pro die.

Quid est Methonymia latine submutatio?

Est Tropus.

Est Tropus quo unum ex alio intelligitur. Fit 1mo cum ponitur causa pro effectu vg. Inventor pro re inventa Bachus pro vino recreavit Ciceronem 2do. Cum effectus sumitur pro causa. Ut tristis senectus audax juventus. 3tio. Continens pro contento. Ut Civitas pro civibus. 4to. Contentum pro continente. Ut vinum pro vasis. 5to Possessor pro re possessa. Ut jam proximus ardet Ucalegon. 6to. Dux pro exercitu. vg Alexander totum orbem subegit. 7mo. Signum pro re signata Ut Sceptrum pro Regno.

Quid est Anthonomasia seu Nominatio?

Est Tropus quo aliquid pro nomine vel Persona ponitur fit Tropus iste 1mo. Cum aliquis accipitur per comparationem pro persona in Historiis vel Fabulis nota. Ut Crasus pro divite Apelles pro pictore Fabricius pro contemptore ejusm. 2do. Cum appellativum sumitur pro proprio ut Consul Orator pro Tullio Imperator Athenensis pro Themistocle pictor pro Apelle 3tio. Cum dictum positivi pro dicente vel factum pro persona Ut ille qui dixit non soleo ferari victorias pro Alexandro. Is qui urbem incensam a se cum voluptate spectavit pro Nerone. 4to. Cum Patria pro homine ipso. Ut

ipso. ut Enrigius Senex pro Sopo Aquinas pro
Juvenali Venusinus pro Horatio &c. Cum Definitio
quacunq pro re definita ut artium et literarum
athenum illud domicilium pro Roma primus
Reipublicæ eversor pro Cæsare.

Quid est Allegoria latine inversio.?

Est Tropus quo aliud verbis aliud re significa-
tur vg. Virgultum facile inclinaveris arborem
fregeris citius quam si velles inflexeris. Significat
puerum in tenera ætate facile flecti posse non
item virum.

Quid est Ironia latine Irrisio?

Est Tropus sensum indicans verbis contrarium.
vg. Optimum Omitem dicendo de eo qui impius est

Quid est Hyperbole?

Est Tropus qui rem auget vel minuit supra
vel infra veritatem cum judicio tamen et pru-
dentia vg. Nullius tantum est flumen ingenii de
pro Sparello Cicer. Nulla dicendi aut scribendi
tanta vis tantaq copia quæ non dicam exornare
sed enarrare Cajum Cæsar res tuas gestas
posset.....

Caput IV.

De Figuris.

Quid est Figura?
Est modus dicendi illustrior et a communi consuetudine remotus.
Quotuplices sunt Figura?
Duplices Verborum et Sententiarum
Quid est Figura Verborum?
Est ornatus quidam in verbis ipsis positus nimirum in eorum ordine et oratione.

DE FIGURIS Verborum.

Quot modis fiunt Figura Verborum?
Tribus potissimum 1mo per adjectionem 2do. per Detractionem. 3tio. per similitudinem
Quæ Figura sunt per adjectionem?
VIII. Repetitio, Conversio, Complexio, Conduplicatio, Gradatio, Synonymia Traductio Polysyntheton.
Quid est Repetitio?
Est Figura in qua ab eodem vocabulo sæpius inchoatur Oratio vg. Nihil agis nihil moliris quod ego non videam.

Quid est Conversio?

Quid est Conversio?

Est figura in qua sæpius ab eodem Vocabulo claudi-
tur Oratio. vg. Qui sunt qui fœdus ruperunt. Car-
thaginenses. Qui sunt qui crudele bellum gesserunt
Carthaginenses. Qui sunt qui Italiam devastavere,
Carthaginenses.

Quid est Complexio?

Est figura quæ repetitionem simul et conversio-
nem complectitur. Cum nimirum ab eodem ver-
bo incipiat atq claudatur. vg. Quis legem tulit
Rullus. Quis majorem partem populi suffragijs pri-
vavit Rullus &c.

Quid est Conduplicatio?

Est ejusdem vocabuli iteratio. vg. Esse me aiunt qui scio.

Quid est Gradatio seu incrementum?

Est figura qua quasi per quosdam gradus vel ascen-
dit ad summum vel descendit ad infimum oratio.
vg. Magnum est quid quid agat Catilina scire Ci-
ceronem, majus quid quid moliatur, maximum
quid quid cogitet.

Quid est Synonimia?

Est Verborum idem fere significantium Coacervatio.
Ut Cicero abijt, excessit evasit.

Quid est Traductio

Quid est Traductio?

Est cum unius ejusdemq; vocis repetitio variatur aut casu aut genere aut modis aut tempore Sic Cicero pro Archia. Pleni sunt libri plena exemplorum vetustas plena sapientium voces.

Quid est Polysyntheton?

Est figura conjunctionibus abundans. Et justitia et liberalitate et fortitudine ceteros omnes Imperatores superavit.

Quot sunt figura quae fiunt per Detractionem?

Tres. Reticentia adjunctio et disjunctio.

Quid est Reticentia?

Est figura quae fit quando verbum subaudiur. vg Cremo nullus nisi de te.

Quomodo fit Adjunctio?

Quando uni verbo plurima nomina substantiva respondent. Ut vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Cicero.

Quomodo fit Disjunctio seu dissolutio?

Quando conjunctiones et particulae tolluntur vg. Haec studia literarum adolescentiam alunt senectutem oblectant secundas res ornant.

Quot sunt figura per similitudinem?

Tres. Parmenaua

Tres. Paronomasia similiter cadens et similiter desinens.
Quid est Paronomasia seu Annominatio?
Est figura cum voces pene similes ac colludentes usur-
pantur in sensu dissimili vg. Consul ipse pavo ani-
mo et pravo. Cicero.
Quid est similiter cadens?
Est cum unum duo vel plurima membra in iisdem
casibus ponuntur. vg. Quid tam commune quam spi-
ritus viris terra mortuis mare fluctuantibus littus ejectis.
Quid est similiter desinens?
Cum in oratione vel membra vel voces eodem modo
finiuntur. Ut. Quintilianus. ejusdem non est ut face-
re fortiter et vivere turpiter.

De Figuris Sententiae.

Quid sunt figura Sententiarum?
Sunt orationis quaedam ornamenta, quae non in ipsis
verbis sed in sententiis collocatam habent suam venu-
statem et dignitatem, ex his aliae aptiores sunt ad mo-
vendum aliae ad docendum aliae ad delectandum.
Quae sunt figura quae pertinent ad movendum?
VIII. Exclamatio, Dubitatio, Obsecratio, Imprecatio,
Interrogatio, Praeteritio, Expolitio, Epiphonema.

Quid est Exclamatio

Quid est Exclamatio?

Est vocis Latio qua qua interjectione vel adhibita vel subaudita vehementiorem animi affectum significamus, ad rei magnitudinem exprimendam. vg Cicero in Catilinam. O Jempora! O mores! Senatus hac intelligit Consul videt ille tamen vivit vivit imo etiam in Senatum venit. Huic Figurae adjunguntur hae voces. Ah, Vah, Proh Super &c.

Quid est Dubitatio?

Est cum Orator haret animo, quid dicendum aut agendum sit ut Cicero pro Roscio. Quid faciam aut unde exordiar aut aquibus auxilium petam Deo, numne immortalium populine Romani.

Quid est Obsecratio?

Est cum alicujus sive Dei sive hominis auxilii, testimonium, opem, imploramus. Ut Cicero 4 Dejo Quamobrem hoc nos primum mihi Cajo Cesar per fidem et constantiam et clementiam tuam, libera, ne residere in te ullam partem iracundiae suspicemur, per Dexteram te istam rogo quam regi Dejotaro Hospes Hospiti porrexisti.

Quid est Imprecatio?

Est cum malum alicui v nobismetipsis optamus, vg Abi in malam rem.

malam rem malumq cruciatum.

Quid est Interrogatio?

Est cum interrogamus aliquem non tam ad rem dubitandam quaerendam quam ad urgendum et vehementius rem affectum exprimendum ita Cicero urget Catilinam. Patere tua consilia non sentis, quid proxima quid superiore nocte egeris? ubi fueris? quos convocaveris? quid consilii ceperis quem nostrum ignorare arbitraris? quod si interrogationi subiiciatur responsio Subjectio vocatur. Quid tam novum quam adolescentulum privatum exercitum difficili Reipublicae tempore conficere? confecit. huic praeesse? praefuit rem optime ductu suo gerere? gessit.

Quid est Praeteritio?

Praeteritio est cum simulamus nos vel nescire vel nolle dicere id de quo dicimus. Ita Cicero laudat Pompeium per praeteritionem. Non sum praedicaturus, Quirites, quantas ille res domi militiae, terra mari, quam tacq felicitate gesserit, ut ejus semper voluptatibus non modo venti assenserint, socii obtemperarint, sed etiam venti tempestatesq obsecundarint. Praeteritionis viciosa est reticentia quae fit cum oratione obrumpimus subito et retinemus aliquid. Ut illud Virgilius.

Jam Calum terramq meo sine numine venti.
Miscere et tantas audetis tollere moles.
Quos ego, sed motos praestat componere fluctus.
Post mihi non simili poena commissa luetis.
Quid est Expolitio?
Expolitio seu commoratio et exornatio est Figura
cum eandem sententiam variis modis versamus
ut altius in auditorum animis defigatur. vg.
O vita hominum fluxa fugax et in mortem
praeceps nisi fluxam litera figerent fugacem re
tinerent sustinerent praecipitem fama nostra si
mul cum corpore et eodem tumulo cineribus be
vi conderetur.
Quid est Epiphonema?
Est Exclamatio sententiosa quae fieri solet post re
aliquam insignem vel narratam vel probatam
Ut cum Virgilius post narratos casus Trojana
labores sic exclamat sententiose. Tantae molis
erat Romanam condere gentem.
Quae Figurae numerantur idoneae ad delectandum.
IV. Apostrophe Hypotyposis Prosopopeja Ethopeja.
Quid est Apostrophe?
Est Figura cum sermonem ad aliquam personam
v quasi personam.

vel quasi personam convertimus quam instituta ora-
tio requirat. Ita Cicero pro Milone. Vos vos apello
fortissimi viri qui multu pro Repca sanguine fudistis.
Quid est Hypothyposis?
Est figura qua res ita graffice describitur ut non tam
audiri quam ante oculos versari videatur. Sic Julius
Veri in humanitatem oculis subijit. Ipse inflamma-
tus scelere et furore in forum venit? ardebant oculi
toto ex ore crudelitas eminebat expectabant omnes
quo tandem progressurus aut quid nam acturus
esset cum repentem hominem corripi aut in foro me-
dio nudari ac deligari, et virgas expediri jubet cla-
mat ille miser se civem esse Romanum.
Quid est Prosopopeja?
Est fictio persone seu figura qua personam mortua
vel absentis aut etiam rei sensu carenti sermonem
tribuimus. Sic Cicero pro Catilina. inducit Patria
loquentem. Nullum jam tot annos facinus exti-
tit nisi per te nullum flagitium inte tibi ipsi mul-
torum nece tibi vexatio directio socios impunita fuit.
Quid est Ethopeja?
Est expressio morum seu figura qua alicujus stu-
dia mores indolem ingenium verbis exprimimus.

Ita Salu: Cati:

Ita Salustius Catilinam describit. Lucius Catili,
na fuit nobili genere natus magna vi et ani,
mi et corporis sed ingenio malo pravoq huic ab
adolescentia bella intestina, caedes, rapinae, discor
dia civilis grata fuere ibiq juventutem suam
exercuit corpus patiens inediae algoris vigiliae
supra quam cuiq credibile est, animus au,
dax, subdolus, varius cujuslibet rei simulator
ac dissimulator alieni appetens profusus, suu
ardens in cupiditatibus satis eloquentiae sapi,
entiae parum vastus animus immoderata
incredibilia nimis alta semper cupiebat

Quae Figurae sunt ad docendum?

Antythesis Sustentatio Communicatio Correctio.

Quid est Antythesis?

Est Figura qua verba verbis aut sententiae
sententiis opponuntur. Cic: in Catil: Est haec par
te pudor pugnat, illinc petulantia, hinc fides
illinc fraudacia, hinc pietas, illinc scelus,
hinc honestas, illinc turpitudo, hinc continen,
tia illinc libido.

Quid est Sustentatio?

Est Figura qua Orator ad sibi conciliandam

attentionem

attentionem auditorum tenet illos aliquamdiu sus-
pensos, incertosq; quid dicturus sit. Ut Cic. in Ver.
Etiamne mihi expectare videmini Judices quid de
inde factum sit expectate facinus quam vultis
improbum vincam tamen expectationem omnium.
Quid est Communicatio?
Est Figura qua Orator causa sua conpiens deli-
berat iis ipsis apud q contra quos dicturus sit. Cic.
in Verrina 2da. Nunc vos consulo quid mihi faien-
dum putetis id enim consilii profecto facile da-
bitis quod ego mihi necessario capiendum intelligo.
Quid est Correctio?
Correctio seu retractatio est Figura, qua Orator
sententiam aut vocem a se prolatam retractat
aut corrigit. Ut Cic. pro Celio. O stultitiam stulti-
tiamne dicam an impudentiam singularem.
Quid est Transitio?
Transitio quam alii figuram esse volunt alii
negant est orationis quidam nexus quo fit ut a-
pte copulata membra et periodi cohæreant.
Quot sunt Transitionis genera?
Duo: Transitio enim est perfecta vel imperfecta.
Perfecta cum breviter monemur quid dictum
sit et quid dicendum restet. Ut Cic. 2 Lege Manil.

Quoniam

Quoniam de genere belli dixi nunc de magnitudine pauca dicam. Imperfecta est quae ulterius tantum eorum exprimitur Ut Cicero pro Roscio. Age nunc illa videamus Judices quae consecuta sunt

Caput V.

De Stylo.

Quid est Stylus?

Stylus si primam vocis vim et originem spectemus est acus seu instrumentum quo in ceratis scribebatur tabulis. Hinc factum est ut Stylus pro ipsa factione seu dictione ut sermonis confirmatione usurpetur.

Quot sunt illius genera?

Stylus seu orationis character triplex est. Primo Tenuis seu infirmus. 2do Mediocris. 3tio Magnificus seu sublimis.

Quid est Stylus infirmus?

Stylus infirmus est ille qui naturaliter fluit cogitationes summa facilitate explicat Tropis et Figuris parce utitur. Talis in epistolis orationibus et libris plerumque usurpatur. Nec ideo quia vocatur infirmus parvi est habendus. Nihil enim illo prudentius, utilius aut frequentius.

Quid est Stylus mediocris

Quid est Stylus mediocris?

Stylus mediocris qui infimo est paulo superior
sublimi inferior ornamentis ex arte Oratoria a
brundat acutius cogitatis et electis modisq dicendi
rarioribus et elegantibus oblectatur. Talem in per
multis Ciceronis orationibus ut pro Rosio, Cluentio,
Marena, Rabino, Cantio &c. Talem plerisq in locis
in ejus oratoriis ac Philosophicis operibus talem
in elegantibus Historiae scriptoribus, talem in
omnibus fere Ciceronis Plinijq Epistolis.

Quid est Stylus Sublimis?

Sublimis summusq Stylus est ille qui vel per
rerum de quibus agit et ille q animo graviter com
moto supra usitatiorem dicendi modum et cogitatio
nibus ac sententiis et verbis modisq dicendi et figu
ris ornamentisq Oratoris elevatur magna ubiq
omnia et majestate quadam plena. Ut in Ora
tionibus Ciceronis ad senatum et populum
post reditum pro Le: Ma: pro M. Marcello et aliis.

Quotuplex iterum Stylus est?

Iterum duplex, aptior et arctior amplior est cum
qua multis egent verbis multis ea exprimit quae
paucis expedienda sunt paucis exprimit et Talis Sty
lus Ciceronis est, Stylus vero concisus est ille qui
paucis verbis multa includit incisa brevia periodos

breves amat

breves amat se se ubiq coarctat est etiam Stylus Laconicus per brevis et acutus ita Clearlouty est Veni vidi vici. Sed de his amplius le getur ex libro exemplisq il lustrabitur.

PARS III.

De Poesi

Caput I.

De Nomine divisione, partibus, natura objecto et fine Poëseos.

Quid est Poësis?

Quantum ad nomen est vox graeca latine fictionem significat, quantum ad naturam et ejus officium est ars fingendi et metrice canendi quae sunt vel esse possunt. Dicitur autem ars quia constat certis praeceptis ars fingendi fictio enim est anima Poëseos item dicitur ars metrice canendi ea quae sunt vel esse possunt Poëtica enim facultas non tantum existentes res sed possibiles etiam et futuras explicat.

Quotuplex est Poesis?

Duplex.

Duplex Naturalis et Artificialis. Naturalis dicitur cum Docta ipsius natura presidio fingit ad rem quod fieri potest celeriterq carmina prosumit. Artificialis que per artem ac improbum laborem aquiritur. Hec iterum duplex est Docens et Utens. Docens que tradit precepta fingendi carminisq conficiendi. Utens que preceptis sibi traditis utitur et juxta ea mentis cogitationes exponit. . . . . .

Quod est objectum Poëseos?

Objectum Poëseos est omne id quod mente potest effingi et carmine efformari sive in rerum natura de facto sit sive non.

Quod est Officium Poëte?

Est inventa materia verbis selectissimis numerisq perfectis carmen conficere atq ea fictionibus veritatem dicere. . . .

Quis finis Poëseos?

Docere, movere, et delectare.

Quæ sunt subsidia Poëseos?

Natura, Judicium, Imitatio, Exercitatio, Syllabar cognitio &c.

Imo. Natura est ipsamet Poësis naturalis seu Propensio quædam animi qua ad confingenda carmina ferimur.

2do. Judicium est prudens de re assumenda inquisitio ut nimiram Poëte materiam viribus propriis consentaneam assumat assumptamq bene perpendat.

3tio. Imitatio est cum scripta optimorum autorum pro norma et regula scribendi habemus ea illis verborum

ultam sententiam

cultum sententiarum grauitatem fictionum
elegantiam eloquentiæ.
4to Exercitatio est assiduus componendi carminis
usus ut quid quid vel ab aliis audieris y legendo
perspexeris y cogitando intelleseris scribendo persequas.
5to. Syllabarum cognitio est exacta quantitatis Syl,
labarum seu Prosodiæ notitia.
6to Ars sunt ipsa præcepta secundùm carmen componendum est
Quis fuit inventor Poeseos?
Poesis inventa perhibetur ab Hebreis a Græcis ex,
culta a Latinis denique conservata. inter Græcos Pie,
rius Macedo primus carmen fertur scripsisse ere,
ditus fuit Pater musarum at alii perhibent eas fu,
isse Jovis et Mnemosinis id est memoriæ et inge,
nii filias quas novem pieni Macedonis filiæ ad cer,
tamen cantus provocari ausæ et ab illis superatæ
in totidem picas sunt mutatæ Musæ carmen no,
men veluti trophæum sibi usurpantes pieridæ
sunt cognominatæ novem a Poëtis numerantur
sunto sequentes. Clio, Euterpe, Thalia, Melpomene,
Therpsicore, Eratho, Polichimnia, Caliope, et Urania,
quæ omnes variis nominibus afficiuntur Pieridæ
a Pierio Macedone aonides ab aonia Regione Bœotiæ
Camenæ a cantionibus et amœno cantu Castalides
a castalio fonte Aganippides ab Aganippo fonte
quem Pegasus ictu pedis sui excussisse perhibetur.
Pindarides a Pindaro monte Thessaliæ qui mu
sis et Apollini

sis et Appellinis sacer nuncupatur Preses musarum quod etiam illius sorores appellari consueverunt Dee rarum Deus Apollo celebratur.

Capul II.

de Carmine ejusq accidentibus.

Quid est Carmen?

Est oratio certo Syllabarum pedumq constans dicatur metrum a metiendo certa et requisita Syllabarum mensura Versus a vertendo quod plerumq sepius verti et mutari debeat antequam bonus eradat.

Quot sunt carminis accidentia?

Hec sequentia 1mo Scansio quod est pedum in carmine dimensio. 2do. Figura quod adimit vel addit vel mutat Syllabam aut literam. 3tio Cesura quod vel ultima Syllaba post pedem relicta et ad sequentem revocata 4to. Compositio quod est plurium versuum diversi generis in eadem ut Grai vocant Strophia Conjunctio unde si erant carmina unius generis vocantur Monocolos si duorum Dicolos si trium Tricolos &c. 5to. Reversio grece Strophia est post aliquod versus diversa specie ad priorem reditus hinc Monostrophia Distrophia Tristrophia &c appellantur. 6to Quantitas est accidens secundum quod pedes numerantur. 7mo Dispositio. est illa ratio qua cognoscimus qui pedes

in quibus

in quibus locis poni debent

Caput III.

De Methodo conficiendi carminis ejusq; exornatione et vitiis.

Quae Methodus potissimū servanda in componendo carmine?

1mo. Invenienda est materia ex qua conficietur carmen.

2do. Sensus ille solutis verbis describatur. 3tio. Cujus libet Syllabae quantitas notetur. 4to. Pedes ejus carminis quod confici debet in separato loco scribant.

5to. Quaeritur finis carminis si invenire potest si non tunc vel aliud voces Synonimicè ponantur vel ex verbo finito fiat infinitivus vel Substantivo adjiciatur adjectivum vel duo Substantiva Continuata de.

6to. Denig secundum pedes et quantitates reliq quae voces disponantur.

Quomodo carmen exornari potest?

1mo. Selecta Epitheta plurimum Ornamentia afferunt. Quae enumtur vel a causis vel ab effectibus moribus habitudine industria vitae loco 2do. Ornant carmen ea rerum 3tio. Istud quoq ornamenti plurimum addit si per Syncopen voces efferantur ut loco noverunt norunt in nominibus vero loco vorum virum quibus quëis

Quae sunt carminis vitia?

1mo. Si desunt cesura vg. Jussit multos me Praeceptor scribere

ceptor scribere versus 2do Ornant carmen Crebræ divisiones plurimum obsunt 3cio Fusi ego et illum i„ stam didicisse exactius artem 3tio Frequentes voces Monosyllabicæ 4to. Non est ex his qui nos hæc con„ ducat in arte. Præsertim adverbia frequentia, nunc tunc jam usq; 5to. Carmen indecorum faciunt dictiones plurium Syllabarum.

Conturbabantur Constantinopolitani
innumerabilibus sollicitudinibus.

Caput IV.

de Carmine Heroico.

Quid est Carmen Heroicum?

Est carmen constans sex pedibus Heroicum dici„ tur quod Heroum laudes et singulares actus illo ce„ lebrari solent Græce appellatur Exametrum.

Quot sunt genera Carminis Heroici?

Duo Præcipua, Epicum et Drammaticum

Quid est carmen Epicum?

Illud quo Heroum res gestæ tractantur vocat etia Poema.

Quot habet partes Poema?

IV. Præcipuas Exordium Propositionem Confir„ mationem et Epilogum præter has habet etiam Episodium seu Digressionem quid quanto Digressius

in Poemate adhibet

in Poëmate adhibetur tanto illius lectionem jucundiorem efficit.

Quæ sunt Ornamenta Poëmatis?

Sententiæ selectissimæ et gravissimæ Epitheta naturam rerum explicantia tandem nexus inter carmina. Prosopopeja et Ethopeja similitudines eruditiones ex falsorum Deorum historia, Tropi utuntur quoq; Poëta post exordium et propositionem brevi invocatione ad musas Appollinem aut ad eum cui inscribitur Poëma.

Quæ sunt species Carminis Heroici?

Visitatores sunt sequentes 1mo Epopeja est Poëma quo illustrium virorum facta cum fictione sibi annexa enarratur 2do Panegyris laudes alicujus Personæ continens 3tio Epithalamium carmen quo nuptiæ celebrantur 4to Genethliacum nativitatem alicujus decantans. 5to Epibaterium Salutationes continens 6to Eucharisticum gratiarum actiones persolvens 7mo Epicedium virorum illustrium vita cunctorum laudes celebrans 8vo Satyricum mores depravatos carpens. 9no. Georgicum. res agrarias canens. 10mo Bucolicum. res Pastoricas tractans.

Quid est Dramma?

Dramma est

Dramma est actus seu representatio fabularum Historiarum per inductas personas spectanti populo exhibita.

Quot sunt Species Drammatis?

Tres Tragedia Comedia Tragicomedia.

Caput V.

De Carmine Lirico.

Quid est Carmen Liricum?

Est illud quod sub se diversa metrorum genera continet, dicit Liricum quod ad liram Poëta hujusmodi carmen canebant. Species ejus sunt. Elegia, Epigramma et Ode.

Quid est Elegia?

Est carmen luctuosum tristitiam decantans quamvis modo Elegia adhibeatur ad omne genus argumenti, ita enim salutationes laudes et similia describi possunt.

Virtutes ejus sunt. 1mo Ut sit suavis et ornata sententiis. 2do. Ut pro necessitate ometur Historiolis eruditionibus ac fabulis breviter narratis. 3tio. Ut singuli bini versus sensum habeant perfectum.

Quid est Epigramma?

Est Carmen rem personam aut factum enuntians et ex præmissis aliquid argúti inferens.

Virtutes ejus sunt Brevitas, vel extra XII. versus
Poëta non excurrat venustas et argutio.
Quid est Ode?
Est Oratio eodem aut dispari carminum specie
constans, cantui accomodata. Hæc Ode erit vel
Monocolos vel Dicolos &c. Genera Odarum
multa quidem sunt. Sed non omnia in usu
præcipua videantur in Grammatica.

Caput VI.

De Carmine Polonico.

Quæ sunt servanda in carmine Polonico componendo?
Tria Numerus Syllabar. Cæsura et Terminatio.
Quid est Numerus Syllabarum?
Est certa mensura versus, quæ varia est nam ver-
sus sunt alii XIII, alii XII, alii XI, alii X, IX, VIII. Syllabar.
Quid est Cæsura?
Est medietas versus quem nulla Syllaba dictio-
nis transcendere debet. In versu XIII Syllaba-
rum erit post septem, in XII post 6. in XI. post 5.
in X post 5. in IX post IV. 5 in versibus paucarum
Syllabarum Cæsura non observatur.

Quid est Terminatio

Quid est Terminatio?

Terminatio est ut in quam Syllabam unus desinit versus, in eandem et alter desinat hac terminatio debet esse a media penultima similis Syllaba.

Ut na brzegu brzegu.

Quae est Terminatio bona carminis?

Est illa quae est diversarum partium ut nominis et verbi, Skały, dały. 2do. Substantivi et Adjectivi. ut Bałwany, Skołatany. 3tio. Nominis et Adverbii, eg. Deszcze jeszcze. 4to. Adverbii et verbi, ut jeszcze wieszcz. 5to. Cum in versu est Pollisyllaba et in altero Monosyllaba, Ut aże. każ, że ci Piorun a ty powinowaty.

Quae est Terminatio mala carminis?

Mala est 1mo Si sit communis si videlicet desinat in sy; cyo, sci, ta, iąc, 2do Si desinat in duas Consonantes. Ut płynąc poznąc. 3tio Si sunt voces Monosyllabicae. Ut Piorun, Brat, Knoc, Chłop.

Quod sunt praecipui modi scribendarum Odarum Polonicarum?

Duo. 1mo. confici Odas Horatiano carmini similes, alter Sapphico Horatiano carmini similes. Odae Polonicae ita fiunt. Primus et alter debet esse Syllabarum 11 cum Caesura solito loco posita cum simi-

li.

li terminatione. Stio IX Syllabarum Cæsuram ha-
bens Sto loco respondens. Stio Saphico æqua-
les Ode scribuntur hoc modo tres primi
sub æquali numero Syllabarum
aut XI. aut XI, quis additur medius
6. v 5. Syllabis constans. Secundus
primo quartus tertio correspon-
dere debet terminatione. Stu-
res dantur etiam Odarum
species quas quisq in
Poësi invenire vel
prolibitu suo ex
cogitare potest.

A
m e
n.

Plura explicatio usus et lectio librorum docebit.

Finis de Poësi:

Theodorus

Stadnicki de Stadnik

Ad Majorem Dei Gloriam Beatissimæ Virginis

MARIÆ

DECLAMATIOI.

Ex.

Fabulis et Narra tionibus.

Dominici Stadnicki

mp

AD AUDITORES.

Ad eloquentiam gradum aliquando facturis a progymnasmatibus exordium ducere in animo est Auditores Ornatissimi, more eo solennius utiliusq; recepto quod in dole nostra peraquè cæteris ingenium ita comparata sunt ut nisi labores quosdam leves, veluti primas velitationes premiseris haud quaquam ad ea accedendum sit quæ sibi totam hominis cogitationem robustam illam ac perfectam exigunt. Fabulam, Narrationem, Laudem Christi Jhesem aliaq; id genus quæ his continentur nescio an non singulares, præcipuosq; modos quibus id efficiatur, laudaverim defenderimq; simul contra quorundam male persuasorum ac temere de rebus judicantium persuasionem. Ne quidem, de primis duobus quoniam sic res nostra tum nunc tractabimus postulat breui aliqua oratione patefacta excurremus, ut eo nobis libentius, depositis, sicq; vobis fortasis etiam invitis, casu aliquo inhæserint, melius de ea persuasionibus auscultetis. Duplicem ego finem, si non necessitatem dicendi potius est, adscribendas cum Fabulas, tum Narrationes, assignaverim. Quod si eni a sua, vero, in societate communi hominum nobis vivendum jam tum illum procul dubio conjicitis, jam quasi manibus tenuis

Occurrunt sane

Occurrunt sanè primò nobis via e cunabulo egressis
res quædam coram aliis quibuscum vivimus conver-
samur, rusticamurve referendæ quas aut agendo aut di-
cendo cogitandoq; commisimus, imo ipsemet, natura
ac necessitate quadam simul nobiscum genita, alio-
mores, facta, amicitiam. studium, familiaritatem, occupa-
tionesq; discere ex sermone percupimus, discendo vero co
gnoscere, vel ad voluptatem vel ad utilitatem postulamus.
Quid istanc aliquo pacto præterquam sermone perspicuo
et ordinato obtinemus? En igitur usum necessitatemq; Nar-
rationis improbanda itaq; ea sententia est, inutiles scili-
cet hoc genus scribendi esse eloquentiæ Tyronibus. Nam
proterquam quod ista loquendi pene quotidiana ratio
mirum in modum facilis ac expedita est, difficile dictu quâ
prodest cogitare ac sermocinationes quodam ordine veluti
vinculo inter se disponere incipientibus. Profectò Narran-
do aliquid cui me intelligendum nolim? Quem delectare?
Jam verò utrumq; hoc quonam tandem modo præstare
ausim nisi ordinis nexusve membrorum quibus
mea constaret dictio, ullam rationem habuerim.
Quàm verò id facile possim præsertim incipiens,
quis non videat? Dandum hoc Narrationi semper
est, in qua, cum nisi dictio simplex ac genuina

locum habeat

locum habeat, nihil est quod meam vel torqueat cogitationem vel meæ imbecillitati vim inferat, dandum inquam est cum enim in ea nihil superfluum adhibendum sit, semper vero si cum præsertim mensura ac modus poëticus non cogit, quod est perfectioris jam et felicioris ingenii, naturali suo impetu fluere debeat nihil aderit quod meam exiguam adhuc et puerilem dicendi rationem deterreat, facatq; difficilem. Non mihi nimirum exquisiti illi dicendi modi atq; a communi abhorrentes usu erunt quærendi, non sublimis ille standus Stylus cui sum impar, non copia Sententiarum intermiscenda narrando est, cum hæc perfectis tantum Oratoribus in promptu esse soleat, sed attendenda solum nativa simplicitas brevitasq; quæ in primo hominum usu ac familiaritate, quasi sponte concessa atq; obvia est. Quid dicam de reliquo Narrationis usu. Sive enim Historiam speciem, nullibi magis, quam in rerum gestarum texendo ordine, per necessaria. Imo vero hac sublata, historiam quoq; toll i oportet. Sive rem forensem allegem? neq; causam rite defendi, neq recte intelligi defensam posse, nisi optima Narratione rei facta, res luculentissime ob oculos Judicum explicetur. Sive munus Orato-

ris

toris potestatemq dicendi consideres tunc enim vero vel
ad facta quae laudent aut reprehendis dare distincteq
enumeranda, vel ad res quo ordine tractari debeant, per
sequendas, vel ad personas quibus ex meritis virtutibus
quae se se commendaverint recensendas, vel denique ad ma
teriam ipsam quam deinde vel paulo post melioris cla
ritatis gratia prolixius versare in animo habeb, primo
breviter et quasi in speculo exhibendam, accurata omni
busq numeris absoluta tractatio, quasi ei ad manu habendae.
De fabula vero si eo modo quo par est dicere velim
nimis excresceret oratio. Hoc est animus audi
tores praestantissimum hoc loco fabellarum com
mentatorem Aesopum laudibus exornare, a quo
licentia haec fabulandi, et si non potius ab Hesiodo,
qui eo abhinc centum tribus annis superior fuit,
ortum suum ac principium traxerit, innuere en
aliquid de earum utilitate ac praestantia sa
tis jam eum laudasse est. Neminem porro tam
sapientem neminem tam recti honestiq tenacem
neminem adeo religiosum perfectumq existere
cui aliquod ab infantia, educatione, consuetu
dine alior et moribus imo ex ipsa interdum disci
plina, honestissimis ac prudentissimis praeceptis

vitium

vitium non inoleverit, vel iam insederit moribus et animo, ut simul cum natura sua conjunctum, aut madverterit facile, incognitum vero emendare vel neglexerit penitus vel postquam forte cognoverit, noluerit. Quid si de illis dicam, qui non uno laborant vitio, sed multis pene opprimuntur enormibus? Quid si de iis, quor mores ita rudes, vivendi autem ratio ita agrestis, ut si eos ad Officium honestate mq revocare velis, non unus satis modius, sed (ut ita dicam) ejus edendus est? Quid si de iis, hor vero ingens est copia, qui ita improbi ita audaces sunt, ut vitia morbosq animi non cura aut religione aliqua depellant, ne noceant aliis, sed vaferrima contegant simulatione, ut facilius cateros pervertant, tantq liberius ad turpissimam suam vivendi rationem approbandam imitandamq pertrahant. Mihi vero videtur Auditores, ut his omnibus malis aliquo modo obviam iri possit, non abs re fore, si fabulae adhibeantur. Quam enim ut vitium aliquod emendentur, vel mores alii doceantur flectenda primo voluntas sit deinde veri necessitas huic contraria virtutis persuadenda, utrumq id a bene explicata confictaq tabella facilime negotio obtinemq.

Insinuat

Insinuat se primò illa auditoris animo re perjucunde narrata, ac veluti quendam ad intellectum aditum concilicat. Hoc loco obtentò jam, si ad sectandam aliquam virtutem vel fugiendum vitium, quod omninò ex ea concludi necesse est, si rite in quam applicetur ita permoveri, persuadeoq, ut nisi aliquis ita ferreus Brutiq instar sit omnino sibi secus agendum decernat quam hucusq consuevit vel mutandam in melius vitam si modo mutanda est constituat. Hinc caute cum sæpius contra prudentiam delinquamus ideirco quod nec satis solertes in assequendis iis omnibus rebus simus, quæ a circumstantiis diversi generis pendent nobis plane incognitis, neq; pari ratione cum re cum nobis proponimus, vel jam persequimur inchoatam, conjunctis, exempla vero quibus docemur quid, ne quo pacto nobis agendum foret, cui rara in primis tui sæpissime nulla admanu habeamus, ideirco si recte judicare volumus, concedendum hac in parte multa fabellis est, quæ licet ficta ipsemet sint ad veritatis nihilominus cognoscendæ, magistra nobis quidam ductricesq sit. Desinant igit, oratores fabellari virum sui amplius contra eas jactare. Animadvertant necesse e quo in pretio Gellertus in Germania universa extiterit, quo eruditissimus fontanus in Gallia, quo nunc in Polonia Krasinscq insignis non minus ac elegantes fabellarum auctores quo

loco

loco eorum opuscula pulcherrimis referta fabellis habita sint apud omnes cum sapientes tum probos ac literatos viros; quot vitia in juventute imprimis otiosa, leporibus suis miraq jucunditate, quid doctrina mor in iis contenta, uberrime respersa est, emendaverint. Quod si vero adhuc dicant aspernari se hoc genus scribendi ideirco quod sollidiorem literaturam, uberiorem eloquentiam et acutioris ingenii vim non postulet, ac proinde se illud mediocribus minusq exercitatis velle relinquere, iis ego lubens respondeo: fabulam, et sententiarum gaudere acuminibus, et cultiorem fluidioremq admittere dictionem, et matura plane eruditionem non respicere illam maxime fabulam quae ad palato nostri aevi hominum sapiat, omnigenam redolere mox sapientiam, omnem si fieri potest sermonis gratiam spirare debet.
Haec igitur auditores erant, quae ego breviter die hodierna ad rem nostram praemittere statui, ne, et benevolentia vestra abuti, minoris ut videri possit momenti materias declamando, et nosmet ipsi animis despondere, in hocce amplissimo coetu vestro, privato vero Scholae nostrae certamine, aliter sentiendo videamur. - - - - - - - - - - -

Fabula de Salice et Cuneo ex ea facto.

In florente salis ripa maturior haret
Et numerat vita lustra beata sua
Agricolae grandem gestabat dextra securim
Caederet urbanis siculi ligna focis
Illiet hanc animo salicem ferroq; necandam
Destinat ad mota caesa bipenne cadit
In longum latumq; cupit discerpere verum
Multus in obtorto corpore nodus erat
Ex ipso cuneus fabricatur viscere, natus
Matrem crudeli dividit arte suam
Hunc afflicta salis oculis cum cerneret altum
Ingemit et tales, icta dat ore modos
Esto gravi ferrum laedat me vulnere, clavus
Plus mihi de nostro corpore factus obest.

Applicatio.

Plaga gravis licet ab hoste est quam nos toleramus
Plaga tamen gravior quam dat amica manus
In propium soboles cum stringit tela parentem
Impia tum duplici dextra dolore nocet.

Joh. Samo Wirsem Polskim.

Kto maią baranym stoiąc rosła wirtba brzegu
Liczyła setne lata życia swego biegu
Tym czasem zzaostrzoną chłop iuden siekierą
Localic ze pnia na kuchnię drzewo miał mysl sterą
Ma na nią chrapką leciuo co ią zocty zdala
Inie i od wielu ciosow wirtbe sią obala

Chcącemu wstrz i porzdłuż płatać ie rz stręgły
Twardy sęk na zawadzie styrczad wkłodłie kręgy
Lwewnątrz udarty stłuki klin więc robi nowy
Syn srogi na dwie Matkę rozdziera połowy
Gdy ego wsrod bolow wirzba niestrzęsna postrzega,
Ięknie od razu co ią nayprędzey dolega
Inosna ii obosiecne rani mu żelazo
Lecz od wystrzego zwnątrza klina o Obrazo
Hauka.
Rzł ciąstki ten rat co ego nieprzyiaciel zada
Szkodliwsza iest nierownie przyiacielska zdrada
Ku piersiom godząc ostrze matczynym płod ciała
Latowni dziką ręką nabawia dwoiakiey.
Fabula de Raphano et Melle.
Cum Raphanum sibi melle vorax condiret Ęsebus
Haec secum radix cęperat atra loqui
Quando favi lenta me ros aspergine tingit
Suavi maturos vinco sapore botros
Lacte magis placeo, supero dulcedine ficus
Qualis apum labor est sum prope talis ego
Vix finit, socio facile mel ore reponit:
Inflato Raphanus cur niger ore tumes?
Qua de te jactes, mea sunt haec dona, recedat
Si tibi concessus dulcor, amarus eris
Est tua proprietas distendere viscera flatu
Fastus inde tui signa superba capis.

Mandentem

Mandentem torquere soles, et prodere turbam 32
Hac arte tumidus commoda venter habet.

Morale.

Si comitem fidus tibi se præbebit Achates,
Hujus dona miser ne tua dona putes
Eriges frustra, nisi sit sub pectore nata
Virtus, te probitas nil aliena juvat.

Toż samo Wierszem Polskim.

Miodu raz wźiąć mołdwie do chrztu zaprawy
Wrym sam do siebie rzecze korzeń gardłoclawy,
Tak plastra kamarowy rosą upoiony
Z Smacznemi uporownanie mam iść winogrony
Łagodniejszym nad mleko i słodszy nad figi
Lubuie, iak robota, iak pszczołek wyścigi
Lecz co skąpczy, miod miu takie da łaianie
Czegoż tak icdowity nadymasz się Chrzanie
Z ktorych ty się tak chlubisz moie są przymioty
Pokie te dane gorzkim nieiestes do poty
Zcnota twoia lekkie wiatrem wydęć flaki
Buty i dumy pustne ztęd przybierasz znaki
Że płacz słony żarłoczny toż wyciskasz rzesty
Za iedynie żołądek dęty korzyść cięsty.

Kazdka.

Gdy cię tkim zpoznali los masz wiedzieć otym
Jego własnym iakby twym niechciey się przymiotem

Daremnie bez twoy szkody cnoty stawiasz cluby
Bo zawdzy na nic ci się nie przydadzą kluby

Fabula de Bombice et Aranea.

Proxima lanificem reprehendit aranea vermem
Seria quod casso pensa labore vomat
Cur agit humana ducis sub regmina genti
Cum vana tam pulchrum turba maret opus
Evacuas alijs violento viscera nisu
Propria nec dicto stamine membra tegis
Exul inops extra reptas per brachia mori
Ut dites populum sub jove pauper agis
Clamq eo pensa meos converto localis in usus
Ipsaq subtili retia texo pede
Jam cubiles venor jam casto recondita muscas
Multa capillatus fert alimenta labor
Objcat huic bombix an mordacissima nescis?
Quod bonus indigenis dividat omne bonum
Reges Pontifices, magnos ego vestio Reges
Praesulibus mytras Principibusq neo
In laribus Domini me gratia fervet inanem
Te quivis licita mactat equiso nece.

Assabulatio.

Vivere sic debes tibi ne moriaris amicis
Dum potes e plena divide dona penu
Qui suus est tantum censetur inutilis orbi
Inter mellilegas funus obenat apes

Toż samo Wierszem Polskim.

Roboczego robaczka pańską łaską zbliska
Ji iedwabną thaninę czerą pracą wyciska
Czem maiąc człowiekowi tak słuszne przędziwo
Wart on tego niecnotą? nie wart iako żywo
Gwałtownym włuknem innym swe ongrunoską przędzie
Na sobie samym pracy widzieć swey nie będzie
Tułacz po biednych liściach morwowey odnogi
Kbyś cud ubogacał sam żyiąc ubogi
Co cia, własnych użythow robotą niemine
Hołką włuhna łaudobą wmiszemą thaninę
Już muchy iuż zmienacha potaurom komory
Przy piąste dłuto moie dey mi pokarm spory
O Pańską! co dzierżysz muchołowny wątek
Że zrodzikiem pocżuy dzielisz swoy maiątek
Kręcie Jedwabnikowie krole nie wiesz? otwarte
Na dany zdobycz, mą im pracą dayą wdarte.
Kmie trzyma wdelikatney względ Pańskie komorce
Ciebie bez harmie podley wolno zagnieść dworce

NAUKA.

Żyi tak by dla przyiaciół śmierć twa była życiu
Żyp dla nich pełną garścią łaski żyp źrzódeł
Kto tylko dla siebie ten nieużyteczny światu
Prochniak rzad zaglądza do pszczelnego warsztatu

Powieść Baiecznа o ostatniey doskonałości mądrego.
Wszczęła się raz klutnia żwawey pomiędzy doskona-
łościami duszy. Rzecz szło o pierszeństwo, o kto-
rym każda trzymała iż się iey należało. Spor
ten zdawało się być zrzadu iedynym skutkiem
zacney iedney emulacyi, przez którą się ka-
żda na naywyższy stopień gamęła swoim ga-
tunku. Lecz przyszło niezmacznie do żwawey
walki, iak oto nietrudno, gdy się zwłaszcza wiele
gada, a chcę przytym mieć zdanie i wiarę u
wszystkich ze dobrze. Bogatsza ta stała się sprawą
wielkiey wagi, bo nawet na nieiakie zakrotta skargi
do których i Punkt honoru musiał się przymieszać.
Iakoż kiedy każda wspolniczka troskliwa o swą
sprawę odwoływała się do swego bohatyra, i na swo-
ię go wzywała obronę. każdy natychmiast z nich
wziął się do poparcia tey, którey całą swoią winien
chwałę. Niebyło ich wprawdzie wielu, ale sam wy-
bor, wszyscy sprawy swoią szczególną, bronili z
nadzwyczayną żwawością, i mowili wyrazach
wspaniałych otey doskonałości, którą się osobliwsze
mi stali. Generał Woyskowy i Hetman, wynosił
nadewszystko WALECZNOŚĆ. Minister POLITYKĘ. Mowca
WYMOWĘ. Nayczczowniejszy artykuł który każdego z nich
powinien interessować, i który każdy nieprzepo-
mniał

mnicał, była niesmiertelność. Wszyscy wspolnicy zaszłu
żyli sobie na nię; a zatym, iak się zdaie, byli między sobą
rownemi. Z tym wszystkim mimo rzeczywistość tę niemo
gła stanęć ugoda, upierano się na mniemym lub wię
kszym prawie, nabytym do niesmiertelności. Punkt ten
iako był naygłowniejszy tak nadnim ztaką się uczu
rano wrzawą, iż cała spadzista przestrzeń gmachu Bo
haterskiego zetrzęsła się. Sława iszczęście będąc obecne te
mu widowisku, gdźie naturalnie swoią musiały mieć
rolą, trzymały się w bezstronności, chwiały się tylko wzwo
im kryskowaniu, idąc za rozmaitością okoliczności.
Zaciętość każdego przy swey sprawie tego dokazała, iż
rzecz zaniosła się na iedną nieskończoną wrzawę, gdy
ieden powstał Filozof i rzekł z powagą: Kłutnia ieft Cór
ką nieporządku i zamieszania, czemuż się niespuścić
na iednego nieinteresowanego Sędziego. Lecz żadney
ktorego sprawiedliwe zdanie wyrokiemby dla nas było
bez odwołania się do innych? Jednostaynym okrzykiem
potwierdzono radę Filozofa, i każdy się obowiązał pisać,
na wyrok dalekiego odstronności Sędziego. Lecz żadney
trudności od ktorey się chciano uchylić, wpadło wdrugą. Do
ktorego bowiem udać się? Trybunału naypewniejszy bydź mia
się do Istoty, ktora całemu Światu czyni sprawiedliwość bez
wyjęcia. Lecz sposob znalezienia iey iakż tyle minęło wieków
iak opowieść zamu

iak opuscila ziemię. Tym czasem ktory podał radę do rozprawy naistręczyć sędziego, na ktorego można się było zdać sprawiedliwie. Skoro ani pomysł o tym uprzedzony mocno osobistą swoią wartością sędzia ten o ktorym gra była PRAWDA. Długo iey szukano, i do tądby iey nie odkryto, gdyby niekilkrotne sługi uczciwo mędrcow wzywaiących iey pomocy w tak ważney potrzebie. Oddalała się ona była wiecznie loch ciemny z przedsięwzięciem więcey nigdy nie wychodzić na widok, z przyczyny iż ią wszędzie chydzono. Nawet zrażała ich, ona czyniła trudność, iakąby była potrzeba mowienia, z ktorą nie miadomiona, iż i Monarchowie wspomnieli niniejszy. Stoli uczniowie mędrości ostro, znosić zażyli wygrobieniu iey karty kredytu, warunku, obszpieżeństwa, aby w zupełney mowili wolności. Pokazała się więc wpośrodku doskonałości i Bohatyrow ztamtąd ze wszech stron rzetelne swoie swia, tła i blaski wspaniałe, a lubo iey nikt nielubi, przeciez od wszystkich widziana wszystkich kontentuie, wiara, każdemu czyniąc nadzieię, iż na ieg o stronę wyda wyrok. Przyięta mile od Bohatyrskiego koła siadła na Tronie wystawionym sobie tamtysta. Na tedy sporney wkrotkości przedłożyli to iey o czym iuż mowiono, i pomowili pochwały tych doskonałości

łości które ich uniesmiertelniły. Prawda wszyst„
kich wysłuchała, chwaliła naypprzod wszystkie po„
wszechnie tot potym każdą poiedyncżą biorąc tak
wynosiła, iż mowiłbyś że się na iey napisę strony.
Po tak miley i nauczaiącey przedmowie, kończyła pra„
wda na reszcie w ten sposob. O wysokie przymioty, kto„
re same sprawiacie nieżgasły nigdy honor Bohatyro„
wi i mędremu wyznaię iż was powazam i wielbie wsz„
stkie, i ani kto o tym wątpić powinien, tym wszystkim
niemogę nieuymnie oraz tego co iest prawdziwa, przeci„
wnie czynić, byłoby zepsuć iestestwo moie, byłoby przestać
być tym czym iestem. Mowią tedy iż coś takiego iestesz iest,
czego tu żyiwa, o czym się nikt nieodzywie, a co przeci„
że tak rzekę, wszystkie pięknie doskonałości im nada„
ie cenę. To co ia rozumiem, Seneka nazywa iedynym
dobrem człowieka, Arystoteles chwałą ludzkości, Sala
styusz cechą nieśmiertelności, Cicero poczciwem rze„
telnego uszczęśliwieniem, Apuleiusz wyrazem Bostwa,
Sofokles dostatkiem nieuypowiedzianym, Eurypides
skarbem rzadkim, Wirgiliusz piękności duszy, ka„
to zasadą powagi, Sokrates gruntem szczęśliwości,
Menander swoią tarczą, Horacy swoią siłą, Bias
całą swoią ieszną, Walery mocnym rzeczą nieosła„
bowaną, Plaut wartością wszystkich iestestw, Ce„
zar doskonałością wszystkich wielkich przymiotow,
a ia to iedynym słowem nazywam. CNOTA.

Bayka o Dwoch Kotach i Małpie.

Dwoch kotow, gdy łupiezego połowu chęć bierze
Takowe między sobą zawarli przymierze
Łopdziemy między sobą wiar na połow aż dostaniemy.
Na dwie części dla siebie rowne podzielemy
Przyrzekaią dotrzymać sobie wiary wzaiem
Pod przysięgą, powszechnym iak bywa zwyczaiem
Łoschodzą się myślący o znacznej zdobyczy
Pierwszy też połow zgodnie wręku onych liczy
Bydło serek z Rusteego mleka wyrobiony
Łup zaraz na dwie części został podzielony.
Lecz gdy to uczynili przyiaźń ich ustała
Że się iedna część mnieysza drugą większą zdała
Ztąd się wszczęła niezgoda, ztąd kłotnie i swary
Ztąd się do bitwy biorą zaiadłey bez miary
Patrzą na się gniewliwie zakrwawionym okiem
Ieden drugiego rad straszliwym widokiem
Bitwa trwa między niemi wielka bez przerwania
Gniew siły, broni dodaie gniew do krwi rozlania
Ieden drugiemu otwarty zasadza swe szpony
Ieden iest od drugiego krwią własną zbroczony.
Lecz to co swe pazury odeymie od głowy
Natychmiast się uwięzi mowi do połowy
Gdy się tak długo biią ieden z nich zawoła
Wetnijmy się do rady inney przecz my zdoła
Zdaymy się na Sąd Małpy ta nigdy nie zwodzi
Małpa ledwie zawoła, niechay nas pogodzi

Gdz tedy

Już tedy zgodnie idęc do skończenia sprawy
I każdy prosi o Sąd dla siebie łaskawy
Opowiedziawszy iak się z początku zmowiły
U nogi Sędzi obydwie części położyły
Skalpa wprzod wysłuchawszy skargę ich wzaiemną
Wziąwszy na się postać powagą przyiemną
Roskaże służącemu przynieść szalki sobie
I na nię podzielone zdrzyć części obie
Aby zaś sprawiedliwie był wspor zakończony
Jednę część kładzie iednej drugą drugiey strony
Też dopiero podniosłszy szalki, utrzymnie
Która przeważa stronę dochodzi pilnie,
Postrzegłszy że się prawa schyla na dół strona
O takie rzecze, źle bydź nierownie dzielona
Trzebaby ie porownać, i ponowiwszy wspony
Ten kawałek co przeważa będzie odcięty
Porwała i zieadła ten który odcięła
Aże smaczny był wiele sobie pozwoliła
Bo gdy na szalki włoży, widzi że ten który
Przeciążarem swym na dół, przeciw niż do góry
Nie to iednak nieskodzi koniecznie zrownamy
Rzecze i widmakowey radzie wam oddamy
A ugryzłszy drugiego kawałka dość znacznie
Będąc głodna, zieadła go i prędko i smacznie.

Stoiąc koły i patrzą na to zadumiali
Że syrá dla nich mało było uważali
Jeden i drugi cicho się gniewać i mruczał
Osobliwie że im głód surowo dokuczał
A małpa się uwija zrownać chęci obie
By zasłużyła imie sprawiedliwey sobie
I na tym się skończyło, że albo się mało
Albo nic prawie kotom obydwom dostało

Nauka.

Bayka to iest lecz kiedy wsłuchy się wpatrzemy
Podobną za prawdziwą powieść osądzimy
Fabula in eos qui non contenti sorte sua quae-
runt laudantes fortunam alienam.
Ingens hominum multitudo conquerebatur vehementer, se atro-
cem nimis experiri fortunam, nullamque ejus gratiam re-
ferebat, qua se obstrictam fateretur. Fremitus hic ac indigna-
tio: prout lepidissimum Aesopi caput mentitum est fetia
inter bruta animantia orta sunt. Nullum est vel maxime
stupidum repertum, quod non aliquam contra sortu-
nam moveret querimoniam. Asellus potissimum il-
lud singulare animal, omnes obire coetus, miseranda
sua explicare sorte, jam ad misericordiam sui gene-
ris socios movere, jam alios ad applaudendum suis quaesti-
bus excitare. Imo ductu consiliove quorundam alterius gene-

ris

ris quadrupedum, coram Jove causam compariisse fertur,
ab eodemq; demisse aut humiliter postulasse, ut sibi liceret
causam sui adventus exponere. Annuit votis Aselli Jupiter
qui silentio facto, ita miserandum in modum locutus est. O In-
tegerrime Jupiter! hoc enim te nomine potius scilicet clemini-
atoris justitiæ, quam ullo ultoris aut vindicis cuppellare lubet.
ecce tibi me omnium quadrupedum maxime deplorandum.
Non ego ullatus injurias quas perfero quotidie in solito cursu
te coram comparco, verum animo modum aliquē finemq; si
fieri potest, eis imponendi me tibi sistere decreveram. O homi-
num atq; Deor Rex ferene æquo animo tam iniquam erga
me esse fortunam? solus ego experior, solus sæviissimam,
solus impiam et crudelem. A natura cæteror animantiū
factū ignorantissimū, itane barbara hæc et in humana pro-
sus ad ultimā miseriar gradum deprimet? enuntiæ hoc sa-
cto sanctissimæ quies rebus statuisti leges incolumes? perse-
quitur enim in me innocentia alior indulget criminibus.
Triumphare leonem superbum, crudelem vivere tyran-
fraudulentum impune vulpem agere, lupum alior pecu-
ra devorare mihimet soli, qui nemini hominum da-
mnum de industria intuli, mihi iniquam graves ab
aliis irrogari injurias et licet et est impune. Quo labo-
ris patientior, quo facilior tractatu, eo majori premor
onere, cui jam ferendo vires deficiant. Nihil hic loquar

de blandiuus et gratia, quam nusquam me expertum
memini istoc ego loco sexcentas perfero injurias, jam au-
ribus, jam toto corpore modis mille quavis diei hora.
Quod ad diuturna alimenta pertinet, eorum ego tam
exiguam partem consumo, ut hujus rei causa, plu-
rima vel aminimis animantibus convitia perse-
pe sustineam, quod si vero casu quodam compul-
sus fame diutius cibo capiendo immoror, extemplo
infinitis prope modum vapulo ictibus quod solum
mihi additur ad injurias. Adde nullam corporis
mei curam, nullam formae speciei q culturam, sed ab-
jectum pene ac turpissimum nihil regi cum hone-
stis habere posse. Quamobrem si rusticos agricolasq
excipias quorum ad libitum trahor, nulli alii inser-
vio, id vero est quod me vel maxime cruciat. Verba
haec asini visa sunt audientes moviisse, solius Jovis ni-
hil fuerunt curae. Protinus enim cum gravitate qua-
dam fortunam accersiri imperat, ut vicissim ejus
rationes audiat. Ad rutum maxime Deos omnis con-
ditionis moventur homines, jam militia, jam literis,
jam dignitatibus conspicui certatim fortunam que-
runt minime solliciti ubi loco posit existere. Milles
scrutati locos ne vestigia quidem reperere. Ea quos per
sonis non sunt percontati ubi manere, interea ta-
men de illa certiores fieri nullomodo potuerunt.

Diverterunt

Diverterunt illi primo in superbam fidei publicæ ædem, in qua omnia ita passim permista atq; confusa erant, ita quisq; suo distentus officio ut nedum docen de domicilio fortunæ, verum ne aspici quidem digni putati sunt. Ventum est inde in palacium divitiar et ubertatis, verum cura ac sollicitudo in primo limine excubantes voce quadam sub tristi respondere: visam illic quidem aliquoties fortunam, sed hanc nihil quam molestias et aculeos secum adsportasse. Ad hæc indagatores fortunæ abiisse tacitos, respondisse nihil et venisse brevi in Regium sapientiæ, ibi in id incidisse, quod minime habuissent in votis agestes quippe primo se se eor oculis conspiciendam præbuit, abesse inquiens fortunam illic solumq; ardentissime expectari. Veru ut pauci multa ubi plurimum itineris atq; curar in quærendo confecissent, conspicit tandem e longin quo magnificentissima domus, ad speciem veluti opus Vatum ac domicilium. Accelerandcursum, locumq; illum incantatum jam nacti portas un dig; clausas admirantur. Diligentia hæc domus cer to sibi fuerat argumento optatam fortunæ adeo adti gisse. Fit clamor ingens, quo significabat, adesse legatos Jovis. Tum ei vero ex improviso exsparet fortuna, locu

illum

illum deserens quo se ut importunos mortales fugeret sole„
bat recipere, legatis quos illa vultu hilari exceperat, breui
sermone illum edocent, cujus gratia advenissent rege pera„
cto discedunt reduces. Nec mora coram solio Jovis fortu„
na constiterat, expectabatur ut singulis ut videret, singu„
los ut videretur expectabat. Interea Jupiter hunc in modu
eum alloquit. Quid est inquit fortuna, nihil ne usquā
dele te boni quam querimonias mortalium audiam non
me fugit equidem quam difficile sit, ut vel uni homi„
num faueas satis quam longe difficilius pluribus et
quam plane difficillimum omnibus. Notum per„
spectumq est mihi, quicum maxime cor pars, vita
sua lecta commodis, non sibi placet amplius in ea
quam semel sortita est, vivendi ratione, movetq in„
grata querimonia in rem nemi quae suo palato non
arridet, cui interea relicuo integra copia affluat.
Mirandum profecto est, ita unumquemq compa„
ratum ut quid quid in altero videat, omnibus id ab„
solutum numeris, et sine ulla mali administratione,
videat, se vero in uno nihil quam summum ma„
lum ne minima quidem boni similitudine ve„
stitum animadvertat. Jam enim cum oculos
per capita Regum coronata circumferre, nihilo
plus movebitur quam dyadematis splendore, cum

tamen.

tamen eos a quibus illud portatur quantis sub oneribus
gemere necesse est. En igitur rationem, cur aures non prebe-
rim libenter huiusce querelis mortalium, qui sua, quicunq;
illa sit, sorte nusquam contenti sunt. Veru eni vero ille, qui
modo in te vehementer conquestus est, fortuna quodda mihi
ob oculos factum exposuit, quod mihi paulo diligentius consi-
derandum videbatur. Asperi enim ille sue infelicitati parem
non existere, vel similem, causa interque ei, veli igit respondeas.
Vix in risum non erupit fortuna, admodum, presertim, quo jus-
sa est a Ioue ante respondere. Caterum ubi in memoria venerat,
quo coram constiterit eo quo quasitore agebat, temperavit risui
vultuq; ad gravitatem composito sic fata est maxime Deo,
Duobus verbis perte mihi liceat causa defendere. De quo igit
pars adversa coram tuo solio, conquesta est, scilicet ese asi-
num. Quod vero asinus sit quis in culpa vos hac omnium plau-
su excepta est sub ridente etia Ioue, ac reprehendente stolidu
animal his verbis. O pauperime miserande sane plo, nisi
te tua sponte in hanc sortem conjeceris. Age igit imitare Leo-
nis vigilantiam, vulpis dexteritate, prudentia Elephanti, lu-
pi diligentia. Incumbe ad eligendos modos, ut id ad peraupis
eveniat, maxime idoneos. Tu vero spera fore te integram. De-
inde vero vote paru elation, desierint inquit aliquando mor-
tales circa bonu veru malum apparens errare, tum eni vero il-
lis constaret certe, principiu unius ee sapientia, contra vero stul-
titiam alterius. Bayka o Kotu Konin i Wilku
Pastuch liczną zapędził dlu paszy koz trzodę
Na pagorek wysoki gdzie miały woy godę

Sam usiadł dla ochłody pod drzewem cienistym
Gdzie go strumyk zabawiał swym biegiem spadzistym
Tym czasem Wilk zarłoczny co był w oblisłem lesie
Będąc na pasące się kozy czyhaniesie
Te zląkły się bez miary skoro go postrzegły
I spiesznym krokiem zaraz z pastwiska pobiegły
Jedna tylko z przestrachu wmyśl jak słup stanie
Wilk postrzegłszy wnet pędem wielkim leci na nie
Lecz co to przestrach wielki a nie bez oporu
Koza co ma uciekać bierze się ku wilkowi
Wilk głodny otwartą miał paszczę za zamy
Rozmaydiące szczęki że idzie do zamy
Wtym wnet wpaszczę jego koza swoie rogi
A tak tylem nie koza lecz kozie wilk srogi
On gdy ciężkie ból uczuł zakłucia rogami
Zaczął ięczeć i tupać o ziemie nogami
Zadaną sobie ranę znosząc niecierpliwiej
Prędzie za siebie ciągnie wilk kozę złośliwie
Lecz im bardziey ią rzuca im bardziey ią gryzie
Tym się rogi wpuszczaią wiego paszczy głęby
Toż Pastuch zgromadziwszy kozy rozproszone
Będąc z psami wtył za nimi gdzie wilk z kozą stoi
Wilk z przestrachu wielkiego leci na łup zgoły
Ciągnąc za sobą kozę wparty z natury
Przewrocili się wnet rożnie razy kilka
Już to kozę wprzód wilk już koza wilka

Z tak się

I tak się kilkanascie razy przewrocili
Aż się wdole na koniu dziwnie uwiesili
Ten się bowiem pasł blisko pod gorą na brzegu
Wilk i koza spadły nań wszystkim gwałtownym biegu
Trwożyły tak na nim koza z iedney strony
A z drugiey wilk kośćmi rogami spojony
Od wilka i ciężaru strach wielki koniowi
Leci iakby szalony pędem ku domowi
Chciał konia złapać furman, lecz postrzegłszy dziwy
Strach go zbiegł, chociaż był nie bardzo lękliwy
W tym też przychodzi Pastuch iak się stado powi
Śmieie się do rospsuku każdy kto się dowi
Za tym wilka zabiwszy zdarli z niego skorę
A kozę zapędzili odważną na gorę
Ale się znowu wszczęła wielka nader wrzawa
I sądu z was ktorego zgodna zdania sprawa
Komu się miał wilk dostać, czy koźy, czyli
Końia panu, bo w tym się dłuego nie zgodzili
Pastuch rzecze, wstrzymała go koza rogami
Więc wilk do mnie należy wy przytrzymaycie sami
Lecz koń wilka tu przyniosł furman odpowiadał
Gdyby nie on wilk by był życia nie postradał
Gdyby nie koza / znowu na to Pastuch mowi /
Z iegdyby koń nie przyniosł wilka ku domowi
Choć go koza trzymała / furman mu odpowie
Mogł wilk zrzucić się wyrwać i ratować zdrowie
Wiele się na to dziwo

Wiele się na to dziwo ludzi zgromadziło
z Pierwszym wielu trzymało zdrugim niemniey było
Aż staruszek poważny nahalawszy wprzody
Milczenie, przyprowadził obydwoch do zgody
Wstał wsparł się na swoym kiim kaźlnęł raty kilka.
I rzekł podzielcie sobie na połowę wilka
Obydwom się to zdanie mocno podobało
I tak się po połowie obydwom dostało.

NAUKA.

O szczęśliwi! żeście się tak prędko zgodzili
Że przez prostego Chłopa Bativo namowili
Gdybyście się podobno do Sądu udali
Możeby konia koźę wilka postradali.

Bayka o Chłopcu i Wężu.

Chłopie iedno z ocybaskanym igrało sobie wężem,
Kochane moie zwierzątko/mowiło chłopie/niegdybym
się tobą tak niezpoufalił, gdybyś się wrodzonego ci
niepozbyło iadła. Wy węże, iesteście nayzłośliwsze
i nayniewdzięczniysze stworzenia. Czytałem nie,
dawno co się iednemu biednemu wieśniakowi
zdarzyło. Ten na węża, podobno iednego z Kradzia
Dow tworich, wpoś umrożonego podkrzewiem napadł
Zdięty politowaniem podniosł go, i do ciepłey izby
był zaniosł. Ledwo co niegodziwe to odczuciło się
stworzenie, udało żądłem zaraz Dobrodzieja swego
i przyiaciełski ten musiał umierać człowiek.

Dziwię się

Dziwuię się wielce i zdumiewam na to, odpowiei wąż
Iak wasi Dziieopisowie muszą bydź stromi. Tenże sam
przypadek daleko inaczey nasi podali potomnosci. Gdy
wiek ten wowy przyiacielski, mniemali iż całe wąż ten
był umrożony, a że to był ieden z pstrouzłow, wziął go do
zanadrzy aby z niego zdiąć skurkę piękną. Bydź to spra-
wiedliwa? ach cicho no cicho odpowie Chłopie, ktory
bydź nieuwdzięcznik nie umiał się wyhrzec. Słuszne
Synu, rzewoła Oyciec, ktory tę wysłuchał rozmowę
wszakże iednak skoro kiedy o nadzwyczaynym iakim
usłyszysz nieuwdzięczniku, wprzod wszystkie masz pil-
nie przetrząsnąć okoliczności, nim tak czarny zakaz
i ochydę odważysz się przytknąć człowiekowi. Prawdzi-
wi Dobrodzieiu, rzadko kiedy starają się o uięcie nieuwdzię-
cznych, ba nawet, na zasłużył rodzaiu ludzkiego wy-
znać to powinienem, nigdy. Atoli Dobrodzieiu, na
ciele maiący małe takie i bagatelne pożytki, warci
są tego moy Synu, aby zamiast wdzięczności, urazę
i niewdzięki odbierali.

Narratio

De Spurinna Romano, quia usus sit vivendi ratione.

Hanc regulam Spurinna constantissime servat, quin
etiam pavca hac ordine quodam et velut orbe circum-
agit. Mane lectulo continetur, hora secunda calceos
poscit, ambulat millia passuum tria, nec minus
animum quam corpus exercet. Si adsunt amici,
honestissimi sermones explicantur, si non, liber legitur:

interdum etiam

interdum etiam præsentibus amicis, si tamen illi non gra-
vantur. Deinde considet, et liber rursus, aut sermo libro
potior: mox vehiculum ascendit assumit uxorem sin-
gularis exempli, vel aliquem amicorum. Quam pul-
chrum illud, quam dulce secretum! quantum ibi anti-
quitatis! quæ facta, quos viros audias quibus præce-
ptis imbuare! quamvis ille hoc temperamentum mo-
destiæ suæ indixerit ne præcipere videatur. Peractis
septem millibus passuum iterum ambulat mille de-
rum residet, vel se cubiculo ac stylo reddit. Scribit en-
et quidem utraq; lingua, lyrica doctissime, mira illis
dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas: cujus grati-
am cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balnei
nuntiata est, in sole sicaret vento ambulat nudus. De-
inde movetur pila vehementer et diu nam hoc quoq;
exercitatio nisi genere pugnat cum senectute. Potius
accubat, et paulisper cibum differt interim audit
legentem, remissius aliquid et dulcius. Per hoc omne
tempus liberum est amicis vel eadem agere vel alia
si malint. Apponitur cena, non minus nitida quam
frugi, in argento puro et antiquo. Sunt in usu et Co-
rynthia quibus delectatur nec afficitur. Frequenter
Comœdis cena distinguitur, ut voluptatis quoq; stu-
diis condiantur, sum aliquid de nocte et æstate. Ne-
mini hoc longum est, tanta comitate convivium trahitur.
Inde illi post 7mum et septuagesimum annum aurium
oculorumq; vigor integer, mele agile ac viridum corpus
ex senectute prudentia.

ex senectute prudentia. Hanc vitam voto et cogitatione per sequendam illi censeo, cui et diu et sapienter vivere in optatis est.

Narratio. de Canio equite Romano.

Cajus Canius eques Romanus homo nec infacetus et satis literatus cum se Syracusas otiandi causa non negotiandi sui ipse dicere solebat, constituisset, dictitabat se hortulos aliquos velle emere, quo invitare amicos, et ubi se oblectare sine interpellatoribus posset. Quod cum percrebuisset, Pithius ei quidam qui argentariam faceret Syracusis, dixit venales se quidem hortos non habere, sed licere uti Canio si vellet ut suis, et simul ad cenam invitavit hominem in hortos in posterum diem. Cum ille promisisset tum Pithius qui esset ut argentarius, apud omnes ordines gratiosus, piscatores ad se convocavit, et ab iis petivit ut ante suos hortulos postridie piscarentur, dixitq; quid eos facere vellet. Ad cenam tempore venit Canius, oppiparo a Pithio apparatum convivium, cymbarum ante oculos multitudo, pro se quisq; quod ceperat adferebat, ante pedes Pithii pisces abjiciebantur. Tum Canius, queso, inquit, quid est hoc Pithi, tantumne piscium? tantumne cymbarum et ille quid mirum, inquit, hoc loco est, Syracusis quid quid est piscium, hic aquatio, hae villae isti carere non possunt. Incensus Canius cupiditate, contendit a Pithio ut venderet. Gravate ille primo. Quid multa? impetrat. Emit homo cupidus et locuples tanti quanti Pithius voluit, et emit instructos. Hominia facit, negotium conficit. Invitat Canius postera die familiares suos, venit ipse maturè

nil ipse maturè, scalmum nullum videt, quaritat ex proximo vicino num feria quadam piscatorum esset, quod eo nullos videret. Nulla, quod sciam, inepta ille, sed hic piscari nulli solent, itaq; heri mirabar, quid accidisset. Stomachari Canius, sed quid faceret, nondum enim erant in jure de dolo malo formulæ. Crœso et Pythius et alii omnes aliud agentes aliud simulantes, perfidi, improbi, maleciosi sunt.

Powieść Historyczna.

o Karolu dwunastym krolu Szwedzkim.

Karol dwunasty postiach Państwo północnych i człowiek naymiedzuyczayniieyszy ze wszystkich Monarchow ktorzy kiedykolwiek trony posiadali, wzrostu był wysokiego i powaznego, cery białey, nosa Orlego, twarz miał pociągłą, czoło wysokie, oczy niebieskie żywe, brody mało, włosy brunatne krotkie i zaniedbane, postawa iego była powazna, miny łwawość mieszana z przyiemnością, u smiech rzadki, ale tylko warg ruszeniem czyniony, komplexia wytrzymała, i prac ustawicznym ponoszeniem wzmocniona. Mowił mało i to z iakimś wstydem, w stole i ubiorze nietylko niewykwintny, ale wygody nawet nieszukaiący, i samey dogadzaiący potrzebie. Kaz go szczegulnie podpitego widziano Roku 1700 w Polszcze ale od tego czasu postanowił nigdy niepić wina, i temu postanowieniu łupełnie uczynił zadosyć. kładł się do spania zwyczaynie o godzinie dziesiątey, wstawał bardzo rano, sam się łatwo ubierał, i nie wolno

było nikomu

było nikomu do iego woniść pokoiu, pokibygo sam nieotwo-
rzył. Krzy tothu swoim sypialnym trzy pułaste miewał
Pierwszy ktory Oyciec iego Karol XII. nosił w Batalii pod
Lundą, Drugi ktorego sam zażywał w batalii pod Narwą,
Trzeci ktorym się przeciwko Turkom w Benderze bronił.
Krolem będąc, podczas woiennych wypraw sypiał na
słomie i nierozbieraiąc się, a nieraz ani woyskowe wdzię-
kie, na kształt prostego żołnierza cierpiał. Płowy miał
włosie prawie odkryty. We wiczeniach religii punktu-
alny, wharności woyskowey surowy, kobiet w obozie
swoim nie cierpiał, sam się nieżenił, słabości nie
miał żadney, ani nawet mocy ktora iest woienney
kom zwyczayna, lubo był młody, i bezżenny, i zwy-
ięzca. Pobożny ale zostrożnością, i zbytku nieprzy-
iaciel, poważał, chwalił, odpłacał zasługi, osobli-
wie też mistrz nawet i w nieprzyiacielu. Wielkie
pomysłności i wielkie nieszczęścia ktorych doznawał
niesprawiły naymnieyszey w umyśle iego odmiany.
We wszystkie cnoty króla tego zwalczyły szczęśliwy życie sprawy,
przyznać należy iż bardziey był osobliwszy niż
prawdziwie wielki. Wszystkie bohatyrstwa przymio-
ty do tego wyniosł stopnia, w ktorym bardziey wy-
strzępkami są niż cnotami. Krzykey dla siebie same-
go i dla innych, odważny aż do lekkomyślności, żoł-
nierz bardziey niżeli Wodz, podbiiał kraiow niż
Monarcha, w zemście nieprzebłagany, w darach
zacięty, w karaniu okrutny, wszystko chwale wo-
iennej poświęcaiący. Chcąc podbiiać Państwa

ażeby ie rozdawał

ziebly ie rozdawad, własnych kraiow nayleprzą części,
tracid, a Szwecyą ludźi i pieniędzy oczołdowaną, i wysta,
wioną na łup ziemscie Posiedzkich Monarchow zosta,
wił. Jak się kończą wszystkich woiownikow Historye,
tak takeżby Alexander Bożyszcze ich i przykład, który
ziakiemś dla narodu ludzkiego nieszczęściem narobił
i narobi ieszcze dość podobnych do siebie naśladowcow
Ale Strakze iako uważa rozsądny Montesqui, karol dwu,
nasty nie był Alexandrem ale był nayleprzym Alexan,
dra zdobnierzem. Uważywszy albowiem całą iego wo,
jenny układ, wcale się prostropnością wcale zdrową
nie zgadzał polityką. Postanowił u siebie obalić mosku,
wskie państwo nie naschybku będące ale rosnące dopiero.
Moskalom woyna ta była nieiaką szkołą po każdey prze,
granej przybliżali się do zwycięstwa, a przegrywaiąc
wobcych kraiach uczyli się bronić własnego. Koło,
miał karol że błąkaiąc swoyskiem po pustyniach
Polskich był Panem świata, gdy tymczasem niepry,
iaciel wzmacniał się przeciwko niemu wodnemu na
Baltyckim morzu panowanie sobie zakładał. On,
flanty nayprzykrzeyszą prowincyą niszczył albo wo,
iował. Nie Połtawa zgubiła karola, choćby był tam
nie został trzymowany byłby zapewne gdzieindziey.
Można latwo i unikngć i powetować trafow fortu,
ny, tych niemożna które wyrządzaią zsamey na,
tury rzeczy i okoliczności, iakby ogniwami z sobą
spoionych. Nigdy zas ani natura ani fortuna
bardziey przeciwko karolowi nie były, iak był sam
przeciwko sobie.

przeciwko sobie. Niemiarkował się nigdy czasow i rzeczy
przypadłościami ale tylko uporem i zaciętością rządził się.
Niemiał kortyszu zpogodney do zawarcia pokoiu po
ty, to iest gdy był w nayzorchszym szczęściu. Po przegranej
Pułtawskiey wziął na siebie dziwną i prawie Roman
sową postawę. Powróciwszy do krajow własnych bez
woyska bez pieniędzy, nie wchodził do Stolicy Kan
stawa, aby tam o środkach prowadzenia dalszey woy
ny skutecznicy naradził się. Zamiast rozrywania iedno
ści nieprzyiaciół, zamiast szukania sobie Alliantow, wszy
stko razem przeciwko sobie poburzył, przeciwko wszystkim
razem woiować chciał, iakgdyby w rękach swoich trzy
mał woienne losy. Tym wszystkim tak swoią iest u
Prawdow Monarchy tego pamiątka, iż za występek
poczytaliby, mowić o nim bez podziwienia bez pochwały.

Powieść Baiczna o przeistoczeniu się Krzemienia.

Gdzie prądem bystrym Kopsun nurt rozwarza szklany
Piaszczyste brzegi brzegu schodzistego ściany
Groźne na opodal wzniesie czyniąc strzechy
Wkrzewiste pustyny czuby rosłe gaiy niedaleki
Stał go niezmiała nigdy okalicznyć bitwem
Chwała dłań miłe strachy sprawować pod Niebem
Tam Syrena na gibkiey gęśle zamieć dudki
Tam nasz mer morski Faunus mogł zacyrać chudki
Tam na zamiany Dryas pod pienistym wałem
Nereis zabawia się pod liściem zastałym.

Wśrod chłodu

Wśrod chozych Harpey tudziesz Darskich Dryad grona
Pieczna Ley, wrodła skała, moc iey moc nieszczona
Odparte Porki ryzwić siedmiotubnym tonem
Oraz dęby Sędziwe bez szczęściem szalonym
Kto zeyon własny i pogrzeb te iey trele wyszły
Losu wywody wyrok przyspieszyły przyszły
Pely bowiem ciche zdroże Zefirow przydmuchy
Zoczyła na głos drżący czyniące podsłuchy
Jak się ważyła mowić: teraz na me lice
Niechay wynikną wieniec z kasztalskiey krynicy
Niepżystoi on inszym, ten zdroy co szeleści
Głos moy cichym swym graniem chęć trafić pożęci
I ten Słowik co smutne tkle puszcza wcieniu
Memu przez zazdrość pewnie przygrzywnia nuceniu
Co mi za sława Syren gdy głos tych śpiewaczek
Na śmierć ngi miluchną i śmiertelny haczek
Co za chwała Trytona? iezeli się zetrze
Ze mną na pieśni? Sława iego pozdzie na powietrze
Przepiszę go, swoią mnie zaszczyci przegraną
Jeżeli mu klask czyne morze rownią szklaną
Me melodya wietrznych głaszcze usty
Cudzięczny wod zcick ledwo pochwały nieczuły
Rzekła gdy rzeski Zefir, co tuż słuchał wronie
I trzepiotnie skrzydełkami, toż gnie ustronie
Odezwie się, a echo wrogły cuy zabierze
Głosy, aby ie w swoiey przyszrocidzy mierze.

Trefunkiem krew

Trepunkiem krew Neptuna wkrzyształowey toni
Na lotney przeierzała wesoło pogoni
Słysży dumę okutną, i tey samey chwili
Głowę spod murtowo Srybnych ciekawie wychyli
Kto tam szawoła gniewa na siebie Trytona,
Chciał wiązey, lecz go wściekłość porwała szalona
Krzyształem tryskaiące palą się iagody
Czerwienią oczy iasnie iakby Bożek wody
Cały z płomieni cały był zognia złożony
Ogniste wściekłych wałach zaiskrzą się stroiny
Truchlały wpół Syreny truchlały Dryady
Pizchały w bezdenne przed nim pieczary i sklady
Sama nieustraszona Dziewica dostawa
Na postrach pospolity i harda i żwawa
Rozmiał się Bożek wściekły z takowey odwagi
I wśmiechu rzecze z srogiey przybraniem powagi
Szkoda ciem Bogiem, bić się albo walczyć z tobą,
Byłby wstyd dlamnie, z takę ich twoią osobą
Owszem dla zwycięzcy byłaby wstyd chwała,
Żem zwyciężył, co przegrany, iesliżebys przegrała
Lecz to kaźń kusić Boga, za tę zmiałość twoią
Godnie będziż ukarana, w tym ustu Dziwoię
Spienionym opluskał bełtem, zimnym zaraz lodem
Ścięły się członki wszystkie, za iednym zawodem

Twardym przeszła

Towarzym przestała marmurem, zastała się cyprysem,
Sobie sklepieniem, sobie kutym grobem razem
Krew zżył uchodzi tylko cała iuż bieleie
Co mowię niebieleie, przeciwnie się złocie
Martwe Driwoi członki wsamym bladły zgonie
Uderzy wkrzemien Tryton wiele iskr uronie
Natychmiast z błyszczącego marmuru zaiadła
Nie dziwo, z życiem nieuiszły iskra nieprzepadła
Gniewliwa ukarania pamiętna przy brzegu
Wały Neptunei wsamym zato spycha biegu.

Narratio
o Torstenzonie Generale Szwedzkim.

Jak trefunkiem upatrzona sprawność, i talent iako,
wy wezłowieku służy do wyniesienia go zwłaszcza
u Monarchow szanuiących prawdziwie zasługi w
swoich poddanych, dzieie się to widzieć na Torsten,
zonie Generale Szwedzkim, i wielkim woiowniku.
Był on Pazem Gustawa Adolfa w Roku 1624.
krol ten maiąc uderzyć na Partyę Litwinow w
Inflanciech, gdy żadnego przymin Adiutanta nie,
było, Torstenzona do iednego z Generałow swoich
zordynansem wysyła, aby było z marszu nie przy,
iaciół korzystać. Pobiegł Torstenzon, i powraca.
Nieprzyiaciele tym czasem marsz i szyk swoy domie,
nili. krol zły temu się ordynans iego tłumaczyć.

Torstenzon widząc krola

Torstenzon widzęc krola pomieszanego rzecze: dany mi WK Mość, iż widzęc że nieprzyiaciele przeciwny marsz czynili, ordynans przeciwny danemu od WK Mości zamiostem. Król nic wtenczas nierzekłszy wwiecor posiedli przy sobie u stołu Torstenzona, i zaraz go Chorężym, wpietnascie dni kapitanem, wmiesiąc Pułkownikiem zrobił. Rozrzęst wielki sam Generał Pustaw ow w Torstenzonie woiemny dowcip, który w Roku życia dwudziestym znoże się bez doswiadczenia obeyść. Torstenzon potym był iednym znaysławniyszych w Europie Jenerałow.

Powieść o Olbrzymie.

Niedaleko Syrakuz prawie osrod lata
Że tamta strona w kniei i zwierzu bogata
Łacno przy wynurowaiu, gdy po małey chwili
Puszczony się naszczwali, iuż i nacieszyli
Oczy ieden pędowy, dobry doświadczony,
Poszedł w gory za wielkim zwierzem zagoniony
Widzę że tak uporczywie że tak długo chodzi,
Mnie też za sobą kilką moich dworzan wodzi
Kędy skoro w ciemny las spuszczam się ukosem,
Zginął nam, aż nierychło wydał się za głosem
Gdzieś głęboko podziemią, toż iako po sznurze
Gdzie widziemy, gdzie pies odzywa się w dziurze
Tam skoro wstrzymay staniem, mnie chęć wielmie zatym
Bom ieszcze tak był długim nieobiegłon latem
Dowiedzieć się co by tam wtey iamie mieszkało
Odwiedziemy zarosłych pokrzyw, ale mało

olnem onym urdziemy

Oknem onym widziemy; procz wtak twardey skale
kilku stopniow wykutych ludzką ręką cale
Tu dostrzewszy pochodnie smiało wpieczar ciemną
Puszcz się, oraz zemi ktorzy byli zemną
Chłod iakiś nieprzyiemny, wskale onej pustey
Iesmy ciężkie powietrze musieli brać usty
Aż stopnie przemierzywszy na przestrzenią teiesni
Wynidziem, nabrawszy się zaduchu i pleśni
Sklep wysoki dosyć był wambicie przestronym
Ściany zwod posiadane swiecely się szronem
Długi kamien: na stol cos poszły stał wesrodku
O skardami ciosany gładko aż do spodku
Tam na widok szkaradny ciało na mnie zadrży
kiedybysmi był ręką widzył do zanadrzy
Serca bys nienamacał: wierzyć się przez dzięki
O czem niechce i własney dotykaniu ręki
A wcię co uchem tylko słuchasz mey powieści
Słuchaczu ukochany iakoż się to zmieści
Ale skracaiąc rzeczy straszna się rozwlecze
Potym stole machina, cos poszło na człecze
Członki, ale tak sroga Dłuża iego była
Że naymnieyszą podobą trupa niedzyniła
Krwie bys się wnas nie dorznął, na twarzy nam bladło
Przy iedney swiecze patrzęc na ono widziadło
Ztą zaduch wilgotny gasi wciemnym gmachu
Ledwie że niepomrzemy od wielkiego strachu

A mory nie

Z moy pieścich to zawsze pokusa przypiera
Lisa albo iazwca owo coś za zwierza
Ktory go był wten pieczar zaprowadził lasem
Tąż dziurą nazad wygnał z okrutnym hałasem
Po dłuższym potym bliżey przystąpiemy rzecsie
Lecz żaden przed bojaźnią ręki nie podniesie
Czy to Pluto piekielny czyli się to z prochu
Straszydło samo przez się ulągnęło w lochu
Twarz nie nienaruszona z roskwitłą iagodą
Siwe włosy na głowie rownały się z brodą
Ktora piersi odbiała na kształt wichy srogiey
Łokcie długi nie krótkie pazury nie nogi
Więc ręby dłonie uważam i wysokie stopy
Zaraz mi na myśl padnie że takie Cyklopy
Malują, i ktokolwiek te rzezał figurę
Niechay ma nad wszystkiemi smyczkami górę
Niezżeliby też to człowiek był umarły
Przeboy coż nas w tak drobne przerobiło karły
Odważę się nakoniec i pomacam palcem
Lecz się rozsypowało w proch wielkim kawałcem
Za naymnieyszym kawałcem, dotknieniem, zrazu mi poznał
Że własne ludzkie ciało: wszyscy w tym macali
Za boiąc się żeby nam nie opadło z kosci
Kazałem z roskoszą wziąść miarę takowey wielkości
Dwudziestu łokci dłosko od stopy do głowy
Chciałem cały ten tułow wziąść iako cud nowy

Lecz prożno

Lecz prozno bo za takim moim rozmyslaniem
Wprzod i popiol szedbonym czystym dotykaniem
kosci tylko i gole zostali piszczele
ktorem ia w Neptunowym zawiesił kosciele
Adhortatio de Epaminenda Thebanorum Duce.
Tentata ejus est abstinentia a Diomedonte Ci-
ceno is rogatu Artaxerxis Persarum Regis Epami-
nondam pecunia corrumpendum susceperat. Hic
magno cum pondere auri Thebas venit, et mira
tum adolescentulum ejusq talentis adsecun
perduxit voluntatem. Quem tum Epaminon-
das plurimum diligebat. Mediocriter Epamino-
dam convenit et causam adventus Dyomedon-
tis ostendit: at ille Diomedonte coram nihil
inquit opus pecunia est, nam si ea Rex vult
quid Thebanis sunt utilia gratis facere sumpa-
ratus. Sin autem contraria non habet auri ar-
gentiq satis, namq orbis terrarum divitias ac-
cipere nolo pro Patriæ caritate. Te qui me
in cognitum tentasti tuiq similem existima-
sti non miror tibiq ignosco; sed egredere propere
ne alios corrumpas cum me non potueris, tu
mitte argentum huic redde, nisi id confestim
facis, ego te tradam magistratui. Hunc Dio-
medon cum rogaret, ut tuto exire, suaq quæ
adtulisset liceret efferre istud inquit, faciam
namq tua causa

neq; tua causa sed mea, ne si tibi sit pecunia ademptaqli, quis dicat, ad me ereptam pervenisse, quod delatum accipere noluissem, a quo cum quaesisset quo se dimitteret, et ille Athenas dixisset praesidium dedit, ut eo tuto perveniret, neq; vero id satis habuit, sed etiam ut invito latus navem adscenderet per Chabriã Atheniense effecit.

Narratio o Dniu Porze Ognistey.

Jest iako wszyscy głoszą w Sycylii góra
Siarczysta, a iaka tey minery natura
Prędko ogień poymuie, przeto gdy się suchy
Wiatr w nię wkradnie, iemu one siarczyste zadmuchy
Rozżarzy; ztąd płomienie ztąd i dymy bure
Tamte ziemię, te Nieba mieszaią ponure
Iskry w słońce aż biią a niecżyste zoły
Ziemskie gwałcą użytki, przez pęż i popioły.
Bywa ito lecz rzedzey ztakiey że przyczyny
Że strugi płomieniste wierzchnie iey kominy
Puszczaią, ktore takim nadół lecą tokiem
Że ich ledwie doścignąć człowiek może okiem
Wtenczas grzmot niesłychany, i straszny szum uszy
Przeraża, itak się zda że się zgruntu ruszy
Cała gora, i ziemie i morze choć daley
Na wiele swoą skarcadną machiną przywali

Jakoż

Jakoż iest się czego bać, kiedy co raz sroższe
Wyletuią kamienie na niwy położsze
I gdzie tylko koło niey znayduią się równie
Wszędy ie oczerniałe zawrzelity gdźwinie
Daley zaś na mil kilka nieprzerwanym ciągiem
Głęboki popiół wiecznie nietykany pługiem
Lasy, Pola, Ba wsi, i miasteczka blisko,
Ludzie Pasterze bydła i wszelkie pastwisko
Wniwecz ta niszczyć zwykła zaraza surowa
Sama tylko hatana dotąd stoi zdrowa.

Narratio de Solemone Adolescente Atheniensi.

Perdita luxuria Athenis Adolescens Solemo neq illece,
bris tantummodo, sed etiam ipsa infamia genuelens,
cum e convivio non post ocasum solis, sed post ortum
surrexisset, domumq repetens, Xenocratis Philosophi
patentem januam vidisset, vino gravis unguentis
delibutus, sortis capite redimito, pellucida veste amic
tus, refertam turbâ doctorum hominum scholam ejus
intravit: nec contentus tam deformi introitu, cons,
dit etiam, ut clarissimum eloquium et prudentiss,
sima praecepta temulentiæ lasciviis eluderet, orta
deinde ut par erat omnium indignatione, Xeno
crates vultum in eodem habitu continuit, omis

sus de quibus

sisq; de quibus disserebat, de modestia ac temperan-
tia loqui cepit. Cujus gravitate sermonis respicere
coactus Solemo primum coronam capite detractam
proiecit, paulo post brachium intra Pallium reduxit,
procedente tempore, oris convivalis hilaritatem depo
suit, ad ultimum totam luxuriam exuit, uniusq; ora-
tionis saluberrima medicina sanatus, ex infami
Gancone, maximus Philosophus evasit. Peregrina-
tus est hujus animus in nequitia, non habitavit.

Narratio

De Studiis Patria fama adventu Romam et jure
civitatis Archiæ Poëtæ.

Ut primum ex puero excessit Archias, atq; ab iis ar
tibus quibus ætas puerilis ad humanitatem infor-
mari solet, sed ad scribendi studium contulit, primum
Antiochiæ, nam ibi natus est loco nobili et celebri
quondam urbe et copiosa, atq; eruditissimis homi-
nibus liberalissimisq; studiis affluenti, celeriter an-
tecellere omnibus ingenii gloria contigit, post in ce-
teris Asiæ partibus cunctaq; Græcia sic ejus adventus
celebrabatur, ut famam ingenii expectatio homi-
nis expectationem, ipsius adventus admiratio su
peraret. Erat Italia tunc plena Græcarum artium
ac disciplinarum studiaq; hæc et in Latio vehemen-
tius tum colebantur quam nunc in iisdem oppidis

et Romæ

et Roma propter tranquillitatem Reipsa non negligebantur.
Itaq; hunc et Tarentini et Regini et Neapolitani civitate caterisq;
præmiis donarunt, et omnes qui aliquid de ingeniis poterant
judicare, cognitione atq; hospicio dignum existimabunt. Hic
tanta celeritate famæ cum esset jam absentibus notus, Ro-
mam venit Mario Consule et Catulo nactus est primum Con-
sules eos, quor alter res adscribendi maximas, alter cum res
gestas, tum etiam studium atq; aures adhibere posset. Sta-
tim Luculli, cum prætextatus etiam tum Archias esset cum
Domum suam recepernnt. Sed enim hoc non solum ingenii
ac literæ verumetiam natura atq; virtutis fuit ut domus quæ
hujus adolescentiæ prima fuerit eadem esset familiarissima
senectuti. Erat temporibus illis jucundus Q. Metelli Numidico
et ejus pio filio, audiebat ab Æmilio vivebat cum Q. Æ., et Patre, et
Filio, a Lucio Crasso, colebat Lucullos vero et Druzum et Octa-
vios et Catonem et totum Hortensior domum devincta consue-
tudine cum teneret, afficiebat summo honore, quod cum nonso-
lum colebant, qui aliquid percipere aut audire solebant ve-
rum etiam si qui forte simulabat, interi satis longo intervallo
cum esset cum Lucio Lucullo in Cilicia profectus et cum ex ea
provincia cum eodem Lucullo decederet, venit Heracleam,
quæ cum esset civitas æquissimo jure ac fœdere adscri-
bi se in eam civitatem voluit, idq; cum ipse perse di-
gnus putaretur, tum auctoritate aut gratia Lucul-
li ab Heracleensibus impetravit.

DECLAMATIO II.

Ex.

Laudationibus Thesibusq;

CAPTATIO BENEVOLEN
TIÆ
AD AUDITOREM.

Praviorem jam, ēt vestris auribus magis dignam hocce conſeſſu vestro Auditores Ornatiſſimi, ad tractandum materiam aſſumpſimus. Populus nobis univerſa in Europa celleberimus imprimis vestros ob oculos laudandus veneratē. Post hunc res quidem, nostro equivem iudicio non indigna, vobis idq; ut spero perma. Huc accesserunt quæstiones aliquot, sive ut eas Tulliꝰ us vocat consultationes ex earꝰ præsertim genere, quas sibi profecto civis optimus ēt sapiens, istecq; benē moratus proponeret. Nihil in versandis expendendisq; illis taꝰle omisimus. Quod alicujus ad rem sit momenti. Serꝰuidemus maxime vel hortamur. Vires nostras, etsi teꝰnues eo adacrius in iis experles, quo felicius. Semper illud, quibus coram specimen earꝰ dederimus animo reputantes. Hæret sanē recens memoria, quales vos præterito certamine habuerimus. Vobis fautoribus, rem

xatis pro nostra ætate exercitatione. Eadem vobis
nunc est studium fruendi, eadem erit fortasse ma
jor nobis progrediendi facultas. Modi hi admodum
triti, primæq communes eloquentiæ, ad quorum
normam nostram dicendi rationem exercuimus,
nihil vos deterreant. Ornatus hic asperatusq sen-
tentiarum, qui aures demulcet exercitatas, erat
nobis curæ, remq, aliàs justa eos rudem futuram,
perfecit non mediocriter. Non ad id solum, id pri-
mos imperfectosq egeremus Oratores incubuimq.
Operæ pretium insuper visum est, id agere ut
tales præsertim non videremur. Quinquam pri-
mum condonandum nobis sit incipientibus, alte-
rum præsumentibus superbiæ habendum: nisi
et summa vestra benevolentia, et nostra ala-
critas incredibilis, voto nostro patrocinentur
ac sententiæ.

LAUS GERMANORUM

A virtutibus, quibus clari olim extiterant, hodie ve, rò clarissimi.

Exordiũ Medianti mihi aliquid dicere de laudibus Germanor quo plura se se offerunt, eo minus paratum in promptu mq me esse sentio, ut de his verba faciam, sive enim in genii ac nature vim spectem, sive eruditionis mee paruitatem considerem, sive genus orationis perspendam, sive ad optimi cuiusq exemplum atque imitationem eam conformem, plane in dicendo deficere mihi videor; quod plurima istaque egregia res Germanor scriptor penuria delete obliterateque fuerint, et quod hi agere de suis quam scribere maluerint. Nihilominus Auditores dicere aliquid hoc in loco de Germanis studium mihi est ac quodedam vehemens desiderium. Et quidem primo virtutes eorundem quibus inclaruit et vetus et hodierna Germania ostendam, si, quod unice peto, vestra mihi adesse benevolentia dignemini.

A Religione Ius vero est, qui si Germanor virtutes omnes recensere velit, non die se excludi integro, nedum hora una fateri cogeretur: Germania exacta gentili superstitione.

superstitione primo veri Dei amplexa cultum, Reli-
gionem præ aliis Gentibus excoluit purissimam, non
ignara virtutum omnium summam in ea requiesce-
re. Testantur id templa cum primis passim in u-
bibus civitatibus pergis quoque extructa quibus
nihil in tota Francia Italia respondet, Enea Strio
et aliis qui Galliam et Italiam lustrarunt proban-
tibus, confirmant et major suor bella domi foris q pro
religione suscepta ac gesta fortiter. Loquuntur etiã
illa Regna, Imperia, Civitates, quæ ab his ipsis
data dono summo Pontifici.

A Prudentia rei militaris

Quid de Prudentia rei militaris nunc proferam in
castris metandis, signis conferendis, aciè instruen-
da, ordinibus servandis, oppugnandis hostibus, com-
meatibus parandis, et aliis, in quibus longo post
se intervallo omnes Germani alios reliquisse viden-
tur. Neque Atheniensium Miltiadem Cononis fi-
lium, neque Themistoclem Neocles, neque Ari-
stidem Lisimachi, neq Alcibiadem Clina, neq
Thrasybulum, Germanicis Imperatoribus com-
parabis. Longe superiores fuerunt in Germa-
nia Ottones, Caroli, Conradi, Friderici, aliiq
complures qui victorias ipsi plurimas ex ho-
stibus reportarunt, et quibus auxilio in bello

fuerunt

fuerunt commodarunt vel maxime. Non tam bello
quam sapientia potentes, dum praponere electos, au-
dire praepositos nosse ordines, intelligere occasiones, dif-
ferre impetus, disponere diem, fortunam inter dubia, vir-
tutem inter cætera numerare, sollicitis, solertesq; exiterunt.
Possem pluribus ostendere Germanos prudentiam in
consiliis ciendis, rebus gerendis publicis omnis generis
aliis cæpescendis, nisi me alio temporis angustia raperet.
A Fortitudine Itaque missis his omnibus, virtutem Germanos militare
cæq; fortitudinem aggrediar, quæ tanta exitit, ut nemo tan-
ta eloquentia fuerit, neq; tam incredibili dicendi genere,
ut hanc non modo augere, aut ornare oratione, sed ne
consequi saltim posset, nedum breviter exponere. O-
mnis majoribus a bellis quies ingrata fuit, inertiæ
cæq; ignaviæ debatur sudore sibi acquirere, quod cru-
re parari posset. Cum ventum in aciem, turpe principi
virtute vinci milites, turpe comitatui virtutem princi-
pis non æquare. Principes pro victoria pugnant,
Comites pro principe. Si qui in acie pro patria cæci-
derunt in perpetuum gloria vivere creduntur. Quin
et ea natura bellicosi, et ad arma optime cæpescenda,
tractandaq; idonei ac nati esse videntur. Hinc corpo-
ra Germanos eximia ac procera, hinc vultus terrore

incutientes,

incutientes, hinc oculi minaces, hinc voces asperitas.
Quantum obsecro Germanis laudem Julius Cæsar suo
periculo edoctus tribuit. Quo ad bella, inquit, sem-
per imperterriti exstiterunt, raro aut nunquam victi
prima in acie nunquam non collocati propter for-
titudinem, quod invicti sunt, firmissimeq; hostis
impetum sustentare ac infringere valent. Ipse Cæ-
sar in tanto rei prospero successu ter succubuit
in Germania; Augusti exercitus, qui nusquam ali-
as victus fundibus apud Cæristas deletus. Varus
cum tribus legionibus aquilis duobus captis
signis inde insignium loco Germani cum gloria
sibi vendicant, inter Albim et Visurgim a Chaucis
Saxonibus Harminio duce cæsus est. Victor evasit
Harminius, qui non primordia populi Roma-
ni sicut alii Reges sed florentissimum imperii
lacessivit. Sed ne dum vetera extollimus recenti-
um simus incuriosi, miremur Henricum quar-
tum Imperatorem bellicosissimum majestatis
Imperii vindicem acerrimum, qui sexagies bis
in acie dimicavit, nunquam asperrimis dissi-
cultatibus animum despondit. Evehamus
Guilhelmum seniorem Ducem Luneburgensem,
qui septem

qui septem victoriis splendidissimis nobilitatus victoriosi cognomentum meruit: quod nunquam ex prælio nisi parta victoria recepsit. Magni faciamus Ericum seniorem Ducem Brunsuicensem qui am plius decies in acie stetit, collatis signis dimicavit, cominus confligit, hostem fudit, victor evasit, plus quam viginties muros hostium conscendit. Satis hac de fortitudine Germanorum quod cum mulum istud adelam, Germanos, nunquam nisi a Germanis vel a Diis victos esse put quidam ait. Fidem Constantiam amicitiæ Germani semper sanctissimam cognoverunt et hodie cognoscunt, dolum et astuciam execrantur; frontem et mentem gerunt apertam, deliberant dum fingere nesciunt, constituunt, dum errare non possunt. Verissime itaq; Pompejus de Germanis solos ipsos fide et armis omnibus gentibus præstare dixit. Nam si ullibi unquam fidem fallere grave est, in Germania itaq; gravissimum. Justitiam Germanici ut Deum ipsum venerantur, et observant. distinctio pœnarum ex delicto est diversitas supplicii. illuc respicit tanquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur non abscondi. Plus in Germania boni mores cum alibi bonæ leges valeant.

Ab aliis ait, sed ab his moribus.

Hinc

Hinc non inscitè, quod olim Tacitus de Chaucis inferioris Saxoniæ populo, memorabile edidit elogium, hodie in universos Germaniæ populos quadrare possit, qui tam immensum terrarum spatium non tenendum tantum, sed et impleandum, qui magnitudinem suam malint justitia tueri, sine cupiditate sine impatientia. Jam verò præcipuum virtutis ac virium argumentum sit, quod ad superiores aegrè non per injurias aspiciantur. Tempus me citius quam oratio deficeret Auditores, si Germanorum virtutes omnes exponere, commendare humanitatem, libertatem et hospitalitatem in peregrinos et advenas vellem.

Epilogus Verum finem ego hic dicendi faciam neque committam illud quod pictori cuidam objectum manum de tabula ipsi auferre non possem. Ne mihi vitio dari possit, neque temporis, neque declamationis nostræ, et vestræ patientiæ Auditores rationem me ullam in dicendo habuisse.

Laus Germanorum

LAUS GERMANORUM.

Ab Incremento, potentia, et dignitate.

Exordiū. Sunt utiq; hæc præclara minimeq; contemnenda de Germania quæ in medium hactenus allata, sunt de virtutibus Germanor dicta eximia. Verum cum hæc præclara sunt, æmulationem quoq; bonor excitent, ita equidem non minore laude prædicanda illa videntur, quæ nomen Germanis magnū incrementa felicissima, dignitatem et potentiam summam peperernnt.

Ab Origine. Originem Germaniæ si quærimus, nulla totius Europæ hac ipsa antiquior. Parens enim ei primus fuit, Tuisco Noe Filius ex Arexa uxore, qui cum prima progenie ab initio in Asia consedit. Suo genere vero nimis adolescente alii cum Grandævo patre novæ sedis quærendæ gratia, in proximas Rheno oras migrarunt, atq; tum ibi occupata terra vacua e Regione Coloniæ Agrippinæ substiterunt, pauci tandem numero gentem et fines suos tanta prosperitate propagarunt dilatarunt, ut Hispania, Gallia, Italia, et similes Regiones dominationem a Germanis petere coactæ sint. Et quod

mirandum est

mirandum est unica Germaniæ et Maris Arctoi Insula Scandia tam ingentem gentium illuviem produ-
xit, quæ universam effudit Asiam Europamque Afri-
cam, inde Vandali, Sepidæ, Getæ, Gothi, Longobar-
di, Hunni, Heruli, Rugii, omnes Germaniæ populi
amplissimi. Gothi Hispaniam invaserunt, nemo in-
de revocavit, Saxones Britanniam intercepserunt,
nemo inde eos depulit, Vandali Africam subje-
cerunt, nemo inde deiecit, Franci Galliæ occupa-
runt, nemo inde exegit, Ostrogoti Italiæ superarunt,
nemo inde expulit. Vel hodie etiam tanta Germa-
niæ restat majestas cui Hispaniæ, Galliæ, aliisq;
Regnis Germani Reges dominant. Nonne ex stir-
pe Pharamundana aut Germaniæ Heroes Ar-
chiduces Austriæ multa regna Hispaniæ, Aragoniæ, Neapolis, Sicilie, Lusitaniæ, Hungariæ, Bohemiæ,
pertinent? Nonne ex Regia et vetustissima Sa-
xonica stirpe Windekindea Hugo Capetus po-
steros suos totius Galliæ ad nostram ferme
ætatem Reges reliquit? Nonne Reges Daniæ,
et Norvegiæ ex Germanis ortu ducunt? Nonne
e Saxonica Reges Angliæ, Scotiæ, Hyberniæ?
Nonne ex stirpe Getica Reges Sueciæ?

A Sublimitate Imperii

Sublimitate Imperii

Quid dicam vero de Sacri Imperii Romani sublimitate? Quid de Monarchia Majestate qua nihil absolutius, nihil magnificentius, in rebus mortalium a Deo traditum est? Qua terrenas vel summam refert dignitatem unde omnis nobilitas, omnis splendor, ida vero fonte manat, humana conditio nihil assequi potuit venerabilius, quae terrestrem quasi Deum ex homine componit, et omnem humanam excedit amplitudinem? Taceo illud, quod antequam Imperium ad Germanos translatum sit, multi Romani Imperatores ex Germanis extiterunt, ut potius Imperium ad Germanos per Carolum magnum redisse quam esse translatum, sit dicendum. Ita Diocletianus in Illirico natus, Decius, Probus, Jovinianus, Valentinianus, ex Pannoniis orti, Maximinus Pater Gotho, Mater Alana, ad Imperii fastigium evecti sunt. Caracalla se Germanum asseruit, a tempore vero Caroli magni, qui propter virtutem et Mavortia facta populo petente Imperator declaratus est, Germani Imperium ita tuentur, ut nulla gens longius, et quantum quaeso illud quod Ottonis tertii

nova formula

nova formula fiati Germani Principes septem,
viri, exteris penitus exclusis, ex Germanis tan,
tum eligunt Imperatorem? Aliis enim Ger,
manis licet electoribus Imperatorem eligere,
qui Cæsar et Imperator Augustus appellet;
Moguntino ut Germaniæ, Coloniensi, ut Ita,
liæ Trevirensi, ut Galliæ præesset. Sed his ad,
diti Principes, qui ediffi sua munia Cæsari
exhibent. Non attingam nunc infinitos Prin,
cipum familios, non comites non Barones
recensebo, quos subputare numerum si cupe,
rem dies me citius, quam oratio deficeret.
Regiones Germaniæ vel hodie numerant 66
incredibilis potentiæ, in quibus recentes Geo,
graphi mille atq; quadringenta centena
hominum millia repenni constantissime pro,
dicent. Officia Imperii præcipua viginti sunt,
singulos quatuor municipes. Episcopatus et
Principes Ecclesiastici habentur in Germania
viginti septem, quos annui reditus unius pro,
vinciæ non mediocris aut Regni alicujus red,
itibus comparari facile possunt. Insula Ger,
manos Regios num centum octoginta longa,

lata vero

lata vero centum sexaginta millionaſtam ingen-
tem hominum continet copiam, ut ipsemet Im-
perator Augustus Ducenta peditum aquilumve
millia armare atq; alere parvo negotio poteſt.
Urbes vero libere centum triginta ad suo presi-
dium defensionemq; armata suo sumptu quo-
tidie sustentare valent. Apud Veteres etiam
Germanos quanta fuerit potentia, quanta di-
gnitas et aestimatio, testes sunt multi Impe-
ratores, Reges, Principes, qui certatim Germanos
gratiam, amicitiam, militiæ quæsiverunt obtinueruntq.
A Virtutibus Restat nunc ut de Imperii Civitatibus aliquid
loquar, quas Deum Immortalem! quanta lo-
pes quanta potentia est! Vienna totius Austriæ
caput sedes Imperator ducentis abhinc annis,
cum amplissimis universa in Europa urbibus
pulchritudine populi frequentia, magnificen-
tissima templor academiæ et domuum stru-
ctura de principatu certat, ac dignitate, ducen-
ta hominum continet millia, ut taceam, de li-
beralissimis artium studiis quibus cæteris es
cellere jure merito videtur. Inde ego de Lipsia

totius

totius Saxoniæ Metropoli, cujus universitas eru-
ditissimis referta viris, cum quodquod in toto
scientiarum orbe pulcherrimum, præstantissimum,
aut sublime est, congerit, imitatur, quærit, ac de-
nique complectitur tum hancobrem inter celeber-
rimas Europæ academias locum non postre-
mum obtinet? Quid de Dresna florentissima
ac munitissima illustrissimi Saxoniæ domi-
cilio? Ubi armamentarium omnium armorum
ac machinarum genere paratissimum. Præsi-
dium ita potentem, ut ad custodiam sui
et defensionem octodecim millium exercitu
meris civibus constantem ex urbe, si res ita fe-
rat, queat dimittere, quis satis commendabit?
Quis Luneburgum arte et natura munitissi-
mum, quis Lubecam urbem clarissimam
fortissimamve, quæ una cum inclito Danie Re-
ge, contra potentissimum Sueciæ Regem pri-
vilegiorum causa in octennium, integro belli fo-
cicle terra mariq sustinuit, quis Hamburgum
inter Hanseatici fœderis urbes haud postre-
mum locum obtinens, mœnibus, fossis, vallis,

divitiis

divitijs incolis, probe cultum munitumq. Quis
Norimbergam Castrum Caesareum, Francofurtu
augustam vindelicor argentoratum Coloniā
Aggryppinam alicasq. cum opulentissimas tu
omnium rerum commercio atq. copia abundantes.
Conclusio Paucis Auditores, est Germania omnium Re,
gionum quas Europa complectitur, maxima,
fertilissima, potentissima, summa illi opes
summa dignitas; prudentissimum ac felicis,
simum regimen, ita ut huic invidere remotio,
ra Regna, vicina vero nationes vires ejusdem
timere nedum experiri aut detrectare aude,
ant. Cedo jam alicui vestrum optimi Col,
lega reliquum laudes ejus persequendi
locum, quemadmodum enim res, quas
in ea ad laudandum deprehendimus
diversa atque aberrima sunt ita non u,
num istumque brevem Oratorem ha,
beant necesse est.

Laus Germanorum

LAUS GERMANORUM.

A Cognitione Varia linguarum et artium.

Exordium. Virtutem cum potentia conjunctam, nihil non effectui dare posse illustri Germaniæ exemplo planum est factum, neq; aliud quidquam est quo gentis nobilitas maxime æstimari soleb quo rerum omnium splendor et dignitas intacta incolumisq; conservari potest, ub de hisce ante omnia sollicitam esse quamvis Rempublicam, cui salus populi suprema lex esb oportetb; si: quidem non mœnibus, non opibus, non habitantium robore ac multitudine tantum sed virtutis imprimis amore cultuq; variar artium optatissimum rei statum parari servarig optima rei magistra experientia docet. Videndum igitur quam linguar quoq; et artium cognitioni studuerint Germani, ut florentissimam suam Rempublicam redderenb, namq; ego pace vestra ulteriorem inde laudum materiam demumam.

A Linguarum cultu. Quanquam vero in Germania sero literæ inventæ cultæ tractatæq; sunb nihilominus linguæ præceptæ variæ

cepta varia, ut quæ sunt ab aliis scripta cognosce-
re; audire alios, sua cum aliis etiam remotò interpre-
te communicare possint. Et disserendi cognitam
subtilitatem habere voluerunt, ut verum falsum-
que cognoscerent, ed Philosophorum scripta legere ut
gubernandæ vitæ familiæ et Reipublicæ ratio
nem haberent perspectam, et dicendi sibi para-
rent facultatem; et sacra veritatis testimonia co-
gnoscerent, eandemque prudenter tueri possent, et
jus civile nossent, tum demum quid leges inter
pretarentur, jura admitterent cognitum explora-
tumque haberent. Sunt illis nunc in usu fere quo-
tidiano linguæ, Gallica, Italica, Anglica, Latti-
na, ex quibus, quidquid in universa Philoso-
phia pulcherrimum est in maternam suam
mira diligentia ac eruditione tradiderunt. Ar-
gumentum hujus rei sunt innumera volumi-
na in lucem quotidie doctorum virorum prode-
untia. Sunt Veteres quoque quæ præsertim
in Academiis docentur, et per Theologiam
late regnant, Hebræa et Græca sine quarum
notitia pudet eos esse Theologos.

a viris Doctis.

A Viris Doctis. Jam inde, si rem altius repetimus, a remotioribus
ætatibus inter Germanos plures extitere qui hu-
manioribus probe imbuti, Philosophiæ arcanis
initiarentur, ut nonnulli a Germanis illam pri-
mo ortam probare non dubitent, prout Strabo,
Methodius et alii Authores sunt. Fuit Gavoni-
us Philosophus Germanus Authore Philostra-
te græce doctissimus fuit Zamolxes Gracis pe-
ne omnibus anteferendus, fuerunt Comesinus,
Zerita et Dicenus Scriptores Jornande teste au-
ctissimi literatissimi. Nostri vero jam memo-
ria quot quantaq lumina Germaniæ in re li-
teraria illuxerunt? Quid ego Rudolphum il-
lum Agricolam commemorem, qui in car-
mine Maronem in prosa Policianum retulit,
omnia Philosophiæ ministeria penetravit.
Quid Mosellanum, Sturmium, Sapidum,
Amabarchium, Cuneum, alios q. sexcentos.
Quis Copernicum in Astronomia prorsus
admirandum pro dignitate prædicare queat.
Dotta hic antiquitate reiecta Hypotheses ad-
mirabiles revocavit, quibus non ex astrorum

ed terræ motu

sed terræ motu Astronomicam demonstravit. Quis Leybnitium et Volfium duos de Philosophia univer, sa meritissimos viros? Quis complures alios Liche, rum Scotum Mullerum Leylium Vatenum Gra, sicum pro dignitate commendabit? Quis moralis Philosophiæ cultores eximios Pufendorfium Bau, mayerum, Barbeyracium Thomasium, Bul, fingerum, Cumberlandum, Heyneccium, Veydle, rum, Buddeum iis quibus par est laudibus esse, ret. Non mei instituti est omnes commemorare, qui singulis artibus et facultatibus excoluerunt in Ger, manica. Non inferioris tantum ordinis sed quod magis mirere hocce ævo non paucos Imperii pro, ceres in omni genere disciplinarum versatissimos haud difficile est recensere. Sunt Josephi Caroli Maximiliani, Domini de Kupferberg supremi Regis Borussiæ Cancellarii. Sunt Haugedornii multi quibus orbis literatus et opem in excolendis disciplinis et præsidium in augendis in acceptis refert.

Ab Academiis. Circumferamus nunc oculos per inclitas Germa, niæ Academias ab illustrissimis Principibus libe, raliter erectas doctissimisq referta viris. Capit Vienen, sis Austriæ Anno MCCXXXVII, Lovaniensis MCCCLIX, Tueber

gensis

gensis xsoz, Lipsiensis xsios, Regio Montana xsiii,
Genensis xsiio, Berolinensis a Friderico xmo Boruſſ.
siæ Rege Aº xvoo institutæ, ut alias complures taceo.
Ab Artibus Si quis Historicor scripta collegerit a Germanis pri-
mum profecta esse instituta, leges mores atq optima
Reipub gubernandæ rationem re vera deprehen-
det, Quid de Typographica dicam magno et fere di-
vino beneficio auctor illius est Faustius Aven Mo-
guntinensis sub Friderico tertio xlio? Quid de ar-
te fusoria, tormentaria et fistulis a pulvere pyrio
ego jam asseram? Artem nihilominus hanc pri-
mum excogitavit Bartoldus niger Monachus Ger-
manus Chymista casu quodam. Tormenta mi-
litaria quor summus in bellis usus Germani
invenerunt, Scelcographiam excogitarunt primi
Mathematica tractarunt feliciter artes alias plu-
rimas invenerunt ad hæc usq tempora inventas
coluerunt. Sunt non minus in Germania Opifi
ces Jalisо nihil cedentes, qui Rhodi ejus est:
sunt pictores qui cor Veneris pulchritudinem i-
mitantur. Qui simulacrum Jovis Olimpii arte
superare possint. Sunt plurium rei, ad commo-
da elegantiam, et cultum domesticæ vitæ pertinen-
tium inventores

tium inventores, Herbergeri, Rymmanii Gmelini, Eckardi, quor inventa et laudarit et premiis af, fecit Germania. Ut me tandem expediam Germa, ni nunc tantum profecerunt ut humanitate asia, ticis militari disciplina Romanis; Philosophia Graecis, Geometria Aegyptiis; Arithmetica Phoeni, bus, Astronomia Chaldaeis, Opificionum varie, tate populis omnibus superiores esse videantur. Quid? istud fatemine an praetereire debeam quod veluti cumulus quidam ad laudem Germa, nor accedit? Colonica nostra finitimis huic cae, cumica libertatis quantum non debet? Tolle enim illud quod cum ea habet commercium dimidium ei gloriae ac ornamentorum, quibus tempore pacis gaudet, detrahes. Si quos enim pictores in civitatibus aut vicis artifices opifices quae habemus, sicubi officinas artium liberalium, sicubi structuras affabre factas, statuas toreu, mata, sicubi artificiosam pictoris sculptorisve manum deprehendimus, si ordinem in re fa, miliari, supellectilem urbanam aut rusticam hortor agrorve, splendidiorem culturam admi, ramur totum profecto hor exemplo ac imitationi

vel usu

vel isti potius qua nobiscum illis est societati ac ne-
cessitudini debemus. Ut silentio præteream, nobi-
lissimum ac amplissimum linguæ eorum usum
quem nobis jam et familiarem et reddere utilem,
privatis exercitationibus allaboramus.

Conclusio. Superest jam Auditores, ut finem laudationi Ger-
manor imponendo vos perhumaniter obsecrem, ut
non ut studio nostro inparanda eloquentia fecere-
mus satis, hæc meditata in medium adtulisse sed
magis adhuc persuasos, dicturos etiam plus, si
tempus et vires nostræ sufficerend, ac deniq; since-
ros imitatores Germanor provinciam hanc dicen-
di tentasse existimetis.

POCHWAŁA RZĄDOW GALLICYI i LODOMERYI.

Zaczęcie. Niesmiertelney Monarchini MARYI TERESSY,
pod ktorey Słodkiemi rzęsłami żyć lat kilka sta-
sie nam się dostało, wielkie czyny nietylko wyst
bohich Dziejopisarzow uwagach, ale i w pro-
stych nasłych pocztkowego krasomostwa ewi-
czeniach miec zalety powinny. Cwiata trotu,
mnych i dlugich

mnych i długich IEY nad obszernemi kraiami w Eu-
ropie rządow będzie napełniać xięgi potomne, i dziw
wić następne czasy, nam dosyć zastanowić się nad
małą IEY cząstką spływaiącą z władanego szczęśli-
wie kraiu naszego pod IEY pieczołowitą dostatecznego
opiekę, cząstką mowę przez wzgląd na inne od Niey
uszczęśliwione Narody, bo te wdzięcznością z obeyrzeniem
się na nas tylko samych iest całym na nas tylko
zdanych niemal zbiorem sławy TEY WIELKOWŁADCZYNY.

Pochwała Kbysmy wpoczet podległych Iey posłi Narodow,
niebyła Iey powodem chciwość innym ambicyi peł-
nym właściwa Jedynowładcom ale chęć uszczę-
śliwienia nas chętna będąc już przez się sama chwa-
lebna pobudziła Ią ieszcze do usprawiedliwienia Iey
wobec całego Świata, przez słuszność i pewne
pretensye o których uwiadomienie po całey rozległe
Europie stanęło się dopełnieniem prawa IEY do nas
naszego zaś znowych ku Niey obowiązkow szczęścia.
Odmieniliśmy Pana aleprzeszłego nieodmien-
ilismy losu, owszemesmy gościeli się godzi wyznać
polepszyli. Tą ona swoich podległych swoich
ugłaskała wspaniałością o którą przy innych
władzcach tak wysokich trudno iest tronach, Narod

uxn

ieden do wolnie przez się obieranych tyle ma wie,
kow przyiętemy Wiadomo, zdaią się ii nierad prze,
niedb pod obce panowanie iako bardziey ii ie sobie
wolnemy obrał ochotę. Nadmiarono mu granice ale
tylko co do krayow. Prawa i Oyczyste swobody w
dawnych nienaruszone karbach. Ulżył insze ciężą,
ry publiczne, ale oraz i większe bespieczeństwo. Wiel,
ka ta Matka pod ktorey dostał się między, chciała aby
Dzieci, ii go nie wydarła, ale przysposobiła, przysp,
sobiła zaś nie dlatego aby go tłoczyła, ale aby mu
dała uczuć, ii go bardziey ieszcze matka, a nizeli
Oyciec ile mniey z natury swoiey chuty, uszczęśliwić
może. Odmienna niektorych obywatela powinności,
uczyniona od Niey celem, aby się postrzegł, ii przy
dawnych nie mogł tak być spokoynym, a nie tym
zamiarem aby się do inney poczuwał zwierzchności.
Cudość ta Jey urodzona dosyć się oznaczyła w tylu
oświadczeniach z iey gabinetu na piśmie wyszłych
tak w początkach, iako też i przy końcu swego nad
tę część Narodu Polskiego panowania, ktore
tchną duchem pomyślności, i szczęścia naszego
pragnącym. Niektore obostrzenia dawney spra
wiedliwości względem następstw na maiątki

Oyczyste

Oyczyste, skuthiem są bardziey teyczułości, a niżeli
dążeniem do zagarnienia fortun prywatnych. Z
praw Polskich warunkuiących wtey mierze każdemu
Obywatelowi bespieczeństwo niemożna było we-
dług cudownego Jey rozumu i długiego doświad-
czenia dostatecznej wyciągnąć pomocy do ubespie-
czenia od krzywdy tychże fortun pomiędzy prywa-
tnemi. Niesłuszne Rodziców przywiązania, skoki
zbyt rychłe do powtornych małżeństw, zgorsze-
niem pierwszego potomstwa, nieproporcyo-
nalność pomiędzy wiekiem, obyczaiami, urodze-
niem, maiętkiem, biorących się były charyzą tey, ie-
dney z pomiędzy naymędrszych MONARCHINI, do wło-
żenia tylu zbawiennych rozumnych i naysprawiedliwszych wtey materyi prawa domowego u-
stawo, i onych przepisania Narodowi naszemu,
a co mowić o niektorych pochwałach tyczących
się wielorakiego gatunku umow względem za-
miany przedaży, kupna, lub innym iakimkol-
wiek będź sposobem prawem Oyczystym sobie
pozwolonym pozbycia się, lub nabywania wło-
ści i dobr prywatnych? iak skora, iak łatwa, iak pe-

wna za pomocą ich obmyślona sprawiedliwość
iakiey sobie Ziemianin tuteyszy, przed laty kilką
z starych swoich konstytucyi obiecywać niemoże: Co
mowić o przeczytanych ouych rozrządzeniach
wyszłych celem zaludnienia większego kraiu?
Zapobiegaiących stracie tylu z podubożałych,
stracie nowo narodzonych lub Rodzić się ma,
iących obywatelow zagraiaiących drogę ro,
zwiozłości pokątney obojey płci tamuiących roz,
chętnanie wstydu i ludzkości na odebranie
życia niewinnym? Wiedziała przezorna ta MO,
NARCHINI, iż surowość prawo Magdeburskiego
lub Saskiego, któremi się rządzity niektore mia,
sta nasze, niemogąc być uiszczona w tupełney swo,
iey grozie mnożyła bardziey a nie powściągała
występki nieostrożonego dobrze mieszkańca. Wia,
domość ta interessuiąc łagodzącą iey litość ludzkey
strony, z drugiey czyniąc ią gorliwą o poprawę za,
gęszczonych niektorych a zgubnych dla kraiu zwy
czaiow, nastręczyła iey myśl godną Wielkowładczy
ni, aby prawa te gorliwą okrutnym pisane du,
chem prawa duchością barbaryńską znacznie

tchnące

tchnące w niektorych ulagodzić punktach, bolało ią niezmiernie, iż mor karzące wykroczenia, nietak że złości iako ingerzy gniewaiących mieszkańcow pozwolone była przez te prawe urzędom, naymnieyszey niemaiącym wiadomości ludzkości prawideł natury ludziom wyzutym ze wszelkich swiatel praw zwyczaiowych, iako też i przyrodzonych. Niegdys obywatel żyiący prozno zagranicznego żołnierza, a przecież mniey spokoynie drzemaiący kawałek swoy, i żywionego od siebie obawiaiący się, ieżeli teraźnieyszym porządzie uporowanie, zapewne dla się widzieć, iż wiele tam ten uchybił względu, które się temu dostało. Przytułony, opatrywany, od pracowitego i spokoynego mieszkańca żołnierz tyle tylko iest cichy, ile się go czuie niezwoim. Tyle tylko nieznosnym, ile się go niewidzi stroiem bezpieczeństwa, i całości własciwy swoiey. Tyle tylko straszny, ile nieznany, i nasadzony. Lecz woyska rozstawionego na strzeżenie spokoyności krainowey, prawda, iż nas teraz hostruią więcey, ale i więcey

ay

cey przytym kosztuiemy tyskow, przez obwarowa-
nie przeciw granicom naszych. Rzecz się przeciwiać
czyć o pomyślności większey narodu naszego
pod panowaniem niesmiertelney MONARCHINI,
należy odciągnąć to co nas tłoczy, od tego co nas
podobno niedobrze widzących upomyśla. Wrzą-
dach nawet nayumiarkowańszych aby się u-
pewnić mogł mieszkaniec o własnym uszczęśli-
wieniu, trzeba mu iakowyś podiąć ciężar, bo ten
sam tylko przyczynić się może do tego, abyśmy
szczęśliwym. Monarcha niewięcey ma sposobow
do obrony swoich poddanych nadto, które one
mu rudziału maiątkow swoich podaią. Trze-
ba nam wyznać, iż mamy tyle bespieczeństwa,
ile żeremy, abyśmy go mieli. Żeleń naszych
nigdy niepowściągniono za karb moinośći i
słuszności. Pomnijyże zwierzchności, którym
podlegamy niepośrednicro, ieżeli kiedy nie,
były szczerem tłumaczami woli wielkiey
WŁADCZYNY, tedy przynaymniey krzyk i skarha
nia publiczne nieraz dosyć do ucy Tronu, spra-
wowały

wowały niesłychane skutki ornacrzięcie wielkie
iey Serce i Duszę, prawdziwie do panowania stwo
rzoną. Porządek wewnętrzny świeżo wprowadzony
w nasz kray a przedtym mało co znany, iest no
wym źrodłem pochwał rządu nad nami MARYI
TERESSY. Wiemy dostatecznie, iak obszyrne pole dla
wielkiego rodzaiu krzywd i zdrad, w zamianach i
ugodach domowych gdy rzeczy do użycia domowe
go potrzebne przemysłem rzemieślnika lub prostym
rolnika znoiem wypracowane na pewne wustano
wionych czasach do Nabycia wyprowadzone mieć
ieą, wiecznostayney, wyznaczoney podług okoliczno
ści i potrzeb kraiowych przez zwierzchność rządzą
dającey niemaią ceny; ale ią tylko nieużyta albo
obrotnie chciwość, iak się iey zda, kreuie i nadaie.
Nierząd ten ubożący iednych, dla drugich rzecz
z niezmiernym zyskiem dosyć nieszczęśliwie do
znany przez lat kilka, zbawiennym nowey
zwierzchności przezorem odmienić się. Ustano
wiona wszędzie na produkta ziemne i wyrobki
rzemieślnicze taxa. Wyrzeczda po pewny zysk

Z czasem

z niarnem swoim rolnik, rękodzieła znayduią nie
uchybny odbyt, towary w miarach znaiomych i
sprawiedliwych nabywaią się, praca rąk zarobnie
czych, prawdziwie czasem, ciężkością i użytkiem o
racowana, zgoła wszelki humor i upodobania
wzbywaiących lub nabywaiących niemogą nie
w kraiu naszym mieszać spokoyney każdego eko
nomii, niemogą prywatnych mnożyć potrzeb. Wie
my iakąż zaletą iest dla kraiu, gdy w nim nie
tylko ziomek przemysłowiący ale i cudzoziemiec
wszędzie znayduią wygody. Jarmarki i gościńce
publiczne, bitsze iuż i nieco torowańsze winni
śmy niniyszey nad sobą władzy. Myśl którą
ona rozpoczęła, o ułatwieniu trudności, będą
cym w drodze, i którą ona iuż przez niektore zna
ki, i rozrządzenia swoie oznaczyła; trzeba się spo
dziewać iż znaszy będzie uskutecznioną pa
miąci. Rozprzestrzeni się tym sposobem handel
wewnętrzny, który dotąd sama droga omylność
i trudność nie mało tamowała. Za otworze
niem domow gościnnych zabawi się u nas dłu
gey cudzoziemiec

zey Cudzoziemiec, i wniesie tym swoim zamieszkaniem niemały do kraiu pożytek, ustanie wzagranicznych wstręt i pogarda owa powszechna, z ktorą się mieli do rąd ku Polakom dla złe publiczney prowadzenia Ekonomii. Oszczędzi się kosztow niemało, łożonych na łamanie ustawne trudności w podrożach. Zoszczędzonych powiększą się prywatne pieniądze, a z nich oraz i łatwość płacenia przyzwoitych się żarow. Dla rzemieślnika i kupca szukaiącego się zysku sposobu do życia, lub przytulenia, ktore mu w własnym trudno było kraiu, iako dale„ko ludniejszym, przestanie ziemia nasza być się szłą. Iuż nawet pomiędzy sąsiedmi nowo nastały Ekonomii skutkami, można rachować ten, iż wię„cey teraz do wygodniejszego i uczciwszego życia zaczynamy liczyć rzemieślnikow.

Zachęcenie. Dzięki Niebu, iż nas ten niemineął los zostawać pod słodkim panowaniem godnego Nieśmier„telney MONARCHINI Syna IOSEPHA II. Wiel„kiego Następca i obszernych kraiow Dziedzic przyięć po Matce losy nasze, ale z nadzieią iż nie„mi nieudzielnie kierować, ale po Oycowsku zawia„dować będzie. Obszerna Sława Mathi Jego, i chęć iey wyrownania, pozwolą mu doznawać to

skoszy

skosny zwiętych serc swoich podelanych. Rok 1780 zdaiey się wprawdzie żalem okrutnym, żalem przestrywaiącym Serca nasze z śmierci MARYI TERESSY. Lecz Rok 1781 iest rozpoczęciem wiele nas ciągnącey otuchy, iż zaczynaiący się rządy nami władnąć IOSEF II, dopełni reszty tey braku pomyślności, na którey nam od przeszłego dosyć krótkiego zeszło panowania.

POCMWALA STROIU POLSKIEGO MĘSKIEGO

Zaczęcie. Między innemi niiednostaynosci charakteru naszego naturalnego dowodami, czyli między innemi, któremi się naród iakowy w oczach innych smiesznym wydać może, sposoby, iest niezmyślne owo naśladowanie ich, tak w myśleniu, iakoteż ponoszeniu się zewnętrznym, zpogardą niesłuszną Oyczystych i dawnych, bo kilkaset może latami ugruntowany zwyczaiow. Chociaż bowiem władza naywyższa, odmienność rządu wewnętrznego, prawa, i odległość miyscowa, zdaią się być istotnym piętnem różniącym naród od narodu, przecież

Zwyczaiu niektore,

zwyczaie niektore, ktore zwłaszcza właściwy iego formuią karakter, i ktore naybardziey bią w oczy, a tym samym uchodzące niby za iednostayne i nicoz mienne znaki, wpływaią wiele rożnicy, czasholwiek przy niepoprawionej stałości pierwszych daleko iest, mniey szych, ieżeli się odmieniaią podług upodobania, dowodzą iawnie, iż nieodszedł pory zupełnie oddalony od Barbarzyństwa dziwacznego, dlatego nay więcey śmiesznego, iż iego karakter wyciąga poprawy aby się mogł wydać zwyczaynym. Narod nasz lubo ieden z naydawnieyszych zdaie się ieszcze nieimieć tego to stałego i właściwego sobie karakteru mimo smiałą i nieustraszoną do uformowania go sobie, usilność przodkow naszych. Chęć iego chwalebnie uparta, przy innych rządu domowy skłaniaiących ustawach, płocha aż nadto w przeymowaniu obyczaiow Cudzoziemskich posunęła się aż do odmiany stroiu pierwszym i rządko kiedy innym Narodom zwyczaynym przykładem. Propositio Stroy ten iednak ma swoie zwiełu miar zalety i trzeba go koniecznie rozum maiącemu pochwalić.

Pochwała

Pochwała. Niemam ia tu myśli chwalić stroiu, przed wie-
kiem niniejszym od przodkow naszych zażywa-
nego. Niezgrabność iego natenczas, ieszcze dzi-
kich Sarmatow tchnąca upodobaniem, mia-
ła za towarzysza zbytek tym nieznośniejszy,
iż wśmiesznej a kosztownej prostocie chaty-
wany. Złote lub srybrne u obuwia podkowy,
bogactwie zagonom azyatyckim rownaią-
ce się czapki, dyamentowe u Sukien guzy,
i rzędzistych pereł pętlice lub sznury, nad za-
miar kosztowną pstrocizną thane pasy, fał-
dzista owa kilkunastu łokciowa u kontu,
szow i Łupanow przestrzeń, z materey le-
dwie nie samego lanych złota, był to Sroy
dumnego Indyanina pokarmiącego tylko
że był bogatym. Wygoda, przemysł, gust,
ostrożność, i przystoyność, są to własności, na kto
re się obyrzeć należy, chcącemu dać pochwałę
słusznie. Suknie nasze polskie od lat blisko
trzydziestu zbytniey wyszłe prostoty, tak prży
zwoity od przemysłu odebrały kroy, iż uchylić
się od niego byłoby cudrzoziemczyzną, byłoby wy-
kwintnością.

Żwintnością, albo nareszcie dziwactwem do dawne
go przybliżaiącym się Wygoda iego zdaie się, nie
tak od sztuki, iako od natury rzemieślnikowi naul
strzeżona. Potrzeba albowiem matka sposobow do
wygody służących nieprzestępuie myśli natury,
poczyna sobie zawsze podług niey potym poki na
mnożywszy sposobow tych dostatkiem, sama nie
zniknie. Kiedyż zostawi ieszcze iakie po sobie szla
dy w umysłach miękkich, i zbyt pieszczonych, te
dy przynaymniey wygody te od niey zrodzone mu
szą się nazywać potrzebami ale nie podług
natury lecz zbytku. Wygoda zatym Sukien po
dług teyże natury iest, ogdy tę czułość naszą pocho
dzącą od ciała ubespieczaią przeciwko ostrości po
wietrza, które go otacza, zimna, gorąca, i słot. Jest
zaś tym większa, im więcey przez nią czułość ta
może się od nich ochronić. Który sukni naszey ma
tę własność, którą się osobliwiey różni od kraiow
zagranicznych, nietylko ztąd że dostatniey i zu
pełnie pokrywaiącey, ale że wolney, i nieopi
naiących nad miarę. Ztey miary naywięcey
go zachwalił Cudzoziemiec ieden w uwagach

swoich,

swoich, nad niestatecznością mod w Sukniach mo-
ich, chociaż ieden z tego narodu uczonych ludzi,
który ma trochy ku nam urodzoney nienawiści.
Z tey miary ieden z naywiększych i nayrozumniey-
szych Mocarzow przeiezdzaiąc przez Stołeczne Kro-
lestw swoich Lodomeryi i Gallicyi Miasto Lwow,
ustną, a krotką z pewney okazyi dał mu zalet. Ja-
zamoby człowiek każdy bez uprzedzenia czynić po-
winien, któremu tylko zdaie ubieraniu się, iuż
nawet temi czasy leciwo nieużywaiącemu
reguły, i na ichaś wychodzącą umiejętność nie
zważaiącemu głowy. Wygodna suknia iest umnie
ta, którey użycie, o żadne mnie nieprzyprawia na
zdrowiu niebezpieczeństwo. Kroy naszey, nayszcze-
gulniey się tego względu zdaie. Wiemy iak
u nas Cyrkulacya krwi powinna być wolna.
Wiemy iak naymniejsze iey zatamowanie
może okropne w Sztuce uczonym sprawić
skutki. Suknia zbyt opięta noszona, iakąż nasza
niemal, iestże co innego, nadto ustawiczne, natural-
nego krwi biegu i krążenia po żyłach suchych
tamowanie? Możemyż rzecz bezpiecznie, iż za

gdzieś

częstrzone u nas opiętych i krótkich Sukien zażywa,
nie, wielu modnisiow naszych nieżegubiło nadwątle,
niem zdrowia i przyspieszeniem im śmierci? Możnaż
zatym dostatecznie wychwalić krwy właściwy pra,
wdziwie Sukniom naszym, iako dalekiey od tego nie
bezpieczeństwa, chociaż niewolnikow mod, młodym
grzechom do śmiechu przypadaiący? Możnaż go
wychwalić dostatecznie za to, iż broni ze wszech stron
i naleźycie czułości naszey od przykrych chwil i od,
mian powietrza wiosennych sukniach wiele cierpiącey?
Przemysł niemniey wpływa w pochwałę naszego stro,
ju, chwalić go wygody; iest go tym samym chwa
lić i przemysłu, przemysł chwalebny zdaniem mo
im iest ten, którema prawdziwy a nieprzywidzia,
ną tylko wiadomy wygody, Przemysł naypierwszego
wynalazcy Sukni Polskiey iako oglądaiącego się przed,
nie na wygodę, która iey powinna być celem, iest ta,
kowym przemysłem, a za tym przez wzgląd na niego
słusznie Suknię Polską trzeba pochwalić. Niemiem
iey wprawdzie chwalić zgustu, bo bym może był
śmiesznym zdaniem niewolnikom Cudzoziemcży,
zny; w których tylko ustach wyrok być powinien

o gu-

o guście. Obrusz Bym na siebie wszystkich Ga,
lanteryi Miłośników, których Professyą iest cwiczyć
się w guście modnym. Potępiłby mnie Gotował,
nie z których naywięcey zdań o czekuią Nasi Ga,
chowie o krotu Sukien naszych. To przydaie, iż
bym i innym mogł sądzić, że ze gust iest potrzebe,
chną umieiętnością prowadzącą nas do sądzenia
sprawiedliwie o piękności istotney każdey rzeczy,
a zatym nie samym tylko Galanteryom zosta,
wiono. Do piękności rzeczy należy, aby rozmai,
te części iey nietylko się wiązały z sobą do wy,
prowadzenia z siebie iakowey iedności, ale
nadto aby każda z tych przyczyniała się do
skutku tego, pewnym i nayprzyzwoitszym
sobie sposobem. Przyczynienie się to większe lub
mniysze a niżeli się należy każe kształt rzeczy
i piękność. Sądzić podług tey reguły o pięk,
ności Sukni Polskiey, iakby mu była zręczna, tak
do rzeczy mocy mniey potrzebna, iako szpy,
ran tak bogatelnych nie cierpiącey. Dosyć
iż dwie nasze przyiemne które zprawnie na
zmysłe patrzącym pozor stroiu tego szczerym

iest dowodem

iest dowodem dla niezarażonego gustu ludzi. Powaga iey, skutek tey pięknosci, albo raczey przymiot, ktorą oniey upatrują nawet uprzedzeni, nie zbicie nas o tym przeswiadcza. Oszczędność iest czwartą dla niego a tey osobliwszą zaletą. Suknia nasza, tego iest składu, iż zużywamy lat kilka byle ochędożnie, można inną choć mniey szą obmyślić wygodę. Wymysł niezabiera iey pożyteczne, każda oniey część iest potrzebna. Prozność nieznayduie oniey kosztownych i śmiesznych przydatkow, aż do zniszczenia swoiego iest wygodna. Poprawa oniey snadna i z małym kosztem, iako i oney robota. Ten ma kształt, ktory się prędko według potrzeby, na inne osoby nada i na inne gatunki. Zbytek oniey zarat bie wody, i iest śmiesznym. Potrzeba, aż nadto się naturalną wydaie. Przechowanie, lub przybieranie iey, mało z sobie są przykrościami, co koniecznie wypływa z iey własności. Zażycie iey nawet samo zdaie się ią bardziey ocalać nad trzymanie iey w schowaniu. Zgoła bardziey do naturalności nad inne zagraniczne przystę-

BIBLIOTEKA U.G.

muie

pracy, mniey nas kosztuie. Ktu co za ochrona pieniędzy na istotnieysze potrzebnych wydatki? Przystoynosć iest to nareszcie względ wymuszaiący na kazdym cnotliwym iey pochwały. Nie iest ona z tych rodzaiu, przez które skąd lub wdzięki ciała powinny przeglądać do narażenia uszciwości. Nayprzyzwoitsza owszem istnieie, ley to okrasie naypięknieysza, postawy człowieka. Tego, który ią nosi, iest dowodem duszy nie miękkiey, i nieszukaiącey przypodobania się z niebespieczeństwem cnoty. Kobiety wa tak wady, tak powaby wszystkie, bez różnicy i rzetelnie. Żadne się onemi nie mogą ukrywać niepry. stoynie zamysły, a ieżeli ukrywaią, to nie do wybrnienia, nia, ale ustrzeżenia się. Nie iest zdatna usposobić ciało do gestow niebespiecznych istnieie, owszem nadaie mu niezgrabność zbawienną, i wrodzoną do cnoty. Nie, uimność wydaie się, iakby iey ułasciciełką, słowem sama iey nayuroczszą chwałczyną.

Zakończenia. Niestety! mimo te zalety tak rzeczywiste i wielkie Polski naszey, przebieramy się na Cudzoziemcow. O modo! mozesz tak obszyrną mieć władzę nad duszami zniekształconemi i wzdychaiącemi do bogatel? Maszże bydź i płci naszey Bożyszczem! Promoto! zaraza twoia rozszerzyła się po wszy.

stkich.

xthich, wzięła gorę nad skutkami które sprawić po-
winny były te zalety. Obywatel nasz niepamiętny
nawet nato, iż przez ciebie smiesznym się stanie, i idzie
za tobą. Stanie się wkrótce własnym Cudzoziemcem i le-
dwie się go nie wyprzeie dla ciebie, aby się tylko mogł
pokazać osobliwym.

THESIS CIVILIS.

An Leges Sumptuariæ utiles sunt.

Exordium. Memini me nuper ex quodam Polono viro nobili ac
satis docto, qui recens ex comitiis advenerat, audisse in-
ter alia salubernima Septa, legem quoq; ab ordinibus
fuisse latam, qua vestium luxuria et domestica su-
pellectilis pompa coercerentur. Multa inter nos de
eventu legum similium dicta disputataq; fuerunt.
quæ, cum ex Historia aliarū Nationum tum ex do-
mestica experientia promere nobis obvium fuit. Po-
stremo discessimus, tumq; ego præsertim, qui rem pen-
tius inspicere volueram multa mecum diligenter q;
tacitus, quid æquè legem hanc propugnare quam tol-
lere idonea visa sunt, res demum ad istam genera-
lem reduit quæstionem.

Propositio

Propositio. Sintne omnes leges sumptuariae utiles. Ut ut in con-
traniam eam sententiam multis adducor, quibus be-
nevole, Auditores dignissimi attendetis.

Confirmatio. Non me fugit, quam multi ignari, ac male in
scientia gubernandae societatis versati homines, qui
tam sagacissimi hac in re videri volunt, pleno ore
istius modi legum excellentiam praedicent, puclore
sane detersor asserere, eas inutiles multo plus, per-
nitiosas esse rebus publicis, quemadmodum non
minus mihi triste ac peracerbum accidisset, si ve-
lim supponere eas non tam a studio boni com-
munis, quam insolenti cupiditate quorundam
magistratuum, civium suor actiones regendi
ad libidinem, tractandiq eos, veluti expertes ra-
tionis infantes, proficisci. Nihilominus, si rem
mature, ac eo, quo par est modo, pensamus, re
putantibus difficultatem, quam experimur in
discernendis iis sumptibus, qui meram redo-
lent luxuriam, ab iis qui nonnisi ejusdem fu-
cum habent. Quid enim illa petunt luxum
aut enim vero istius magnitudo eandem ratio
nem habet, quam summa superflui, ex omnium

civium

civium fortunis et peculio, quam rationem ille neq turbare neq mutare possint. Rerum certe ad quas refertur lucus, nusquam fixum pretium est, ac eò fermè modo mutabile quo opinio, a plurimum agua pendet id, quod nos facit excellere, a quo ipsa consuetudo nunquam stabilis. Imo res istius modi natura sua variant, atq in hac sua ambiguitate minime ab opinione dependent. Res verbi causa peregrina aliqua in remota atq ejusmodi nata regione, cui nullum cum mea Patria commercium, nulla necessitudo, quam ego magnis domum meam adivi impensis, solvq tanti, ut inde commode rem meam familiarem sustinere possim; si me ipsum respiciam; facile est in luxum degeneratura. Finge contra eandem rem magis jam fieri communem, atq non ita procul a mea Patria venalem haberi; amplius tunc cum propinquis nationibus necessitudo, suppeditabit mihi procul dubio, quarundam permutationum ope, unde solvendo sim ita ut de hac solvendi facultate, disponere salvo ordine ac justitia possim. Quare quod paulo ante vitii arguendum ac tanquam

superfluum

superfluum pure merito extimescendum erat, hu-
ic nunc nullo modo succensere debeamus: solis cui
iis quibus universa societatis vires ac nervi bene
perspecti sunt, licet discernere quod luxus ab
illo quod frugalitatis, longeq aliter de illo sen-
tiendum; qui, cum alicui prosit ville, caeco quo-
dam erga Patriam ductus amore, subjectis si-
bi incolis omnes illos licet innocentes usus pro-
hibet qui sibi videntur quasi ad luxuriam ver-
gere. En igitur, quam leges istae varie, vel ex
hac prima ratione sint, tum pretium nanciscan-
tur. Quid porro de ea felicitate sentiendum,
qua ille ducti ab unoquoq possunt cujus pra-
vorum animus sibi inconstans, novitatem
quaeunq ex luxuria sectatur avidissime, nisi
prius id, quod maxime animos regit, ducitq
voluntates, recta alica, ac ab omnibus recipien-
da opinione corrigatur? Vix una in profun-
dendo refrenata licentia, pluribus aliis mox
obviam eundum est. Callida enim ac doli
feracissima cupiditas, mille modos artesq
adhibebit, ut sibi claritas quaedam ex vul-
gi errore, ac splendor concilietur. iis saltim

impensis

impensis, quas lex prævidere nedum cavere po-
tuerit. Cavendum igitur foret, semper novis ac
novis institutis, pronis semper ad ostentationem
civium moribus, ac ad novum semper pompæ
genus quærendum renascente cupiditate, in-
stitutis inequam ex proprio efficiis arbitrio, ac
privata formatis voluntate, Quo sese gerendi
modo quid minus inconvenientius supremo
illi ac optimo legislatori, qui instar numinis
cujusdam, quod leges suis mortalibus rerum omni-
um naturæ exprimæ conformes nunquam
autem revocabiles ferat, suam gubernat socie-
tatem? Hoc vero ille modo ei comparandus fo-
ret Pædagogo, qui virgam continuo intentans
nimium quantum contrarias suis jussis fati
garet discipuli animos. Neq; id satis, pœ-
culum insuper maximum ac injuriam li-
bertatem optimi cujusq; civis, istiusmodi le-
ges asserunt, id vero levi admodum aut pa-
tuus nulla de causa; ut pote quas nullo pa-
cto exequi possis, nisi quædam ejusdem actio-
num instituatur domestica inquisitio, nisi

turba

turba delatorū ad manum habeatur, nisi per
hos pessimis susurronum ac tectis adulatio-
nibus vastissimus experiatur campus, quo
genere instituti, nihil indignius magisq odio-
sum excogitari potest, nihil magis ad eorum
pendos civium mores idoneum. Quo in casu
cum injustitia coridens est, tum voluntatis ac
studiorū erga illos qui praesunt civitati mu-
tatio certissima. Accedit denique illud, quod ma-
xime esse momenti nemo non fatebitur. Error
quippe ille ac deceptio quae oriretur ex institu
tione legum hujusmodi ratione earum
rerum, quas lusus solum apparens spectat,
plurima istaeq gravissima post se trahit in-
commoda. Industriam hoc pacto mercatorū
et artificum extingui opus est, subverti com-
mercium. Imo severis his legis cautionibus
quae male interse cohaerent sublatum in
arctissimam communionem rei nostrae u-
niversae familiaris, cum publicis alterius
finitimae nationis negotiis, necessitate et
cura rei domesticae. Res haec frequentibus

plana est

plana est exemplis, quod civitates cum summo periculo hac in parte decepta non sunt, quod Respublicas non paenituit similiter cavisse? quod cum maximo dolore non didicerunt quarundam rerum interdictos usus eundem pene exitum habuisse, quem audacia, res singulares e patrio solo productas, aut propria elaboratas industria, civibus suis prohibens.

Conclusio. Haec atq similia animo meo versata sunt, quae planè legum sumptuariarum utilitate liberata, imo eandem potius everterunt. Si cui contraria haeret sententia miraretur sane atque eò aequius quod tot ac tantis rationum ponderibus non acquiescat. Si vero recentem in Republica Polonorum experientiam alleget, non hercle hac moveor, quasi vero ad asserendum aliquid justum omni ex parte ac salluberrimum esse, unius Nationis consensus et judicium satis sint, et non potius placita omnium sapientum, ac saniora politicorum consilia perquirenda.

Thesis Civilis.

THESIS CIVILIS

Plusne prodest homo Dives quam doctus suæ PATRIÆ.

Exordium Sæpè ego mecum reputabam, quid esset, ut cum viri in literis versati, tam divinarū quam humanarū rerum instructi notitia, vitam plerumq; degant obscuram atq; ignobilem, soli divites atq; illi quidem rudes & semibarbari ad illustria quoq; in Republica convolarent officia, eligerentur ad magistratus quosq; honorificos, soli Principem in amplissimis conventibus locum occuparent, & ut verbo dicam omnium ore ac sermonibus, ubiq; locorum et gentium celebrarent. Constabat mihi illud, quantum opibus præstaret sapientia, indignabar vehementer: frustra a Præceptoribus idemtidem audiisse; bona hæc quæ oculis cernerentur plurimum deberi fortunæ, illa vero quæ in mente ac ratione posita sunt, a Diis profecta immortalibus, tanto plus

to plus excellere prioribus, quod iis homines faci,
ant quam simillimos. Ubi vero animadverti ho
mines id minari potius destinareq. quod pra,
sentem afferat, quam quod futuram sponde,
at utilitatem presentes vero divitias ita com,
paratas, ut hae quasi praemium quodclam li,
terar, vel quasi fructus quidam videantur;
imo efficere frequenter in animis hominum,
ut inclocti habeantur pro literatis, omnem hanc
penitus deposui cogitationem; de eo solum sollicitus?

Propositio. Divesne an doctus plus prosit solictati. Verum
erit discernere Auditores, postquam in utramq
partem rationes expenderim.

Confirmatio. Quoniam igitur ut infelici nobis experientia
constat, soli divites magistratus ac dignitates ca,
pessunt, videamus primo, quam illi opem exacti
solictati conferant praeter nummos, quos ope ad
ea perveniunt, ut planum sit eos absq literis plus
aut minus sapientibus prodesse Reipublicae. Tria
sunt praesertim, quae Aristoteles in administran,
da Repca. maxime necessaria esse putavit, consul,
tatio de rebus agendis, magistratuum creandorum

cura alq judicia.

cura atq; judicio. Hæc autem singula, quantam
Deus Immortalis postulant sapientiæ vim ac ro,
bur, quantam tum publici, tum etiam privati ju,
ris scientiam, quantam postremo et Politica et Oec,
nomica rei intelligentiam atq; doctrinam. Simile
jam vobis ante oculos unum ex diuitibus illitera,
tis aliquem, qui aut fortuna rei dominus, aut
errore hominum ad Magistratus et honores irre,
pserit, quod tandem sapiens consilium, aut quæ
in rebus gerendis prudentia ex hujus capite ex,
pectari possit. Fac, gravis interim (ut solet) de re
civili, aut politica aliqua controversia existat, il,
lamne componet homo rudis, qui nulla veteris
Historiæ cognitione, nulla gentium nulla opti,
marum legum scientia munitus, alios (inquis) si
opus erit, utetur consilio, quos sibi prius pecunia
conciliabit. At vero multum interest inter propri,
um et alienum de publicis rebus judicium atq;
sententiam. Aliud quippe est, posse secum provi,
dè deliberare, animumq; animum sapienter de com,
muni bono consulere, (ut Scipioni Africano mo,
rem fuisse accepimus) aliud privatorum homi

num egere

hominum egere consiliis, qui sape in alterutram partem amore, sape odio ducuntur. Praterequam quod raro fit, ut homines imperiti alieno consilio utantur, cum ipsi sibi sufficere, ipsi soli sibi sapere videantur. Quid igitur reliqui modi sunt, quibus se utilem prebeat Respub. Dives absq; literis? Opes, inquis, privatæ et fortunæ. Dives ac felicitatem publicam, ex privatorum componi copiis. Tantum beatam esse societatem unamquamq; quantam singulos ejusdem cives beatos. Pecunia omnia parari imo et ipsam doctrinam posse. Tantum abest, ut ori literatus pauperrimus tamen beatus sit, ut potius sua illis scientia causa sint, cur se plenumq; miserrimum et sentiat et fateatur. Eamne felicem dicendum nunc civitatem, quæ ex solis tam miseris civibus constat? Eamne non potentissimam, quæ ex omnibus fortunatis. adeoq; divitem ut prosit non egere Respub, contra vero sapienti, ut possit aliquando prodesse eidem prius a Republica prospici oportere. Recta

equidem

equidem ac speciosa primo videntur intuitu, sed
quibus ego facile respondere ausim. Opes certe,
sunt optimus propter divitem modus, quo illu
civitati prodesse posse nemo dubitab. Sed enim
vero quo pradae fore, ut ille his uti recte sive velit
sive possit, hominem opulentum, nisi ille mores,
ac rationem honestissimis disciplinis probe ex,
cultam habeat, aut nimis prodigum suarum
facultatum, aut illiberalem omninò et sordidu
futurum, exempla satis luculenta, ac ratio
ipsa declarand. In aliquo igitur hor duor con,
stitutus vitio, sua pecunia et copiis quidem
Reipub. prodesse, neq vero mihi facile persua,
deas, solis istisq amplissimis facultatibus
vitam civium beatam effici, isto enim modo
statuam illam beatam dicendum est, quae
pretiosissimis exornata vestibus, superbisq
splendens picturis, per vicos circumduci in,
star hominis, atq coli juberetur. Fallimur
profecto, si in hoc sitam esse totam nostram

felicitatem

felicitatem arbitramur, ut corpus nostrum omnis
generis commodis delicijsq; affluat, vita pene ani,
mi abjecta cura, qui solum pulcherrimis alitur
cogitationibus, has vero disciplinæ ac studia ho,
nestissimæ artium uberrime suppeditant. Fateor
equidem hominem literatum suam egestatem
sentire magis, quam ille cujus animus in sum,
ma rei ignorantia sepultus est, addendum ta,
men suas drumnas pati, ac tollerare fortius. Quod
enim ille solatia in sua Philosophia non depre,
henlit? Si malo aliquo frangi eum contingat,
adsunt ei presto saluberrima consilia, quibus se
corroborat, si sorte adversa deprimi, elevatur con
tinuo sanioribus sapientiæ placitis. adeo, ut illo
plerumq; infelici, nihil felicius videas admirereq.
Opera pretium demum est videre, quam ille am,
plissimè refundit id, quod ei a Repub prospicit.
Magna omnino vis, magnumq momentum po,
situm est in literis, ad conservandas bonisq
omnibus cumulandas civitates. Nam cum fe,
licitas publica, ad quam humana omnia

referenda sunt,

referenda sunt, e singulorum civium felicitate con-
stet, singulor autem felicitas in excolenda exercendaq
virtute praecipue sita sit, et ad perfectam virtutem
consequendam, necessariam quandam praecursio-
nem adhibeand litera, illud profecto consequitur, ut
nisi, in qua literati degeand, florere absolute civitas
nulla possit. Ponite vobis ante oculos, omnes artes
humanae partes, omnem publicor tempor varietate,
omnes instituendae vitae rationes, et vias animo et co-
gitatione percurrite, nullam omnino reperietis,
quae non ita literator auxilio indigeat, ut eos si
quis sustulerit, solem ipsum de mundo sustulisse
videatur. Si nos primum firmius incidere, atq ar-
ticulatius loqui docent, de ipso nutricum acceptos
sinu, titillatione quadam honestissima voluptat-
tis allicunt, allectos praeceptis salubberrimis com-
plent, non tantum bene dicendi, verum etiam
bene vivendi commonstrant vias, excitant in ani-
mis nostris igniculos gloriae, quantus in virtute
sit splendor, quanta in vitiis deformitas, edocent.
Cum porro duo publicor tempor genera sint, unum

pacis

pacis, alterum belli, quor alterum semper optabile, alte-
rum minime, sed nonnunquam necessarium, quomo-
do in pace curbis jura describere, quantum cuique tri-
buendum sit intelligere, civium inter se dissidia com-
ponere, verba publice facere, legationes cum laude ge-
rere, praterita tenere, futura prospicere, quid in omnibus
rebus factu optimum sit videre, et ex aliis alia colligere
poterit, nisi qui hac sibi deliberator libris, vel familiarita-
te accipiendu existimaverit? Quid eos judicabimus, qui
hor sibi diuturna libror evolutione pepererunt, ut omni-
bus, quod quod post hominum memoriam gesta sunt
bellis interfuisse videantur? Quod si quis ita bella ali-
quod spectare possit, ut utriusq partis consilia teneret
rer administrandar viam rationemq cognosceret,
eventus animo cerneret, quid non ei postea in rebus
bellicis omnium consensu tribueretur, et hac omnia
qui versantur in literis, aliaq plurima ac pulchur-
rima otiosi sedentes consequunt? Taceo, quam multa
expressa sunt eruditissimor hominum scriptis, de vir-
tute, de gloria, de caritate patria, de animor aternitate,
qua tantam vim habent, ut nes qui ea ignorent, vere

laudis

laudis habere gustum, neq; qui tractant, vere ac solli-
de gloriæ, ullam omnino rem anteferre possint.
Conclusio. Quæ cum ita sint, vestrum jam erit discernere, diu-
tesne eas literati plus prosint civitatibus, audistis
utronumq; opem ac emolumenta, quæ afferunt. Fal-
sam de primis, quam forte concepistis, opinionem,
deponite. Miramini nihilominus, posteriores hosce
duo longe esse infelicissimos. Fato ne id alicui lite-
rarum tempori calamitati dandum sit, meum non
est hoc loci judicare. Invideo tamen sortem fortunatio-
ri, sed minime illi anteponendam censeo, quam mirum
quantum adversam experiuntur literati. Miseret
me profecto horum, non tamen sua, sed diversarum
culpa, ac periculo.

THESIS CIVILIS.

Utrum usus Aleæ Chartarumq; sit tolerandus.

Exordium. Inter alia quæ cum ad honestissimas disciplı-
nas, tum ad vitæ bene instituendam rationem
juventuti impedimenta adesse solent, non postre-
mum locum obtinet, jam inde a multis tempo-
ribus

ribus inveteratus chartarlusus. Non ignoro equidem, quam illum non pauci e doctissimis etiam viris, si non commendare aperte, ad summum palam condemnare non auderent, pauculis istisq infirmis persuasi rationibus, quas eis aut consuetudo nata, lis sui soli aut vitium naturæ propria ad hoc se se recreandi genus nimium inclinatæ aut singularis avaritia cupiditasq illa colligendæ pecuniæ vel denique consensus multor, similiter hæc de re secum judicantium uberrime suppeditarunt. Mihi vero cum nihil hac consuetudine perniciosius hominibus, ac perinde omni societati, quæ ex illis componitur videatur.

Propositio Lusum alea chartarumq minime tollerandum pluribus pace vestra rationibus perniciosum esse non dubitabo.

Confirmatio Ex multis lusus hujusmodi effectibus hos ego principuos animadverti: Animi sollicitudinem assiduum officii neglectum, paupertatem, exsecrationem, furtum, et desperationem. Ac primum quidem quanta sit aleatoris cura, quantus angor animi,

quanta

quanta sollicitudo ex illor vita cuivis facile est noscere.
Semper enim aut verum dolorem sustinent, aut fal-
so brevi admodum gaudio complentur. Et præ-
terquam quod turpis illos cupido semper vexat,
magnusq damni dolor animum excruciat, qui
sæpe medijs sermonibus media cogitatione, imo
etiam convivijs medijs recurrit, magnumq sem-
per quasi morsu quodam dolorem affert, atq ani-
mum excedit; tum etiam insomnes fere noctes
ducunt, ac nihil unquam, quamvis charum
aut eximium proprium aut suum habent: Non
si, quod faciunt, alteri ad servandum tradant;
non si, pignori elocent; non si, subsignis centu
et claustris ponant. Nimis enim est impotens
recuperandæ ex ulla jactura cupiditas, quæ
quidem ita cum ulla conjuncta est, ut nullo
modo ab ea sejungi possit. Præterea maxima
illa vitæ jucunditate quæ in amicor et familia-
rium sermonibus et colloquijs versatur; cum
semper illor in ludo est animus, plane carent.

Semper

Semper enim vel secunda fortuna turpiter et stulte exultant, vel adversa magis gravem animo dolorem sentiunt. Et cum omnia præ ludendi voluptate contemnant, soluta enim est cum omnibus, tum præsertim concitatis affectibus indulgere, tum etiam tristia variaq; dormientes somnia exagitant. neq; vero aliud quidquam est, quod perinde omnes homines ab omnibus optimis studiis abducit, atq; alia, hariolaq; lusus. Nullum enim est officium tam necessarium, tam pium, tam sanctum, quod non ludendi causa commiuere atq; violare audeant non si id maximum, vel Dius vel hominibus præstare debeant. Itaq; videmus ut a ludo abstineant non amicor preces, non parentum monita, non magistror auctoritatem, non dominor imperium perficere posse, quæ quidem incommoda ut nullum accidat aliud, quam sint per se grave, molesta, iniqua, exitiosa, indigna viro, qui constanter et honeste vivere velit, nemo sane mentis non videt. Quis enim non pessimum atq; omni malo dignum judicet eum, qui honestum officium tur

pe

pi non dicam lucro sed ludo post habeat. Et jam lu-
dere idem esse quod perdere ideoq ad paupertatem
certissimam viam esse, non solum ut omnium fere
gentium ita etiam latinor vetus lingua qui ludos o-
peram facere pro eo quod est operam perdere, ed da-
mnosam aleam dicit, attestatur, sed etiam palam o-
mnes qui in ea versantur comprobant. Quam multi
enim passim sunt, qui in lusus chartar scopulo
lapsi misere, ita facere naufragium vis ut licue-
rit enatare nudis. Quam multi passim ex honori-
bus amplissimis ad inopiam et paupertatem reda-
cti, quam multos bene et liberaliter educatos adole-
scentes, qui magnam cum probitatis atq doctri-
na de se spem concitaverant, ac erecti fortuna ac
virtute ad gloriam videbantur, lusus istius morbi
ad calamitatem depulit? Neq ab optimo vitæ
instituto ad pessimam degendæ vitæ rationem
deduxit. Neq vero illa charybdis tam vorax, quæ
tot res tot copias et facultates tam cito absorbere
potuit. Nunc ad cætera quæ non fortunam modo

sed animam

sed animam etiam ipsam luctuosè, transeamus: quid quidem quid est, quod perinde labefactatè atq blasphemiæ, quid, quod rationi, quod naturæ ac Deo magis inimicum, ac quid tandem unde frequentius illa nascitur citiusq in immensum crescit quam ab alea? Quid est tam contrarium prudentiæ ac rationi hoc est Deo, quam temeritas, et quid est alea, nisi profana quædam atq impia temeritas qua a ratione discedens, fortunam Deum facit? Iacco de periuriis, ira, inimicitiis, cædibus, et bellis atrocibus, quæ frequenter (ut Horatius ait) lædus gignit. Sed furtum accedo, quod quidem etiam ita pertinaciter aleam comitatur, vix ut ab illa separari possit, dicatur. Nam cum ludendo egere celeriter cœpit, res caperint, alienis bonis manus afferre cogunt. Et quia nullam honestatis rationem ducunt, sine ne delectu undecunq possunt rapiunt, ut recte sane Aristoteles illos cum furibus et latronibus conjunxerit. Nam si recte examinare velimus, quid est aliud aleam jacere, quam furari velle, et invito domino rem auferre? Neq enim solum in effectu semper, sed etiam in cupiditate et voluntate

luntate peccatum est. Atq hominum consilia non exitus rerum legibus vindicantur. Iam quotus quis quē alearor est, qui proposita rei omnium ignoratione, non solum optimum quod sit semper faceat, aud sibi sumat: sed etiam si possit subtrahat dolose? Id enim verum esse, et multi sepe deprehensi, et lu, dor etiam conditiones, quae legum vim obtinent, satis combibant. Imo vero id successu temporis, praesertim jam pauperiores facti aleatores, quod de Caligula legimus omnes faciunt. Itaq recte semper alea legibus severissime vetita fuit. Et justi etiam nunc in civitatibus bene institutis ob, servatur, non solum ut judicium de rebus in alea perditis non detur, quod passim etiam observat, sed etiam quod praeceps tuiq abstulit, id omne restitui ut debeat. Nam ut quod ultimum erat dicamus, nihil est, quod desperare citius homines faciat, quam fortunae et bonor perditio, quae ex alea contingit. Cum enim ex felici prosperaq vel tollerabili fortuna miserrimi homines fiunt, atq omnem calamitatis culpam in se positam esse cogitant, victa tandem perditaq ipse melio

ri acerbam

ri acerbam sibi vitam sentiunt, et veluti peccati con-
scientia, et indignationis magnitudine oppressi, a-
lii lucem oderunt, et merore confecti contabuere, alia
nefarias libidinum contumelias turpitudinesq; subie-
runt, ad laqueum alii, ad precipitium ad vim con-
fugere, omniaq ultima tentarunt. Cui enim in Hi-
spanijs inauditum est nomen Venturæ Beltran?
Cui Romæ Tiberi? Quot hic cum maximam facul-
tatum, et copiarum suarum, partem in alea perdidisset,
de ponte se in Tyberim dejecit; ille etiam quàm
diu vixit, ut ad ludendum copia sibi suppeterent, ni-
hil intentatum reliquit. Itaq; illud postremo est au-
sus, quamobrem vitam per summum dedecus, et
ignominiam amisit.

Conclusio Itaq; hi sunt alea chartarumque ludus omnes fru-
ctus certissimi. Nam quamvis multi sua natura
boni in hanc consuetudinem veniunt, loquor enim
secundum vulgi consuetudinem, cum nemo alea-
tor vir bonus esse possit, quos maximos etiam ta-
les esse, ex ipso in quo versantur ludo, judicari po-
test, tamen si persistat, maximeq; frequenter si

ludant

ludant infeliciter, tandem uti dixi, ad tempus in præ-
dicta incommoda, si non universa attamen plura
ma incurrunt. Utinam igitur pernicionis hic tot
malorum origo ac causa alea chartarumve ludus, procul
e patria nostra exterminetur! Non tot nobilissimos ju-
venes amplissimos patrimonios dilapidatores videre-
mus; superesset illis profecto plus temporis ac fa-
cilitatem ad honestissima disciplinas studia per-
tractandi minimeq; eos florentissima suæ ætatis post
quam ad saniorem veniendo rationem ætas inopiæ pœnitent.

THESIS CIVILIS.

Czyli Kredyt Narodowy niemoże bydź złym, bo dla Narodu.

Zdaie się, iż zniosłszy kredyt albo go przynaymniey wiarogodniejszą wprowadziwszy Ekonomią, niektore Narody Europeyskie, u których osobliwey Handel kwitnie, niemałoby złego poniosły. Wielu Obywatelom, którym on się stał koniecznie potrzebnym, zagrodziłyby środki do powstania, Obywatelom mowię, którzy nigdy niemieli

Zaczęcie.

li myśli

li myśli użyć go nasze, który się już na nim ugruntował, wali, dlatego iż go wszędzie widzieli ustanowionym. Pozbawiwszy się przeto lekkiego niedbiałego obywatela we go maiątku i pomyślności, przysporzyłby się o rospacz, a ta powiodłaby go do zamachow okropnych za-

Propozycia

wsze rządowi. Z tym wszystkim kredyt ten może być szkodliwy. Jako tego zechcę dowieść wobec nosci wa-szey zacni Słuchacze.

Uprzymienie Zarzutow

Mowią pospolicie, iż kredyt iest duszą handlu. Nie się przeciwnie zdaię, iż raczey zgubą. Życzyłbym tu sobie wyrozumieć zprzeciwnie trzymaiącego, o którym oni rozumieią kredycie, Sądzę zaś iż nie o innym, tylko o tym który zachodzi pomiędzy kupcem i prywatnym. A ieżeli się niemylę to pewna iż tym samym zdaniu moie iest prawdziwe; gdy kredyt w tym wzięty znaczeniu, iest zawodą dla handlu, zmnieyszaiąc summy, na których on się waży Mowią powtore. iż snadność w kupieniu powiększa konsumpcyą. Szukaymy tego prawdy z doświadczenia dwoch ludzi zapewne nieraz zdarzaiącego się. Z tych ieden czyniąc rychleysze szafunki rokiem przed swo

im

im na nie dochodem niechay przetrzyma kupca,
aż do pory służącey mu zdrego dochodu do oddania
na zaciągnioney należytości. Drugi iuż mniey
gospodarny, i nad miarę swego trwoniący maiey,
thu, niechay go zawodzi aż do kroku, w którym się
iuż przymuszonym poczuie do przedania włosia
swoich; zapewne wtey mierze konsumpcya i przedaż
zawsze proporcyonalne dostatkom i passyom niesta,
nąć się większemi, iak gdyby z tych obuy, ieden zdocho,
du, drugi zdobi pozbyciu się zaczekali byli na spo,
sobność do kupna. Co oczywista. Jeszcze by wpra,
wdzie kredyt, któryby zaszedł pomiędzy handlują,
cym i kupcem powinien być ziednowymś użytkiem.
Ale należy przyznać, iż pierwszemu dalekoby po,
myślniey poszedł handel, gdyby ten naprzykład,
z Wyspy S. Dominika świeżo za sto tysięcy sztu,
dow zprowadziwszy cukru i kawy, pieniądze go,
towe za odwiezony towar, ten naraz zabrał. Mowią
ieszcze, iż kredyt iest początkiem papierów kurs ma,
iących, te zaś powiększaią znacznie massę całkowitą
sum zamkniętych w handlu. Ale papiery te nie są
prawdziwemi

prawdziwemi sumami, Bogaty handlownik niemo
że zażyć tego, co ma w papierach, chyba że bierze na
siebie, tak, iż to raczey iest papir od siebie samego zro
biony, a nizeli instrument kredytu zostawiony sobie od
Dowodzenie. kupca. Zapatrzuiąc się tedy na kredyt, z którychkolwiek
bądź strony, dawa się poznać widocznie, iż iest zro
dłem tyle zdradnych zbankrutowań. Wprawia
handlującego w niebespieczeństwo. Odbawraiąc go
na niejaki czas sam, iest mu okazyą do większego w
przedaży wyciągania, tym sposobem zdrożeią towa
ry, i cena ich wygunie w proporcyi ich ilości. Do
wod niezbity, iak prożny iest kredyt, iest mi to samo,
iż gdy go uważam pomiędzy dwoma osobami, będzie
albo obo-albo iednostronny, ieżeli obostronny, przesta
nie tym samym bydź kredytem, ieżeli iednostronny,
będzie zawsze dla zażywaiącego ze szkodą. Jakkolwiek
uważy się osob, pomiędzy któremi ów być może, za
wsze te same miał może skutki. Chociaż rządy umiar
kowane kredytu zażywaią trwalszego, iako zasadzo
nego na ufności obywatelow, przecież kredyt ten

niemniey

niemniey bydź może zgubą stanu i obyczaiow. Bo, wnosić znalezienia sum dokazuie tego, iż się zwierz, chociaż nierozmyślnie wprawia wwoyny, ktorych skarbi nigdy nieodszkodzą tych kosztow, ktore na nie łożyć trzeba. Zwolna długi narzucone rosną. Nie zmiernie zadłużony Narod na schyłku woyny, chociaż nayszczęśliwszy czuie na sobie ciężar pod, czas pokoiu cięższy nierownie od samey woyny widzi, natenczas iak ślepą zsiebie uczynią ofiarę chciwości. Obrotnych niektorych obywatelow umie, iących gładko wyciągać zysk prywatnych z pu blicznych nieszczęść. Jeżeli wtedy porachowawszy zyski, odciągnie ie od strat, nieomylnie pozostaną mu same tylko do płacenia długi, narod zosta, nie bez zysku, kilku tylko prywatnych zawziemą się niezmiernie maiętki, kilku cnotliwych czyn, szownikow żyią zokazałością, w posrod w pocie, podłych współobywatelow, ktorzy z pieniędzy swoich wniesionych do kraiow, mieią w zysku niedostatek, zarazy zbytku, i występku, i przeday

noś ktorey

nosć ktorey nie są długo wolność narodowey może po„
święcona być. Każ przecie rostropna Ekonomia dla
samych tylko potrzebna prywatnych a oraz nie dla
całych stanow? Możesz rząd zapomnieć owey tak pro„
stey Maxymy, iż szafunki powinny być zawsze wmia„
rę dochodow. Skąd to summy publiczne, ktorych do„
statni Obywatele są powinni złożyć swoie kapitały
aby z nich brali prowizyą, nietylko się staią ucią„
żnemi dla Stanu, ale przytym gładzą procentowanie.
Wielkiey liczby mieszkańcow, ktorzy zamiast sposo„
bić do użytku rolę swoię, zamiast się radzić w pie„
myśl, zaprzątać się z pożytkiem dla kraiu, grzebią
się w bezczynności, aboli też szukaią zabawnieyszy„
ych, iż że tak rzekę? z opuszczonemi rękoma zarażaią
ociałości, swemi nierządami, z tak szkodliwego pro„
żniactwa, iakie nie wynikne zepsucie obyczaiow? A
ieżeli ieszcze i to prawda, iż kredyt wmałey garści Obr„
watelow ręce, sięga całego Narodu bogactwa, iakie
zrząd powszechne zubożenie? Jakimkolwiek będź spo„
sobem, będziemy się interessować za bogatym, za„
wsze się nam przyidzie przekonać, iż on w żadnym
kraiu nie przyczynia się do ciężarow publicznych,

wymiarem

wymiarem zdolności swoiey proporcyonalnym swo
iemu maiątkowi. Obywatel maiący rocznego docho
du 30 lub 20 Talerow a znich ieden daiący do skar
bu, iest nieskończenie bardziey uszczęśliwiony, a niżeli
ow, który ich maiąc milion, tych wniosłby do niego
xooooo. Liczba Obywatelow dostatnich iest zbyt ma
łeńka, przez wzgląd na liczbę obywatelow, szczupłego
lub pomiernego bytu, a zatym zyski tych niegodzi
wie idą na ofiarę dla pierwszych. Ani też można
mowić bespiecznie, iż powiększaiąc dostatki iednego
człowieka, powiększa się zawsze iego dobroczynność i
hoyność. Doświadczenie uczy przeciwnie, iż dosta
tek zamiast czynienia dusz, i serc wielkich bardziey
iszcze zaciemnia i mali. Tym więc sposobem boga
cwa, zamiast przyzwoitym po wspołeczności kro
kiem biegu, zamiast zyznić zdrowsze grunta, zamiast
krzepić ubogiego do pracy, ciągną się wszystkie do
kupcow łakomego, albo też przez rozrzutność na tych
się rozpościerają obywatelach, których sposoby życia
mniey zasługuią sobie być krzepionemi. Z szale
nych bowiem szafunkow iednego dumnego boga,
cza nayczęściey się panoszą rozwiosłe kobiety, rzemie
ślnicy zbytku,

stnicy zbytku, lub przewrotnego życia ludzie. Rolnik, pra-
cowity obywatel nie mogą się niczego spodziewać ani
od iego dobroczynności, ani iako od gorliwego zabo-
gro publiczne, którego on podobno zacnego nie-
ma wyobrażenia).

Zakończenie Mam ieszcze tysięczne inne tym podobne uwagi, przez
wielorakie czynione względy, na rządy, kraie, i potrze-
by narodowe, z których ieszcze sobie zawsze winić muszę, iż
kredyt nacyonalny być może szkodliwym. Nie na moie
siły, mieysce, i czas, głębsze i dokładnieysze rzeczy tey
rozwiedzenie przystoi. Myśl to moia była przypadkowa,
którą winienem cichawości, z którą zdanie iednego Au-
tora trefunkiem przeczytane, wkilku tylko wtey ma-
terii umieszczone słowach, przetrząsnąłem. Na
głębszą wrzuć w tey mierze rozsądność zdaią
ie się zupełnie, dosyć dlamnie ztąd będzie
ukontentowania, gdy podług iey wy-
roku, uznany będę za mogącego
go myślić.

Thesis Civilis.

THESIS CIVILIS.

Czyli wiadomość wielu zagranicznych języków iest u, żyteczna.

Zacnych. Mowa, będąc żywym obrazem, i porządną oznaką myśli naszych, ani wątpić, aby doskonałemie iey nie było naypierwszą, potrzebą człowieka w towarzystwie. Lata niemowlęce i wdzięki swoie po nieciągu czyści, i ukontentowanie dla siebie, zrzędy maią naywiększe, iż ię czuć zaczynaią. Ci co nam daią życie, rozumieią nam i języki, bo ię nam naypierwey poznać daią potrzebnemi. Mowa ich usłużnie zaraz w początkach życia naszladować, przywiązaniem, potrzebą, i ciekawością trzema temi przyrodzonemi pasyami powodowani. Ci, którym nasz ieszcze kolwiek będzie porucczoną edukacyą, drugie zastępuią miysce tych, z któremi mamy co do czynienia mowę. Przychodzi nareszcie wiek, w którym ię z podcienia domowych, i prywatnego wychowania wychodząc, pokazuiemy Obywatelom i współrodakom naszym. A tu ię iuż iasniey oznacza nieuchronna potrzeba, kraiowego czyli Oyczystego

języka.

ięzyka. Mamyżli natym samym przestawać, czyli starać się o poznanie innego, ktorym się nietylko z Spolobywatelem, ale z Cudzoziemcem lub z calym innym możemy więzać narodem, i o tym wątpić by nienależało. Lecz do tey ciekawości swą przesadzić miarę, wpoznawaniu obcych ięzykow, aby się ich więcey nad trzy, lub cztery umieć

Propozycja

mogło, iestże użyteczna prawdziwie dla człowieka? zechcę pokazać że nie. Proszę mnie tylko zcierpliwoscią posłuchać.

Uprzątnienie Zarzutow.

Troisty osobliwie powod powinienby wymodz na nas życzenie sobie, aby umieć wiele zagranicznych ięzykow. Pozrozumienie większe natury mowy ludzkiey wpowszechności, a szczegulniey macierzystey dla wydoskonalenia iey. Ciekawość wartowania xiąszek w obcych pisanych wyrazach, a przy niey szukanie rożnu, nu, i obszerniyszey rzeczy wiadomości. Ukontento, wanie z możności zabawienia się z Cudzoziemcem, a przytym i zlatwości cudzych zwidzenia krajow, pod ktory powod można zaraz pociągnąć potrzebę handlu. Lecz te wszystkie pociągi, ieżeli nie zupełnie nie wa, żne są, przynaymniey nie są takie, aby nam nudną

naszą

naszę w uczeniu się wielu języków miały kosztować
usilność. Abym zatym pierwszego pokazał nieważ
tość, wprzod twierdzę, a potym to iuż z moich obaw
kollegow, iż mimo macierzystey znayduią się ieszcze
dwa lub trzy, których nam wiadomość prawdzi
wie użyteczna. Twierdzeniem tym ośmielony, przy
znam snadno, iż poznać naturę mowy ludzkiey, rzecz
i dla rozumu walna, i dla kraiowey nauki pomo
cna wszechogulności. Lecz czyż tego zarowno dokaz
zać by nie można, za pomocą dwoch lub trzech po
wszechniejszych, i bardziey o całą Europę ostatych
języków. Nadto ieżeli głębsze poznanie własności
mowy człowieka, iey odmian trybu i składu iest,
albo być może ochwałą i użytkiem dla Gramma
tycznego rozumu i powołania, tedy z nią iakim
prawem być powinno zawsze i dla rozumu, kto
ry albo z natury zdolności swoich do innych iest
powołany nauk, albo iuż sobie winnych smaku,
ie umieiętnościach? Iakim proszę prawem umie
iętność ta, iakąkolwiek będąc w swoim gatunku,
rozprzestrzeniaiąca rozum, być powinna ulubioną
nawet zomieszaniem innych daleko istotniejszey
i więcey wpływaiącey

i więcey wpływaiącey w uszczęśliwienie powszechne?
Wysoka znaiomość mowy ludzkiey, ten nayosobli-
wszy mieć powinna użytek, aby się za pomocą iey
snadnie, ukrotce, i z wielą można porozumieć języka-
mi; dlaczego zostawiony ią tym, których obowiązkiem
iest lub gustem, ułatwiać iey termine zawiedy ob-
rzemi nadmią uwagami sztuką i reguły ułożony-
mi, sami niechcententuymy się tylko sposobnością ko-
rzystania z tych nauk, aby się nauczyć potrzebniey-
szych, i rzetelną uczonością ścisłe złączonych. Jeżeli idzie
o wyedoskonalenie Oyczystey mowy, i tęgi słaba po-
trzeba. Doskonalić ią, iest ią bogatą uczynić albo
w wyrazy albo w sposoby myślenia. Co do wyrazow
tych niemożemy tworzyć z obcych i zagranicznych,
lecz albo ie od starożytnych narodu naszego zasię-
gać pisarzow, albo z swoiskiego wydobywać dowci-
pu, byle do rzeczy, i natury myśli naszych przystępu-
iące. Co do myślenia wzorow tych nam obficie udzie-
li Filozofia kunsztow, i nauk, tudzież Historia ro-
zumu ludzkiego. Jeżeli nam w krainowey mowie
brakuie na układzie porządnym tey to powsze-
chney mądrości, tedy go znaydziemy, we dwoch

lub trzech

lub trzech ięzykach, ktorych się uczemy w publicznych
szkołach. Powod ciekawości wartowania zagrani-
cznych ksiąg, i szukanie w nich rozumu, oraz i wie-
domości doskonalszey rzeczy, ust uszcze słabszym,
aby się uczyć wiele ięzykow. Szczyra tu tylko rac się
proznosć. Ciekawości dogodziemy dosyć doskonałym
przećwiczeniem się w dawanych nam publicznie,
i po wszystkim uczonym Europy narodach przyswo-
nych. Kazdy narod chcąc się osobliwym przez nau-
ki innym zalecić w sąsiedztwie pospolicie ucze-
nosć swoię tym ięzykiem przesyła w potomnosć,
w ktorymby od nich zrozumianym bydź mogł.
Bardzo mało takowych liczyć możem, ktorychby
mowa, była u wszystkich uczonych mową. By-
to niegdys Latium, Były Atheny, w ktorych się uro-
dziły i wychowały nauki, mędrcowie ich do
tych czas żyią w księgach, kosztowne te zabytki cho-
wamy po bibliotekach, na zrozumienie ich uczę-
my się po Akademiach, własciwych im chociaż
obumarłych ięzykow; Znayduiemy w nich ten
to, ktorego pragniemy rozum, i mamy ukontento-
wanie. Dzieła te rozumu znayduiące u wszyst-
kich polerowanych

Ich polerowanych narodow szacunek, muszą ich tak
że napełniać biblioteki, a przez ieden konieczny umie,
ich o zrozumienie siebie interesowac. Ztąd potrzeba
umieć powszechna języków tych umarłych, ztąd pod,
ziwienie umieć ludzi doskonałych, ztąd pospoli,
te owe przeświadczenie, iż pisanie mędrych, i pod,
nych wiadomości ziągy może być w tamtejszym języku,
który wszystkie szacuią, a zatym rozumieią narody.
Ztąd nareszcie obowiązek w tamtejszym pisać dla po,
tomności i chwały. Co gdy tak iest, toć pobudka ta
do wielu uczenia się innych prywatnieyszych ię,
zyków mniey ważna i doskonała. Lecz i trzecia na,
rzecz nie równey iest wagi. Ułożenie to ze zdol,
ności z rozmaitemi mowienia cudzoziemcami, iako
na pozor pasyą niemaiącą być się zdaie, tak go
bezpiecznie można nazwać pasyą przenicienia
się, i pokazania nad innych, w tych własnie cza,
gdzie edukacyia możnieyszych, naywięcey się ozna,
cza, i rożni od wychowania niższych, trzymaniem
wielu języka mistrzow, i sowitym onym płaceniem,
gdzie tak do mowy, iako i guście w naukach wie,
loraka cudzoziemczyzna w modzie, Zwyczay zwie,

działa

dzania obcych kraiow, ieszczeby zelaniem moim powinien podpaść pod spor i wyroki rozumnych pra-
wodawcow, czyli iest użyteczny, a przynaymniey przez wzgląd na kray nasz, i naturę rządu polity-
cznego, a zatym i pobudkę pewną być przestaie, ktoro ztey miary słuszeczności iey iest zawodna do pociągnienia młodzierzy uczenia się tym ko-
cem wielu ięzykow. A daymy nawet, iżby uży-
tek z wiadzenia tego pewny był i nieomylny, a zaś się w tym punkcie obeyść niemoźna dwoma lub trzema powszechnieyszemi, i wszystkim nay-
godnieyszym Zwiedzenia znanemi narodom. Wie-
dz takich mamy narodow, w ktorych nauki w iakimkolwiek niedoskonalone stopniu. Lecz ta-
kie zwiedzaiącemu, niepotrzeba iak ieznego po-
wszechnego ięzyka, iakimże on celem zwiedza ob-
ce Nacye, zapewne ma na czele woiaży swego, albo wiadomość obyczaiow, praw, sztuk wyzwo-
lonych, gustu, i innych godnych człowieka uci-
wie wychowanego ciekawości, albo nareszcie samą potrzebę wydoskonalenia się w mowie na-
rodu tego, ktory zwiedza, i w ktorym osobliwie na

ulic wygurowanty.

uki wygurowały. Lecz od kogoż zasięgnąć bardziey tey doskonałości? ieżeli nieoduczonych: ktoż więcey nad innych zna prawa, zwyczaie, nauki, kunszta, gusta, i ciekawości kraiowe? zapewne uczeni: ktoż onich rozumnie mowić w towarzystwie potrafi? zapewne uczeni: komuż język rozumu, poktory woiskowość powinna młodź, język mowię powszechny tak iako i sam rozum iego pospolitszy, i bardziey zwyczayny? zapewne uczonym. Masz być handel nareszcie ostatnią a tą wadliwą pobudką? niechay będzie, ustąpmy iey ludziom do niego powołanym. Niechay przemysł kupiecki zaszczyca się wielością języka, bo ta duszą iest iego. Bogacąc kray niechay przynaymniey trudy swoie słodzi vkontentowaniem z tey umieiętności, niechay nim pociesza niedostatek innych, których mu profesyia iego zabroniła. Niewszystkim nam potrzeba być kupcami, wszystkim zaś potrzeba gdyby można mieć rozum, nietylko samemi doskonałemi językami, kupcami wszystkim być niemożna, iako niepodobna wszystkim do tego mieć przemysł. Są tysiączne inne wśrod Oyczyzny dla nas powstania, dla których wielość ięzyków na nie się nieprzyda, i owszem zobaczmy ieżeli

z innych

zinnych miar iak ta iest nieużyteczna.

Dowiedzenia Proporzyi

Wiek który się poświęca na poznanie wielu zagranicznych języków, iest to pospolicie wiek dziecinny, wiek w którym wszystkie zdolności duszy bardzo się niedoymuią, czas czasu lub dziesięciu leciech, dość wypatrzyć czuiący na wydoskonalenie ich z pożytkiem pewnym dla wspólecznosci, ktorey niegdyś będą służyły, czas w którego przeciągu młodociany umysł i serce powinnością napoić, przedziwnemi tak względem Boga, iako też i człowieka sentymentami, wszystkie tak Boskie, iako i ludzkie umieiętności, po nieiakiey części poznać i praktykować, czas nareszcie, w którym się wyśmienicie na cnotliwego, i pożytecznego swemu kraiowi Obywatela ukształcić można, niestety iednak! czas ten, toiy, na wiadomość iakowey wielu obcych języków, co za szkoda? Samaż tylko człowieka ma zdobić mowa, czyż go bardziey ieszcze nie chrasi rozum? Czyż by mu nawet na samey, którą z mlekiem matczynym wyssał, niebyło dosyć przy rozumie? Azaż by mu przy wszystkich językach mało brakneło bez rozumu? Ba nawet śmiem twierdzić, iż pragnącemu i szukaiącemu umieiętności, wielu mowlei,

drożdżemskich

drożeńskich trudno mieć doskonały. Do rozumu koniecznie potrzebny rozsądek, iako ten który go bespiecznie rzeczy zażywaiącym czyni. Jeżeli więc rozsądek utrzymuie się uwagą, uwaga zrożnych wyobrażeń duszy służy, da się, że zaś pamięć skoro potrzeba uporządku pewnym dostawia, toć rozsądek przy pamięci tysiącami słow, rożno kształtnie podług wielości języków wiednym rozumieniu odmieniaiących się przekładowaney, musi być ciemny, słaby, i niebespieczny, a zatym i rozum w swoim działaniu i czynności lenwy, nierychły, i niepewny. Co za szkoda, za iedną przypadkową, i mniey pożyteczną umiejętność? Co za szkoda gdy umysł młody czasem tylko mowy ludzkiey napełniony obrazkami, niebędzie mogł potym przyimować tych wyobrażeń, na ktorychby on czytał swoią doskonałość, swoie szczęście prawdziwe, swoie obowiązki? Gdy się wcale stanie niespodobnym do objęcia przepisow tych nauk, ktore trwałe człowieka, na przynoszą ukontentowanie? Nadto znaiomość wielu języków iest nareszcie z tey miary nieużyteczna, iż ledwo nie zawsze powinna by być podeyrzana o

nowość

nowość iakąkolwiek czasem szkodliwą w obyczaiach lub rozumie. Między wielą Narodami, których mowy czerpa się wiadomość, nie podobna aby nieznalazł się, przynaymniey iaden, któreyby sposob myślenia, i gust niebył naganny. Może się zgadzać zwyczaiami, które maią za grunt, opinią iedną śmieszną i dziwaczną, może mieć za zasadę swoiey obyczayności upor iakowy zdrożny, lub zastarzałe względem przyrodzonego sobie charakteru przesądy. Pisma iego i konwersacya może tchnąć tą, lub temi wadami, a ztąd iakaś zaraza dla czytaiącego lub obcuiącego z niemi, zwłaszcza gdy styl lub tryb ogłaszaiący i pociągaiący połączy z kommunikacyą tey zarazy.

Zakończenie. Mniemam i żem dotąd osłabił nierostropną chciwość poznania wielu zagranicznych ięzyków. Teraz gdy pożądnych edukacyi powinienby się zupełnie postrzedz zbytecznie przywiązany do tego umieiętności gatunku, ieżeli ie przedtym pozorem swoim głaskał, powinien by mowę iuż teraz stać się im dzikim, skoro powody iego pokazały się słabe, a przeciwnie nieużyteczne, czywisty. Niechay wiedzą maiętni lub wysoko urodzeni Rodzice,

ni Rodzice, iż nienatym tylko edukacyą krwi ich za„
wisła, aby mogła wiedzieć gadać cudzoziemczyzną,
tym albowiem sposobem będzie się ieszcze pieniędzmi
roznila od niższych, ale na tym aby mogła mowić ię
zykiem rozumnie, czynić ięzykami cnoty. Niechay się
cieszą z podłych lepianek wychodzące po nauki dusze,
iż niemaią pierwszym czego zazdrościć, to iest chwały
i rozumu ięzykow. Dla pierwszych znaki uchontento„
wanie iest modne, dla drugich niemodne, ale gruntowne,
i trwałe.

HIPOTHESIS CIVILIS.

Czyli przynaymniey wiadomość kilku zwyczaynieyszych
wokrąg naszym ięzykow w pewney brana porze edu„
kacyi iest pożyteczna

Zaczęcie. To co mam mowić iest skutkiem i dalszey ie tak rzeki
rzeczy poprzedzaiącego zdania. A zasz iuż żadnego nie
należałoby się uczyć ięzyka? Zapytałby się nie ieden po„
wołowany nim, lub ich iuż umieiący kilka, toż przy„
kład innych narodow, rady mądrych, uczonych zdania,
codzienne dobrze wtey mierze uczącego się doświadcze„

nie

nie, mogą być bez prawdy i fundamentu? żadną miarą przeciwnie ia myślę, ale tylko po części, owszem przeciwność ta będzie tylko dalszym ciągiem myśli zacnego mego kollegi, a nieodpisaniem się od niey; inaczey trzebaby iednemu znas upornie nie widzieć prawdy. To co myślę iest zdaniem przeszłym, lecz tylko niektóremi bardziey uszczegulnionym okolicznościami na to wychodzącym zagadnienie.

Propozycia. Czyli wiadomość kilku zwyczayniey szych wokrąg naszym ięzykow wpewney brana edukacyi porze iest użyteczna? Rożne tu iest od pierwszego pytania, ro inny za tym zdami się trzeba mi na niego odpowiedź.

Uprzytomnienie Zatrudnienia. Umiętność kilku starszych o kray nasz ięzykow, w przyzwoitym wychowania naszego nabieraniu czasie iest odmienna w korzyściach swoich od umiętności wielu bez braku i wpowszechności. Bierzą, potrzeba było przyznać, iż nieużyteczna, do drugiey takie się przypytuią okoliczności, które o pewnym i nieomylnym nigdy kazą nam rohowić pożytku, mieć kilka umieć zwyczayniey szych, umieć w przyzwoitey wypracowane porze, oto trzy warunki są,

dla chcących.

dla chcących prawdziwie korzystać z języków. Gdy się staram o kilka, trzy naprzykład lub cztery mocz Oyczystego, oszczędzam sobie wiele trudności, które popadłszy pilniéy ich więcey, stałbym się niezdolnym do odbywania obowiązków, które z wiekiem, i stanem moim ściśley się kojarzą idącey. Zabrałbym sobie czas może lat kilkunastu, za który mogłbym wiele słodszych, wiele kosztowniyszych nabyć umiejętności, w którego przeciągu mogłbym dość mety osobistego mego szczęścia, mogłbym być uwieńczonym chwałą, która się tylko dostaie rzetelnie uczonym, i prawdziwie zasłużonym Znakomitościom, na którey nabycie, powszechnego, że tak powiem rozumu, a nie języka trzeba, którey dowcipny iaden utwór prędzey w krótkim dosyć czasie, a niżeli znacząca się i pracowita przez lat kilkanaście pamięć. Wypracowana znaiomość zwyczayniyszych języków, nieskończone mi przyniosła pożytki. Przez zwyczayniysze rozumiem te, które częstszą maią potrzebę, i używanie w narodzie naszym. Potrzeba ta ma zależeć nie od błędney iakowey opinii, lub śmiesznéy iakowey mody, i dziwactwa narodowego, lecz powinna mieć za

początek

początek naprzod emulacyę cyfradkich i dobrych ie,
kowych obyczaiow; powtore gust wtelny w kun,
szach i naukach naresztie przemysł. Jezeli wiely,
iz narod przyimuiący do siebie innych ięzyki, niema
na czele tych trzech szczegulności, iako oznakow pe,
wnych z swego przyszłego uszczęśliwienia, niemoge
zgodzić, iz mu będą potrzebne, iako wzaiemnie niemo,
gę wnosić, iz na to ie przyimuie aby korzystał, ieżeli przy,
ięłych ięzykow narody nie noszą na sobie piętna tych
trzech szczegulności. Takim niebyłoby czego zazdrościć,
wtakich niebyłoby czego naśladować, a zatym by,
łoby bez korzyści takich uczyć się ięzykow. Wnaro,
dzie naszym; ieżeli Angielski Włoski Francuzki Nie,
miecki są w modzie, sądzę oraz że są i w potrzebie.
Kraie to są iedyne w Europie, ktorym mamy czego
zazdrościć, mimo niewielką liczbę przywar nacyo,
nalnych wythniętą od nieinteressowanych kraio,
pisarzow, a naszym nabieraiących się naywięcey
rękom. Potrzebny nam przemysł, utworzy go w
mieszkaniu naszym mowa i towarzystwo z An,
glikiem, brakuie nam na wyborney i delika,
tnych kunsztach, poprowadzi rękę naszego rze,
mieślnika

mieslnika przez dłuto lub wzgiełnicę wytwornego i
misternego Wołocha przez konwersacyę lub xięgi. Wiedo
stawiam Filozofii czystego rozumu i obyczaiow, veli
katnie i zdrowo myślący Niemiec, będzie nam iey da
wał lekcye swoych dzieciach, zabierze do nas naspo
kornosci i zaciszu domowym głos, którego słuchać
tak dla serca iako i duszy roskoszna będzie. Na spra
wach naszych zewnętrznych, wydawie się iakaś ie
szcze niezgrabność lub prostota początkowa; Gład
ki i wymuiący Francuz iuż pisząc xięgę o sposobach
podobania się, iuż tysiąc wmowie i postępku ludz
kości przystępuiąc się wdziękami, uczyni nas szczę
śliwszemi daleko od dzikiego Hottentota, i od okru
tnego Uroka. Oto drugi użytek zamienia kilku
zwyczaynieyszych w narodzie naszym języków.
Nabierać wiadomości języków w porze przyzwoitey
edukacyi iest nareszcie z korzyścią. Ci którzy nay
doskonaley o wychowaniu człowieka pisali wte
dy dopiero wyznaczaią punkt na zawołanie ię
zyków mistrza, gdy tak serce iako i rozum za
staną ugruntowane we wszystkich tych umie
iętności początkach, które naywięcey wpływaią bę
dą wstan

dą w Stan przyszły, i nayuiętcey go użytecznym liczy,
nię krainoi. Tym sposobem moment rozpoczęcia pra,
cy koło języków, będzie iuż momętem doskonałego
człowieka, przeciw wszelkim ubezpieczonego błę,dom,
ktorych uchybić nader ciężko iest temu, który upra,
cuie edukacyę swoią moralną iakowym uczeniem się
języków, ktory aby uhazard, że w nich na swoią chlu,
bę lub próżność postąpił, dnie się zaraz do czytania
bez braku i uwagi, tudzież wprzod niby iak ze stu,
li uczy się być przewrotnym i złym, nim usłyszy
o przepisach cnoty i poczciwości, iest mowię momen,
tem człowieka szacuiącego czas, kochaiącego pracę,
i gustuiącego sobie w delikatności charakteru swoim,
trzmego. Pamięć będąc u niego porządnemi nauką,
kładami wydoskonaloną raczey, niż obciążoną, bę,
dzie w porze należytey do uczenia się języków z mniey
szym, tak czasu i pilności iako też i pieniędzy nakła,
dem. Rozsądek dochodzeniem prawdy, i śledze,
niem fałszów przeswieczony, będzie rzetelniey wycho,
dził w naturę, i znaczenia słow obcych, a przez to
się uchroni tak w rozumieniu osobnym, iako też i
tłumaczeniu dla Publiki błędow nader pospoli,
tych naszego

tych naszego narodu tłumaczom. Nadto zabrana zna-
iomość z ięzykami, w takowey porze, będzie raczey bodź-
cem przysłużenia się dobru powszechnemu, a niżeli
narzędziem próżności, umysł albowiem napoiony
zbawiennemi maxymami o dobru tym niebędzie
iuy mogł cierpieć. Czuwania nocney pod nad zie-
graniczneme dziełami, będą raczey z powodu przy-
więzania ku lubiącym nauki, a nie z powodu, poka-
nia się osobliwszym, albo iak mam lepiey powiedzieć
śmiesznieyszym w sposobie myślenia. Ięz wam godni
słuchacze użyłki zumiękczności, kilku zwyczaynieyszych
w kraiu naszym ięzyków nabyiey w przyzwoitey porze edukacyi.
Zakończenie Ktobym mi dał, abym mógł wmowić w naród nasz potrzebę
przezornieyszey w ięzykach edukacyi! byłoby więcey mło-
dzi tak w obyczaiach iako i rozumie doskonalszey, zni-
knąłby gust oco śmieszny w posiedzeniach naszych, bądź
wochwalca nagannej i miękkiey cudzoziemczyzny, gust
z ćwiczenia i pieczęć zepsutych obyczaiow, pospolicie szukaiących
kryiowek, przed rzetelnemi chociaż mniey biegłemi w ię-
zykach rodakami. Rzuconoby się do czystszey roskoszy zna-
uki, i więcey by było miłosnikow prawdziwey uczoności.

SATYRA.

Na rozumiejących zmiarznie o Naukach teraźnieyszych a złośliwa na gardzących niektorych Rodzicow Syno, tą przedkrasomowa.

Wszednych raz byłem ludzi posiedzeniu,
Gdzie ziak to bywa przy pod ochoceniu
Z rożnym głow rożne zły mowy zawrotem,
Gdzie rozum większym nad ięzyk szczebiotem.
Rożny gust, rożny wiek i rożne Stany,
Inny ton mowie dawały z przemiany.
Lecz tryb dzisieyszey i układ nauki
Ktorym ię biorą ich Syny i Wnuki
Naywięcey wzmiankę rożną
Już swarliwemi zapienione szumy.
Już mowy ieden, niedość obyczaiu
Kładnieć poczęły, lecz moda nastaiu
W samych sposobach być mędrym człowiekiem.
Wszystko ię z przeszłym przewrociło wiekiem.
Cnoty z nayprostszych przykładow wpaiano
Prawo przyzwoitych i Etyk nieznano

Rozmowania

Rozumowania nietak delikatne,
Czyniły niegdyś rozumy intratne,
Szkoły na prozny nieszły polszczyznie,
Użyteczniejszą wolaśniejszej Oyczyznie,
Zabawiano nas w szkołach niegdyś pracą.
Co się to teraz Rodzice natracą!
Z dzieci takie przywożą pożytki!
Oto zbiór śmiesznych wiadomości płytki.
Na czcze iakichś praw i skępe badania,
Lub z kraiopisma na kilka zadania
Coś ci tam mazgay nie iuleń przegęga,
Reszty wiek uciął. Co to za mitręga,
Co to za zawod Oycow niesłychany!
Poszły nauki za cacka w zamiany!
Ustał szacunek Tuszny Cicerona,
Łacina zdala się z Teraia wygoniona
Za potoną ducha wielkiego wymowę,
Między rozumow Logicznych osnowę;
Wią moralnych mazym ciemne wątki,
Lub obyczaiow klepią nam początki
Mowił o wszystkim przeszły mowca dzielnie,
Chociaż tak w rzeczach nieszpyrał bezcelnie,

Jako

Iako dzisieysi politycznie czynią,
Co z swoią, iakby politykę skrzynią
Na każdym miejscu wyiezdzaią głową,
Niedawno w Szkołach uczoną połową.
Niemasz tu czego ganić te sposoby
I Rzeczb drugich owszem przymaleziałoby
Lepiey się o nich przekonać w tey mierze.
Iak ia tak inni, bo sądzący szczerze
Inaczey pewnie złym się słyszeć dadzą.
Dzisieysze muzy pięknicy umysł gładzą.
I Gruntowniejsze nam daią rozumy
Precz zatem precz zarney nic niemiały dumy.
Do niedoscigłych kto się aliwara
Dobrał tajemnic, y nieprzystępny wara.
Lub piorunowey, na wzor katyliny
Gdy w Stylu swoim dochrapał się miny,
Prawie iż wszystkie własności porzucał
Dobrego mowcy, lub gdy ponachradał
Kramnych ucinków z Ciceronskich krynic
Sądzi, że sam coś tylko, a drudzy nic.
Kto period na piętra wyniosł czczery.
Do płynnych nowicow rachować się śmiery.

kto gorącym

Kto górnym lotem kilkaset Rym spoił
Wielkiego imię Poety przyswoił
Jakby mu samo z kasztalu wytrysły
A nie z mętnego Bugu albo wisły
Lub kto de Ente Rationis spory
Ciemne mogł ztoczyć, iuż to był ten który
Do czczey mądrości dobrał sobie klucze,
Czegoś lepszego młodź się teraz uczy.
Już Grammatykę pustemi prawidły
Nadętą, klepać zwyczay ustał zbrzydły,
Bity gościniec teraz do Łaciny.
Rozumu Ludzi postępek, i czyny
Naywięcey uwag na się zabierają.
Mowcą być, żadnym sposobem nie dadzą,
Póki wprzod, co masz dowodzić gruntownie,
Niewyrozumiesz z innych nauk głownie.
Aby twe myśli siły porządnym szykiem
Błysnąć ci nayprzod Logicznym promykiem,
Abyś ie mógł prząść z subtelnego włokna
W matematyczne osadzą cię okna
Wprzod cię o względach, węgłow, linii, boków,
Płaszczyzn lub wierzchow, lub mierniczych skoków

Nauczą sędzić. Sceby twoy rozsądek
Wzmocnią przez ryzę Algebr i porządek.
Dowcip twoy płonny nie ima na przynętach,
Lecz wrożnych sprawią wiadomości sztukach
Porządne dzieci lub natury skutki
Sprawnej postępek w twoym myśleniu chutki.
Coż dopiero, iak na obywatela
Urodzonego wśrod wolności wiela
Chcącego czynić duchem Patryoty
Skłec rozumnego statysty obroty,
Jakich zwszelkich praw niedaią prawideł?
Iak się uczą strzedz płochych błędow zdeł?
Jeszcze owo daley chciał coś mowić więcey,
Gdy znacyla miny nabrawszy xiążęcey
Przerwie mu mowę ieden podstarzały
Jegomość/iego Syn drugał dorosły
Z Bazyliańskiey Rhetoryki Osły/
Gdzieś w parze chodził na czerwoney Rusi.
Wprzod mi się iednak trzy razy zakrztusi,
Nim swe chrzypłuw, i na pół słyszane
Rzuci nam słowa w usty zmordowane

Obowiązanym

Obowiązanym zato narodowi
Iż ten porządek który on stanowi
Co do dzisieyszey wychowania młodzi
Wiedney nam mierze naybardziey dogodzi.
Czwarta ta Szkoła którą nachowano
Przedkrasomowstwem, do którey upychano
Dobrze iuż młodzież przetartą własnie
Sprawiedliwiele iest znieiona, czynie,
Dobrze się stało. Ja wiem nieomylnie
Iż woniey dwoi lata trzymano wilnie
Moiego Syna. Własnie iakby baią
(Bo się tym młodzi w Poetyce staią)
Albo być tęgarzem byle należało
Marnować czasu, próżnować niemało
Z kąd się ubrdało przodkom naszym wątpić
Iż się na fałszach a nie na wymowie
Kazali wprzody przecierać młodzieży,
Wszakże do prawdy prędzey się zabiezy
Gdy się mniey przeszkod do niey trafi w biegu
Wszak prawda z fałszem wiecznym bój szeregu
Nigdy niemoże. Nacoż Balamuty
Że młodzi ieszcze niebespiecznie kuty
Coś prostocie

Co się prostocie zmyślonego cyrulko
Zawięzie jedzie? chyba to nierzadko
Iż w myśli łgarskie w początkach coprawiona
Wszerszej wymowy zaniesie ie łona,
Nawet ich w przyszłych przyiaciół pożycie,
Wyniesie ze Szkół, dostatkiem sowicie.
Cichym potokiem malowanych słowek
Mogąc swoę muskać nieszczyrość połysłowek
Chyba te wczenie korzyść z Poetyki.
Coż to za rozum tego człeka dziki
/: Rzekłem do siebie/ bo mię iuż więcey
Niechciało słuchać tey mowy dziecięcey/
Przeszłe gadania ieszczem w myśli stały,
Iamtym po części temu brakował cały
Zdami się rozum. Ile że to zawzdy
Przeskrobać musisz do szczerey nieprawdy
Gdy to z przysięgłem choć chwalebne skutki,
Smi twoy przetrzęsać rozumek malutki.
Bo musiał nadtym swoiego zdaniu się
Jak zwykły mędrki i umieętnisie,
Co od humoru i woli zawisło,
Nie iest się z prawdą ieszcze zmiiać ściśle.

Że o sprosobach

Że o sposobach zwłaszcza wychowania,
Ile głow, tyle rachuiemy zdania.
Z tych zaś nie iedno może zdać się zdrowe,
Na iaki rozum lub przypadnie głowę.
I choć się naród w swe przepisy sadzi,
Przecież prywatnym nigdy nie zawadzi
Podług swoiego rozumu promyka
Chwalić lub ganić gdy się ich to tyka.
Zatrzymuiąc nowe w naukach układy
O których nasze nie słyszały dziady
Są słażyć albo mowy przeciwnych
Z bydź upośledzeniach, albo nadto schlybnych.
Lecz tego tykać Sędziowskim ięzykiem
O czym z mamczynym przez Sędl wyższe mlekiem
Po tym dawać wyrok iak z Troyńca,
To iest od czego boli iak od noża
Żal mnie z basnią brały na przemiany,
Na ten dumnych zdań tłum płocho ciskany
Przed krasomowskimy tyrzących się Szkoły
Ciężko znieść było przerwałem mu w poły.
Że tak gruśnego masz w Pan Synała
Co się w Szkołach lat kilkanaście wała.

A ieszcze

Kiedyż wątpić czyby zleczyć umiał
Bez zaięknienia dziesięć, to coś zumiał
Ruthiem zapewne iest iego ieraży.
Cyceronem mowić nietrzeba elewaraży.
Że zaś on przedarł wtey Szkole dwa lata,
Że ztego winy czasu tego strata,
Masz zato ganić szkołę tę cudzoziemą?
Maszże tak rzucać na nię potwarz głodumą?
Zowiesz ię baiek i wesni mistrzynią,
Ioż ludzie wieley i rozumni czynią
Wiadomość to Bayki stwarzanny postawie
Jeżli nie ugprawdy" kiedy ku poprawie
Naszey może ta nayskuteczniey służyć
Jako gdy w stroiu fałszu dla się użyć
Przez fałsz naymiley dochodziemy prawdy
Przed ostrożnością wprzod się mylem zawzdy
Fałsz głaszczący, bayce iest iakimś powabem,
Potrzebny wolom dla dobrego Ale bym.
z Fałszu, pewnego prawdy przeciwnika
Poznasz nayleprey co się iey dotyka
Abyś bespiecznicy stosował dotknioną
Do obyczaiow, ktorą trzeba, stroną.

Fałsz bez zarały

Fałsz bez zarazy sam iest Rymopiski
Fałsz ten nie prawdę nierzuca pociski.
Fałsz to iest ieden w takowym rodzaiu
Co dla kazdego pożyteczny kraiu.
On to sam wiedzie przez swe krasne wdzięki
Ludzi do prawdy, bez żadney morelęki
On to sam tylko teatrow iest duszą
Przezeń naysmiley wyfrykuie się kuszą
Wielkich naganne ludzi obyczaie,
On do karetych serc snadny przystęp daie.
Iz samych tworzy Poetyka łgarzy
Mowiszy niech z Synem iego się to darzy,
Dosyć, że fałsz iey iest nam prawdą szczerą.
Chybaby rzadki sprawiła dopiero
Z Jegomościnym skutek iakiś Synem
Bo ieżliby to niebyło Matczynym
Lub tych którzy mu dali wychowanie
Pierwsze przywarem, tedybys Mospanie
Słusznie miał prawo, tak głosem zamaszystym
Trafnym humorem na pul prawie kroiastym
Na ulubioną Szkołę następować.
Musiał koniecznie Syn ztemi obrzucać

Do Rymopiska

Do Rymopisstwa co tęgie nieumieli,
Od samey ieszcze kolebki kąpieli.
To że na tęgarskiey dwa roki robocie
Strawił, dnie znać o iego przymiocie;
Który natura dobrodziey nienowy
Może spieszała setnemi nowy
Wiesz że Mospanie co za cel szkoły tey?
Zapewne o nim myśli należytey
Niemiałeś nigdy. Rymopisstwa sztuka
Masz być zabawą właściwą nieuka?
Ta, która nasze skłonności kołysze
Która nam nudne umiła zacisze,
Która mym sercem delikatnie włada
Czarnych trosk, szarych niepodzich zagląda.
Myślych w człowieku pasyi Rodzicielka
Ta mowię sztuka, ta nauka wielka
Niemia być choć rok dawana osobno
Aby młodź eto nuey uczynić sposobną?
Niektorey mało życie całe trawić,
Która się cichą starość lubi bawić,
Która okrutnych i dziwacznych pieśni
Wktorą nauki wpływają poczęści

Wtey my żadnego nieuczynim kroku,
Tey nie poświęciem i iednego roku,
Znać że Mospanie iey nieuczuł mocy
Bo byś przynaymniey ganił ię był krocey.
Idź to Mospanie ku niey uprzedzenie.
Syn twoy, był że iuż Mowcą, czy ieszcze nie?
Gdy szedł (iak mowisz) na tę szkołę marną,
Do ktorey nawet wymowni się garną?
Jeżeli nie, ale poszedł po wymowę
Coż nad sposoby do niey początkowę
Potrzebnieyszego mogło być młodemu
Co ieszcze głowy nie nosił po temu
Aby pomiędzy słuchacze przetarte
I dzielnieyszego krasomowstwa warte
Mogł być policzon? Jak bez bugatelki
Do Rhetoryki być przypuszczon wielkiey
W ktorey dowcipna myśl się często poci,
Lubo bez pewney dowcipu dobroci
Nic nieosiągasz w szkole Rymopiskiey,
W ktorey nic niewart rozum ieszcze niski,

szkoła ta,

Szkoła ta, prostey drogi towarzyszka
Do wymowy, ba iey młodsza siostrzyczka
Niech ci iuż więcey niebędzie w mierzącze;
Inaczey ześ iest, osędzę, wygorącze.
Płocha to myśl iest niektorych Rodzicow.
Ci, by obszerney fortuny dzieci dzicow
Dzieci swe ludźmi zaraz porobili,
Radzi by liczbę Szkoł dla nich zmnieyszyli.
Nie dziw, bo rosłych i pieszczonych gapi
Rodzicowy koszt, czas, nietrak szkoła trapi
A iezli przez nich nie wiadomość gacdeo
Błędzie przynaymniey, niegaiąc ma rada
Umiłuł niegaiacz Szkoły Rymopiskiey
Ja mu wybiwszy za to ukłon niski,
O dalszey prosił konczenie ochoty,
Niechcąc z pierwszemi nic mieć do roboty.

102

In tuo Nomine Incipio Domine.

DECLAMATIO III.

Constans Sex Chriis Odi una Satira.

Ttoczoviae MDCCLXXXI.

AD AUDITOREM

Ad ultimum tandem exercitationis nostræ genus, quod Græco nomine Chriam, seu usum latino placu, it appellari, devenimus. Nescio, an, cum majores nostri, illud pro norma eloquentiæ Tyronibus tradi, derint, juxta quam vires suas probare, ac exercere ssve in scribendo, sive in cogitando debeant, majo, ri sapientia, quam studio et amore, erga humanio, res disciplinas cerbaverint. Non illud arrideat, multis ævi nostri hominibus, quibus præsertim ho, dierna dicendi ratio in consuetudinem necessitatemq, non tam naturæ, quam virium abiit, quibusve ideo melior, quod frequenter videatur. Prætexant illi, si placet, hujus odii, quo se erga illud, juste fieri venditant, causa, rudem nimis Minervam, seu artem, qua nos utimur in disponendis nostris cogitationibus. Dicant, non illud esse amplius in usu, ut pote obsoletum, et ipsis solum usi, tatum veteribus. Prætendant, superesse jam alias, multo utilissimas simplicissimasq Methodos. Ista non negamus,

neq alias

neq; alias decreuimus refutanda. Præsertim cum nec tem-
poris angustiæ, nec nota nobis vestra hac die ve benignior
persuasio, nec benevolentia, alias rebus necessaria, et qua
nobis abuti non licet, patiantur. Satis esse nobis immuis
ve Auditores ornatissimi, nos hoc genere dicendi seri-
bendiue feliciter admodum occupatos ac usos peraque
fuisse, præsto nobis aderat ea felicitas, quæ sponte ex ea
fluit natura. Nihil ardui in progrediendo experti,
reliquum nobis ad eloquentiam iter planum fore
existimabamus. Utilitas certe quam inde percepi-
mus, ansa nobis quædam et opportunitas extiterat,
ad illud mente recolendum, nihil vetus abhorrendum
quod recentiori præstantius, quodq; aliquo pacto cau-
sa esse possit, cur primum amplectendum, alterum
vero ei postponendum sit. Nihil denique jam est, quod
nos moveat, præterquam solita vestra in audiendis
nobis humanitas. Quæ si nos præsenti hocce con-
sessu vestro ornaveritis, reliqua omnia faustissi-
me nobis successura confidimus.

Chria Mixta.

Ex dicto et facto Catharina secunda Russor Impe,
ratricis: Quæ Dalambertum Philosophum Gallica ad
educandum filium suum Paulum Petrowiez epistola
sua invitans cui: Polliceor ipsi omnia commoda ad
vitam in aula mea honeste agendam, quæcunq per me
præstari potuerunt

Elogium. Nulla, quod sciam, tam veterum, quam recentior
seminar, quibus aut genus, aut fortuna, aut virtus
populi alieni amplissimo imperare concesserat, omni
bus domi, forisq laudibus æquare potuit Catharina
hujus nominis secundam Russor Imperatricem po,
tentissimam. Quam enim singulari opus fuit sapien,
tia, fortitudine, ac exemplo, ipsius Petri magni sequi
vestigia, opusq a sapientissimo Legislatore hocce, de re,
formandis subditi sibi populi moribus, disciplina, ac
institutis, inceptum ad sumptum veluti apicem per,
ducere? Nihilominus, in eo totam esse Catharinam,
mirata jam sunt et passim mirantur cuncta universæ
Europæ nationes. Summa illius in mari Balthico
potestas, res marina incredibili progressu exulta, am,
plissimum eum oriente ac occidente commertium; aca

demia

demia artium, ac disciplinar recens in urbe sua Be-
tropoli instituta, ac ingentibus provisa reditibus; nu-
per aliquot terra in peninsulis Kamscahaczaka et Ko-
cima industriâ quorundam ejus mercator detecta, ni-
hil aliud probant, quam Catharinam nedum ulli
in suo sexu femina sapientiâ, consiliô, omnibusq Jm-
peratoriis virtutibus comparandam, verum multis
etiam viris, Regibus, ac Imperatoribus, de quibus ea
laude historia commemorat, praferendam. Omnes
illa viros, quor eruditionis fama aut ejus eras perve-
nerit, è remotissimis terris, magnis propositis premiis,
ad suam Metropolim advocat, invitat, allicit, alle-
ctos perhumaniter fovet, opibus et gratia donat, am-
plissimisq in sua Academia cumulat honoribus.

Paraphrasis Omnium curarum, ut maximeas que suo Jmperio pa-
rent gentes redderet felicissimas, illa singularis ac pre-
cipua fuit. Filium suum jam magnum Ducem
dignum qui sibi succederet, efficere. Atq hanc ob rem
celeberrimum illum Gallia Philosophum Dalam-
bertum laudens ad aulam suam pertrahere, plenas
ad eum humanitatis literas scripsit, ut educandi ea-
ram susciperet, omnia illa promittens, quæ tali ac tan-
to viro ornando sustentandoq idonea sufficerent. Sol-

licet ipsi

liceor ipsi sinquit) omnia commoda ad vitam in aula
mea magnifice agendam, quacunq; perme præstari po,
Causa tenunt. Miremur magne hujus Imperatricis humani,
tatem invitantis, agnoscamus dignitatem invitati, ratio,
nem invitandi inquiramus. Perspectum ei nimirum fuit,
quanto ubiq; loco, haberentur viri solida conspicui li,
teratura. Sciebat illa profecto doctrinam, si virtu,
tem excipias, neq; divitiis, neq; dignitatibus, neq; ullis
aquisitis sive animi sive corporis bonis comparari posse.
Quamvis porro sepe numerò accidat, ut vir in literis
versatissimus, egestate, invidia alior, aut alio pressus,
vitam degat umbratilem, a familiaritate et gratia
Principum alienam, longeq; ab ista posita gloriola,
cujus auram levissimam homines semidocti, captant
assidue, seseq; in favores ac studia potentior, insinuant,
cæterum, cum id frequenter non sua, sed aut fortunæ, aut
hominum alior, pœnæ scientiam ad literas existimen,
tium, propterea et quod ipsi nullis excolti sint, culpæ ficta,
non ignorabat tantum abesse, ut viri docti, non tamen
fortunati sibi despicatui esse debeant, ut iis potius mul,
tis gratificari modis humanitatis et justitiæ legi
bus, quibus et Principes tenentur, se obligatam per,
suasa sit. Ad tantum fortunæ et dignitatis evecta

fastigium

fastigium, non se liberam ab estimandis iis sensercit,
quor etsi longè superasset conditionem, multo tamen
iis in quibusdam superfuerat. Nec ideo spernendos
duxit, quod se minus felices. Neq; interdum felicita-
tem laboris, aut industriæ propriæ esse fructum, sed
vel fortuna vel arbitrii alior donum esse fortuitum.
Hominis præstantiam, non qualis passim hominu
improbor ac ignorantissimor judicio habeatur, sed
qualis ab omnibus bonis, ac sapientibus habendus
sit, estimari debere. Ita autem comparati sumus, ut
cum illos, qui aliquo corporis bono excellunt, solum
veneramur, eos, quor animus ad immortalitatem excul-
tus, atq; ornatus est, admiramur et incredibili quodam
amoris, atq; observantiæ genere, simul prosequimur.
Neq; si primis, ubi illo destituuntur bono non fa-
veamus, hos eandem ob rem colere desinimus. Di-
versa quippe virtutis aut sapientiæ ratio, ac divitia-
rum aut dignitatum. Mutant ista ad libidinem
et insolentiam hominum, illæ vero ipsa vita lon-
gius durant. transeunt ad posteritatem, neq; per-
versa voluntate aut malitia hominum obliterantur.
Imo plus eisdem, nonnunquam profuit invidia,
quam humanitas. Multos legimus repertos fuisse
potentissimos.

potentissimos Reges, qui suis in Imperiis prosequerent
sapientes; neminem porro eor id efficere potuisse, ab sublatis illis aut expulsis gloriam quoq; laudesq; eor sustulisse.
Mihi vero videtur Auditores, cum Catharina, invitare per humaniter Dalambertum aut se decerneret, proculdubio reputabat, illud Platonis, tum demum beatas fore Respublicas cum Reges philosopharent. Dum ei tanta pollicetur in aula sua commoda, illud agit profecto, quod huic Philosopho, et quod conveniat inuritanti. Deserenda ei fuit urbs, omnium, quas orbis terrar complectit, pulcherrima. Amenissimum istud Musar domicilium. Universitas inquam illa doctissimor virorum celeberrima concursu. Sedes deliciar, ac locus commodis omnibus ad vitam cum voluptate traducendam, affluens. Relinquenda ei erant amicor studia, sapientum familiaritas, ac domestica denig cum plenioribus Musis, ut ita dicam, et diu inveterata necessitudo. Amittendi reditus perhonorifici, et amplissimi, quos officii sui gratia quotannis obtinuerat. Quid vero de ingenti, quam sibi eruditione, scriptisq; suis comparaverat fama loquar? Secutura quidem hac erat eum Moscovia, est enim literator comes indivulsa, mariti integerrima, licet reliqua omnia amittantur, peregrinat semper

cum illis

cum illis, rusticat. At enim vero ut omnes illas res, quas
praetercam, magnus ille Philosophus, etsi jucundissimas
longe deserere cogebat, aliquo pacto repararet sapien-
tissima Imperatrix. Satis arbitrabat si ipsa invitaret.
Jam summum virum excipere invitareq nemo pra-
ter eam potuerit. Detrimenta omnia, si qua peteret,
relicta sua Patriâ, ut reficeret, satis ei fuit esse invita-
tum a Catharina. Imo verò, ut famam per literas
per literas comparatam redderet magis illustrem im-
mortalemq nullâ huic Philosopho opportuniore occa-
sio, quam esse sapientem in Aula Catharinæ. Mo-
re sapientiæ praecepta tam vasti Imperii, haeredi ac Su-
cessori Filio ejus Paulo Petrowicz jam tunc magno
Duci traditurus, illud pergebat a puero, quod ullus
mortalium. Hominem, tam illustri sanguine na-
tum, primis statim adolescentiæ ab annis, in Re-
gem imo plus in Imperatorem efformare, quæ digni-
tas invitandi, quæ invitantis ratio? Quam uberrima
doctrina requirebat ei Philosopho, ut ille qui multis
populis dominaturus erat, materno solio efficeretur
dignissimus? Nihilominus in invitato agnoscebatur,
Quanta experientiâ instructum esse opus fuit ad in-
stillandas dominaturo regulas imperandi, ad explican-
das

Jus

Das omnes difficultates, omnesq casus, quos cum domi, nantes experiunt, felicitas publica pessum ruit, quanta animi magnitudine prædito, ad expugnandas vitia, errores, quos sibi nullo modo evelli ex animis dominantes patiun, tur, ad indicandas omnes opiniones præposteras, quibus se obs, ſi, per suos adulatores in regendis populis sinunt? Hisce ra, men omnibus instructum citq præditum abunde illum Phi, losophum, ad summam ejus laudem sensera Catharina Dignissimum deiq existimabat humanitate, qui artem feli, citer regendi homines erat docturus. Dignum omnis gene, ris commodis, qui salubberrimis suæ sapientiæ præceptis stu, deret emolumentis, totius humani generis, qui illud libris suis ad probitatem informaret, modos assequendæ felici, tatis luculentissimè evolveret. Omnia utilioris Philosophiæ arcana enodaret. Noverat sapientissima Imperatrix Filiu suudnemini præterea tali Philosopho educandu tradi oportere. Contrarium Neq designatione solum aut hæreditate fieri eum futurum Imperatorem voluit. Duci eum ad solium institutis ac disciplina sapientis opus esse arbitrabat. Ardua sanè filio educato, delicatisq utilita dicam pene enutrito, via ad regnandum ineunda erat, sed lutissima. Ad sustentan, dum tanti Imperii onus, parum ei fuit, potentia, author, tas, opes immensæ roburq exercituu, a matre sibi relicta,

nisi prius

nisi prius arcanis scientiæ gubernandi homines imbue-
ret. Neq; futura suor Ministror consilia, aut experientia pa-
tis firmam pollicebantur felicitatem. Non hæc valent ad
regendos homines, nisi cum artificio prius cognitò conjun-
cta. Nisi invidentis Catharinæ accessisset authoritas, nisi
tanta promittentis fides, futurum fore existimandum fuit.
ut oblatam sibi conditionem alio modo spemeret Philo-
sophus. Adhiberent quærò ad educandum filium alii mi-
nus idonei, superiores illi aut pares fama, eruditione, ac
probitate nunquam. Quæ porro gloria tanto Principi
habere Præceptorem relictis dignioribus? Quæ utilitas na-
tioni ex futuro Imperatore, qui cum sub melioribus Ty-
ciniam suum deponere potuisset Magistris, nec tamen de-
posuit? Qui stimulus ad quærendam sapientiam, aut
excolendas literas, si eruditi ad docendos solum priva-
tos accerserent, si eis nullus aditus ad aulas Principum
pateret? Itanè liberalium artium humaniorumq; literar
conditio miserrima, si ad nihil aliud, quàm ad oblectan-
mentum nostri, inter privatos parietes destinata sint?
Imo nullibi magis quam apud hos, qui ad regendam
aliquam societatem nati sunt, peregrinari commemo-
rarique deberent, cum nemo præter illos eam progressum
protegere possit aut maturare teneatur.

Simile[illegible]

Simile Ut enim longe lateq propagent, indigent quadam auq
thoritate presidio et potentia, sine quibus nedum ullum
fructum afferre, sed nequidem palam se prodere audeant, non secus ac terra quae si radiis solaribus ac foecundi
dandum germen non tempestiue sterilis ac infructuosa
Exemplum se cogit. Mihi vero visum est Auditores cum singula re factum hoc Cathaninae legerim, secutam eum exemplum Christinae Suecor Reginae multis literis ad accendendum se itinere in Suetiam vrgentis Cartesii celeberrimum pretenti aui Philosophum et sapientem. In hoc solum feliciter Christina, quod Carthesi mortem in aede sua Stokolmensi viderat ab eo educata eoq familiariter usa; Cathaninae vero precibus non annuit Dalambertius, in Aulam ejus non venit filii non educauit. Non meum est Auditores, reprehendere hoc factum Philosophi, meum laudare sapientiam inuitantis Cathaninae. Satisfecit illa officio matris et Imperatricis magna, simul secutus est Christinam Carthesius. Nam ejus Philosophia damnabat, in Gallia haec pertinaciter docuit Dalambertius, hujus scripta, veluti vincula quaedam ab vniuersa celebrabant Europa. Fato Christina debuit Cartesium, Dalambertii sortem mutare, in meliorem, non potuit Cathanina. Heq

Dubitandum

dubitandum quin si votis ejus respondisset a Filio ejus Paulo Petrowicz veluti ab altero Trojano instar Plutarchi observaret, coleretur, quin sua statua et effigies exemplo Marci Antonii Pii Imperatoris, in arce aud Academica Petersburgensi erigeretur ad immortalem tanti Praeceptoris servandam memoriam. Quod si non ipsum Alexandrum magnum legeret, imitatus Paulus Petrowicz gloriatusq non semel se plus Dalamberto quam matri sua Catharina debuisse? Quod ab ea solum acceperit ut regnaret, ab illo ut sapienter feliciterq regnaret.

Epilogus. Optandum sane esset ut plures Catharinæ Russor Imperatricis imitatores numerarent hodierna Europæa. Plures nascerentur Dalamberti, universus literatorbis tam angustis non caperet limitibus. Sunt nobis ingenia nihilo infeliciora Dalamberto, plures tantis eruditos humanitate ac munificentia desunt Catharinæ. Insunt nobis æque ad gloriam posterita tem ingenii, caremus iis, qui eos sua liberalitate ac præsidio alant excitent ac foveant. Studia literarbis latebris ac privatis parietibus, pro dolor relicta vix e Scholis egresse desinimus esse musar amatores. Laus æmulatio præmia vitam nostram nec publicam commutant ad honores munia, non eruditione, sed aut genere aut pecunia

aut pecunia, aut sorte passim vocamur. Ut mutet conditio literar exemplum Catharinæ sequendum est.

CHRIA VERBALIS.

Ex Dicto Helvetii. Præmia male collocata deterrent a veremerendo.

Laus. Novi equidem quam multa contra veræ Religionis sensum & potestatem Ecclesiæ inscriptis suis effudit Helvetius insignis avi hujus Galliæ Scriptor. Notata est atq; expuncta ejus impietas à non paucis Authoribus salubrioris mox doctrinæ, damnatæ plurimæ propositiones, ab iis qui præcipuas Religionis partes tenent, refutatæ ac prostrata penitus ejus operis fundamenta, atq; hac ex parte minime laudandus. Quod si tamen ex iis minus probor libris, multa præclarè et sapienter dicta, invenire nobis sæpe numero integrum sit, non mihi vitio vertetis Auditores, si relictis aliis, quorum non parva copia est, eqvè laudabiliter dictis ob istud singulare laude eum dignum censeam, quod in opere ejus de homine legitur, præmia scilicet male collocata à vere merendo deterrent.

Declaratio. Quam perbellè eo modo expressit Helvetius, insanam quorundam potentiorum nostra memoria liberalitatem, quam gratiæ retigit miserandam cor insciticiam, qui nullo facto discrimine, eqvè vero merentes

rentes ac otiosos et frugi nullius sua humanitate ornant. Et cum euidens sit eo solum de ciuitate bene mereri, qui summa ope nituntur, eidem esse utiles, nec contra quotidiana elocend exempla, eos dunteaxat gratia et existimatione valore, qui nec latum quidem unquam bonum Rpca promouerunt. Nec nunc eos qui sese preclara aliqua opera, scriptis aut eruditione sua patrie commendarunt, aut studuerint commendare si opus foret: sed qui se stomacho, ac libidini, abjecta superstitione et vanissimis adulationum inepciarumq apparatibus accomodant, passim videas premiis cumulari. Non qui reuera sapientia ac docti, sed qui doctrinam ac sapientiam scite fingere dedicerunt, gratiosi hodie sunt. Quod quanto damno ueritati fiat videamq. Causa. Triplici potissimum via posse quemquam in ciuitate mereri, constat: preclaris facinoribus, doctrina et absoluta proprii officii custodia. Quod igitur periculum si his tribus a rationibus premia sine delectu atq temere collocentur. Eumne ad egregium aliquod et utile Rpcam factum posse unquam excitari sperabimus, qui perinde fortes conatus, ac eos qui in se nihil magni atq nobilis habent, ab illis quod interest compensari magno suo dolore sentit? Preclara porro ac qua cum fructu societatis, illa facinora existimem, qua illud quod in se continent magnum

tinend magnum, trahunt potissimum a periculo, quo
cum, vitam aut fortunas in summe ejus discrimine pro
fundere non dubitamus. Jam quotus quisq erit, qui se bu
ic exponet periculo, etiam eo in casu cum Publica Res peri
clitabitur, si vita et opibus contemptis plures nihilo plus
in pratio tulisse quotidianis dicticit exemplis, quam ii
qui tametsi omnem periculorum Rei causa semper
abhorruerunt laborem, levia tamen atq obscura con fic
cia compensant, quod magis ad libidinem rationeq
magistratuum acciderant. Si tantum constantiæ ma
gnig animi opus est, ad præclarum aliquod edendum
facinus, quantum maligna cujusdam virtutis in ejus
exemplo ad deterrendum, quis est, qui postquam una
ex parte difficultatem præclare agendi perspectam ha
buerit, ex altera aversam voluntatem ab hoc genere
merendi, temerario tam personar quam præmior delec
tu, quis inquam est, qui statim vim ac veritatem dicti
Helvetiani non agnoscat? Quid de altera movendi ra
tione per doctrinam dicam? Quod paucos hodie apud
nos vere doctissimos invenias, in causa sunt qui cura
Salvatoriumq literar tam imprudenter susceperunt
gesserunt.

gesenunt. Non hodie solicla illa multoq; labore com-
parata eruditio, placet musar protectoribus, non ner-
vosa illa vetus sapientia, non accurata, et ab imis
fundamentis genuina philosophiæ penetratio; sed ver-
bosa et urbana quamvis nullo sensu loquacitas,
blandum aliquod et pingue pœmation, rude interdum
ac ineptissimum scriptum, ventosus et sanioris ethices
expersomnino sermo de gradu sapientiæ doctrinaq; valo-
re in homine decidunt. Nihil hodie frequentius quam
Herilos invenias, qui tamen vix non omnes Alexandros
magnos habeant. a quibus magno ponderi aurì id est
plurimis beneficiis pro ineptissimis epigrammatibus lo
cupletantur. Quot Magnor virorum scripta latebræ hæc pe-
nè publica et vitio non perierunt? Quot eorum loco, nul-
lius ponderis et usus non irrepserunt? Quot pulcherri-
mæ lucubrationes non inventis fautoribus, publicam non
abhorruerint lucem? Quot illepide, et levissime ratione
contraria ad decretis artium honestissimar multipli-
cata manibus nostris se se non ingesserunt! quot erepta non
forent blattis ac tineis germana sapientia volumina!
Si male sani literar æstimatores liberius sua usi fuis-
sent ratione

sent ratione, sudq minus pepercipsent vanitati. Ira porro
nescio quomodo ingenia nostra ad sectandum vere doctrina
studium exardescunt, ut nisi primos nostros impetus exse,
cratio quadam justa laudis, vel liberalitatis, sustentet, relabi
protinus ac paulatim in pristinam resolvi socordiam,
consuescunt. Et quam cito singulare natura bonitate,
mitamur, multo nihilominus citius nisi id nobis fructu
aliquo ingenti planum ac suave fiat arduum experimur.
Idq eo facilius nobis usu invenire potest, cum alicuius
labores, cum nostra industria comparando, tantum nos il,
lis superiores existimemus, quantum vicissim illi se no,
bis fortunatiores gloriantur. Et cum omnibus in rebus, tum
praesertim in nostro literar regno, praescribenda est certe
estimationi mensura, ne, si limitem illum qui inter
fucatam et plenam ostentationis scientiam, a vera in,
tercedit, exceperis; à tam permoleste labore arceas sapi,
entem, aut ad nugas ineptiasq corrumpas. Quo difficilio,
ra quippe sunt haec nostra studia, eo se iniquius contemni
patiuntur. In eodem cum semidoctis positis ordine, aut
pari cum iis affectis praemio, advenit extemplo sensus qui
dam percaecerbus sapientiae, ardensq ille qui ante erat

animus penitus evanescat. Unica dumtaxat superest nobis, iniqua nimis persuasio: sive sim revera, sive videar solum literatus parum interest; equidem ipsemet res ac color et fucus, in procuranda sapientiae laude valent ad utilitatem. Restat denique tertius, quo equis vere mereri possit modus absoluta nimirum sui muneris custodia, muneris inquam maxime illius, quod a Deo ipsa imponitur, quo ut diligenter fungere, ratio status ac universae civium felicitas postulant, quod contra si negligeris, summum illum ordinem, quo vires interna civitatis nituntur, perturbasti. Omnes igitur illos qui hujus generis praesunt muneribus, saluti communi invigilare palam est. Legum hi et libertatis custodes sunt. Judices acerrimi in diudicandis privatorum causis, milites fortissimi, integerrimi publicae potestatis ministri, severi Rectores aerarii, diligentissimi necessitatum publicarum interpretes. Gerenda illi sunt haec officia etiam privati boni neglecta cura? Tota eius mens et cogitatio non nisi ad Rempublicam convertenda. Qui si jam non videat, ut, nisi ingens hoc onus quod eis impositum est gratia et compensatione publica sublevet,

pauca

paucos ferendo alacres reperiremus. Quanta Deus bo-
ne omnium nomine uni injuria inogaret? Quae eo ener-
mior cuaderet, quod veluti publica culpa et negligentia
committeretur. Interim vero, quis tam hebes est, qui non copi-
ciat futurum, ut nisi ratio diligentia haberet, majoris,
minorisve, in administrandis officior partibus ex quibus
fortuna universe societatis pendet, plurimi cives reliquor
bono nolint propria injuria et periculo incumbere? Fac eni
eum, de quo dixi affici praemio, qui difficillimis temporibus,
duq; servivit Rpcae, qui eam et capitis et fortunar suar defen-
dit periculo, qui tot hinc de causa inimicor sustinuit im-
petus, qui maximis in necessitatibus suam ei probavit fi-
dem; tot labores pro ejus incolumitate, et molestias per-
pessus, toties praecipiti manum opemq; tulerat, toties sa-
lubernimo suo consilio e praesenti eam k eruit discrimine,
fac inquam eum, post aliquod laborum annos, ad sub-
levandam suam, suorumq; liberor sortem, ipsiusmet jam
Rpcae ope indigere: quotiamq optimus hic civis imitato-
rem exempli inveniet, si praemium suum ejusdem ma-
gnitudinis sit, ac illius, delicatuli et otiosi, qui nihil horum
omnium expertus, aut si Dijs placet majorem pro vili
a minus insigni manum opemq; tulerat? Ita sane. Siebt

unumquemq

unumquemq magno id quærere dispendio quod cæteri facili obtinent negotio.

Contraria. Contra vero optime collocata præmia quod integerrimos Rpca non generabunt cives? Quod præclaros et constantiæ, mos tam bello quam pace Viros? Quod sapientes omni eru, ditionis genere præstantissimos? Sive magistratus, sive Prin, cipem, sive leges consideres, fidem majorem et studium erga hæc conciliant. Sive Sacerdotis sive militis, sive li, terar magistri officium spectes, accuratum id est, si cum æquali expectatione adhibita diligentia geritur. Jam tuno jure unus altero in mærendi laude superior esse conden, det. Vinci, nisi sola negligentia pudebit. Aderiq præsto conscientia, adent spes quæ ad ignaviam progredi non patient. Exprobrabit inertia ipsa liberalitate compen, santium. Sumet incrementa industria singulis gradi, bus excitata. Nihil relinquit ille intactum, ut aliquo pacto suæ solicitati sit utilis, perquam effectum est, ut cui nihil ad vere merendum deesset.

Exemplum. Intellexerunt hoc Athenienses ideoq quotannis febriq rius infestis, eor qui pro Rpca occidissent recitari nomina curarunt. Polonis illam diligenter observavere legem, qua cor, qui in præliis occubuissent, publice filios nutrire atq instituere

atq; instituere jussit, ut fortiter strenuèq; magis in bello ci-
ves dimicarent. Fecerunt hoc Spartani eaq; de causa
primos publicis in congressibus consessus, et singula et coro-
nas oleagineas, iis decernunt qui praeclarè se in praelio
gesserunt, qui vulnera poterant ostentare, adversis non aver-
sis corporibus accepta animadverterunt et Romani ac pro-
pterea variis praemiis ad virtutem milites suos excitarunt, co-
ronas decernunt triumphales, laureas, ovales, aureas, mura-
les, castrenses, navales, bene merentibus concesserunt tor-
ques annulos, bullas, armillas, stellas, trophea, agros li-
mitaneos ab hostibus captos, et quidem immanes a collo-
tione tributiq; onere largiti sunt. Agnoverant profecto ve-
teres hae Rebea si honore suos civium virtutibus debiti ex
aequo distribuerent, nulla eorundem utilitatis habita ra-
tione, finem, quem sibi hanc in re intendebant, nullo mo-
do assequerentur. Et quamvis laus ex summo aliquo
labore, industria, aut facinore singulari, genus quod-
dam compensationis per se videat, nisi tamen aliunde
praemia veluti calcar quoddam ad ea adjecerint, paucos
cursores, illas perpeti molestias quae in assequenda vir-
tute in perficiendo labore, veluti devorandae sunt.

Testimonium

Testimonia. Quocirca recte ad meam rem illud Socia est: ipse decor recti facti si præmia desint, non movet, et gratis penitet esse probum. Numerate quod vultis politeas ac benemoratas nationes, percensete omnes in iis viros in quovis merite genere celebratos, hos certe nullo alio modo quam emulatione et delecta præmior pepererunt.

Epilogus. Pro dolor non his diebus apud nos eadem sunt, eque quondam proposita bonis artibus præmia, nec opibus, ut olim augent præclara ingenia, nec honoribus nec dignitate, nec gloria, viri docti ut superiore memoria cohonestant. Abierunt faustissima tempora in quibus homines excellenti ingenio, ac singulari doctrina ornatos certatim Principes Viri apud se retinebant, quos plurimi facere ac tanquam oracula consulere tole rent. Pluris hodie fieri a nobilibus viris peregrinandi quam augendi latus artificem nonaty delicias inveniorem, quam hominem doctrina et eruditione præstantem.

CIORIA VERBALIS.

Ex Dicto Plinii.

Nulla magis omnibus displicent, quamquam sibi ipsi
unt tamquam omnibus placeant.

Laus. Magnam quidem meritamq laudem, sibi desertus Ro
manor Rhetor Plinius peperit, cum plurimis praecla,
re factis tum vero aequabili vitae moderatione quam
non minus in adversis, ac in secundis rebus adhibuit.
Majori tamen duce gloriae nomen illustravit suum, cla,
rissimis ingenii monumentis, quae transmisit ad pos,
teros, tam gravibus ornata sententiis, ut quamvis ce,
terae animi laudes absuissent, haec una, tanti viri fa,
mam ad sempiternam temporis memoriam propaga,
tura facile fuisset. Illum adeo non loqui in suis ad
suos amicos literis, diceres sed aurea fundere.
Non scribere laudes Trajani sed leges ferre. Ut eam
argutas Superi! quam exquisitas, quam reconditas!
Unam de omnibus vultis, explanemus? Accipite, quam
scite, laudans Trajanum, ac ei pulcherrima, quibus
sibi studia populi conciliet, praecepta tradens, ridiculum
illor hominum conatum perstringit, qui omnibus pla,

ere allaborant.

cere allaborent; Dum ajt nulla magis omnibus di„
xplicent quam quæ sic fiunt, quæcunq; omnibus placeant.
Paraphrasis. Plane res sic ita habet. Non pauces etenim reperire est,
et quidem de grege cordator hominum, qui simul ati,
quod opus aggrediunt, quo singulares fieri percupiunt,
in id præsertim oculos animumq; pene totum conver„
tunt, ut omnibus quod quod nactum fuerit spectatores,
placeat. Hominum rem ejusmodi assequi decernunt,
quæ nedum in cor potestate sed ne in voto quidem esse
potest. Imo ut præclarè sensit Plinius tantum abest
ut id quod intendunt sibi ex animi succedat sententia
ut potius contrarium suæ expectationi sibi maturent
exitum, planeq; efficiant, ut ex hac parte, qua se grates
fore pollicebant, minime apud omnes suspiciendi sint.
Causæ. Causas rei hujus, quascunq; mihi, v experientia, v ratio
ipsa suppeditat paucis habete. Constat vobis luculen„
ter Auditores, quantam vim potestatemq; exercent in
voluntatem nostram, externa res quæ nos circumdant
ubiq; species, quamquæ vehementer sensus nostros fe„
riunt. Appetimus eas vel aversamur, prout jucundè
aut odiosè nobis appareant. Hancq; potissimum con
stantissime in exercendo suo in nos Imperio, quasi se,
quamq; legem,

quant, legem, ut, quo fortius in nos agant, eo majorem in nobis voluntatem vel aversationem efficiunt. Huc accedunt studia, educatio, familiaritas, consuetudo, vitia, diversitas Regionum, Populi, legum, conditionis, ac necessitatis; quæ cum primariam vitæ hominis partem compo, nant, causaq; sit tot vicissitudinum, quar una quaq; veluti de novo restaurat, et priorem sui mutat ratio, nem. Imo, cum ei, quasi norma aliqua sint, juxta quam, cogitare, sentire, agere, ac velle, quodam mo, do necesse habeat. Deus bone! Quot diversos et tam alie, nos à se homines ubiq; locor non faciant! Qui quan, quam dissimiles sui non sint, propterea, quod ex ejusde rationis, et naturæ partibus compositi, facilè tamen a se invicem discrepare, in cupiendo, volendo, aversando, appe, tendoq; possunt. Esto itaq; aliquis, qui rem quampiam sibi cegendam decernat, velitq; ut omnibus, quot vel ad aures, vel manus venerit, non displicat. Huic ego homi, ni, ut id tandem efficiat, vel saltim posse efficere videat, necessario ac de industria consulerem, ut, priusquam id, quod tantopere sibi præcatus est, aggrederetur, prius a, nimo cogitationeq; effingeret, artem aliquam, qua omnium voluntates in unum adunaret, atq; omnia

sensus

sensus, cogitationesq ad unam rationē disponeret, eam
demq omnes faceret habere necessitatem, omnium
demq animos et studia, in se unum conversa teneret;
eoq nedum contentus, nihil relinqueret intactum quo
res sua sive actio disposito sita animos, omni quoq
loco, et tempore perinde afficeret. Quis porro tam for-
tunatus, a alba, ut ajunt gallina filius, imo quis
tam demens est, qui id audeat contendere? Vnus ne
ille, aut primum victurus est, cui res haec in vestis
sit; cujus in universa mortalium memoria vestigium hactenus nullum apparuit? Ego vero illum hominem perinde ridiculum esse censerem, qui per cupere, ut opem suo universus ut ita dicam orbis applaudere. Non intelligeret profecto ille quanto se se discrimini objiceret. Dum id summa ope eniti vellet. Quod enim opus, quantumvis perfectissimum, et omnibus absolutum numeris. Omnes sibi audeat mendi fautores, quod quod sui Judices nanciscat? Tale vero opus ut videamus saepenumero tam inauspicatum est, ut, tanquam temeritatis sui Autoris lucndo panas, cunctis, qui illud, aut oculis, aut sermone usurpant, maxime displicet. Quemadmodum enim unam eam-

demq rem

demq; rem, et si non plures quam duo de ea judicent, non
utriq; statim placere sepius contingat, quod fit ex diverso
eam comparandi, atq; considerandi modo. Ita, si de eadem,
non jam unius, sed universor instituenda sit comparatio,
quo jure omnibus placituram existimabit? An Autor co-
gitans de actione aliqua, omnia simul cogitationes com-
plectet? An non potius, dum ei singulor census sit corde
singulis autem diversa, ut et aliis alia videant, monstra
quodam ridiculum prorreabit, in quo, ubi nullus, suo
ese aliquid animadvertet, idcirco, quod cui singulor pla-
citum conceptum sit, ad omnia autem simul sumpto
arbitrium minume perfectum, illico contemnat et a-
sperneat? Accedit denig illud quod fit et quod vobis notum
est. Neminem de re alterius, benignum ferre judicium
nisi quatenus, necessitudinem quandam, proprii emolu-
menti, aut laudis, cum ea habeat. Placeant nobis ple-
rumq; mores aut scripta hominis quod nostram in pri-
mo similitudinem videamus, admiremurq; in altero fa-
cultatem nostram, modumq; sentiendi agnoscamus.
Secus, si neq; in libris authoris, nostra sunt expresse cogi-
tationes, neq; in actione utilitas, neq; in moribus no-
stra vivendi ratio, librorq; excellentia, dignitas morum,
actionis

actionis licentia, ita jam quo ad nos comparata sunt, ut nullo modo, nobis placere possint. Divinanda igitur foret singulorum mens, imitanda vita, colligenda sua cujusq emolumenta, sic gratus esse vellim universis. Quod ut praestare arduum, ac perdifficile est, ita velle effugere, plenum odii ac periculi. Et in quo plus justo elaborare contendimus, id primum in se habet incommodi, quod nimia ista, quam in ea ponimus opera, argumentum nostrae imbecillitatis, haud obscurum videat. Quod, cum rursus probet, nos supra vires egisse, omnis vero actio, quam ultra nostram suscipimus facultatem, aut contra, insitam nobis tentamus naturam, dicat, manifestum evincit, ex quo propositis omnibus placendi genus quoddam affectationis sit non posse, non odiosum cunctis apparere. Et quanquam ea natura semper virtus est, ut quo plus meditatum commutat eo magis inhonestum sit, tamen procerto affirmare potuerit, non illud saepius abhorren ideo, quod vim nocendi habeat, quam, quod affectet, displicere. Neq istud quoq praetereundum est, dum quaedam ita persuasus ego, ac si, omnium animos voluptates q juvare, de afficiant, in quoddam genus superbiae incido, eo

minus

minus ferendum, quò consultius ad eam devenerim
persuasionem, me illud omne agendo possidere, adhibeq
possessum, quo omnes mihi devicto cedere, ac quasi
superioris esse debeam. Summa arrogantiæ est, ita age,
re, ac si non tam studia hominum, sibi conciliandæ qua,
rere, quod jam devictis, veluti imperare videare.
Contrarium. Ergone dicerem aliquis, studium placendi hominibus, tan,
quam ridiculum, et ultra nostras efficiendi vires posi,
tum, abijciendum? Minime gentium: cupiditas ista,
ita nobis omnibus innata est, et communis, ut sine illa,
nedum ulla amicitia, aut familiaritas, verum univer,
sa hominum societas tolleret. Laudis, existimationis,
ac proinde omnis virtutis, et meriti, per quod ea asse,
quimur, extemplò desineremus esse studiosi. Non doctri,
na, non probitas, non ulla præclarè facta, haberentur,
nisi mortales placere velint. Temperanda solum ne,
cessaria hæc animi affectio est, ne in vitium degeneret.
Fovenda verò ita, ut neq superba, nec odiosa, nec te,
meraria esse videat. Placendum nobis ita, tanquam
non placeamus. Felicitas ista, qua alios vincimus,
operienda est humilitate quadam, quæ nos ab odio, aut
invidia defendat. Nunquam enim ita placemus quin
magis

magis ea de causa humiles, non foremus placituri. Sed ita frigidus, nil quisq; amator est, ut aliena, cum gratia assentando perfectioni, sua, quacunq; illa sit, et quam inferiorem esse nolit obliviscatur.

Simile. Signa ac voces applaudentium sunt plenumq; contrarie voluntatis argumentum.

Laudanda igit voluntas placendi, at non istam omnibus. Et hanc ob rem, minime reprehendendo illa facinora, qua animo placendi fiunt, sed illa ne quaquam dico apta, ut non displiceant, si ita committerentur, ac si jam committenda placerent universis. Hac enim in re, tantum timendum esset periculi, ac illi, qui cum in locis vadosis in aqua pellucida, et quieta, natare didicisset; Jam se artis hujus peritissimum existimans, summas vortices, ac periculosissimas voragines, non abhorret, sed ubiq; suam scientiam experiri gestiens, aquis tandem, post multam experientiam suffocatur.

Testimonia. Inter alias inquit Dominus Demonenst / insignis notæ Scriptor Gallicus, qua Philosophiæ judicio, utiles societati habentur veritates, non postremum locum occupat, necessitas placendi. Digna sane nostra cognitione

stra cognitione digna usu. Qui ea regit, sapiens est, sine
experientia; amans sui ipsius, absq odio; ingenio gaudere
potest excellenti sine invidia, verbo: non minus ad sui, quod
ad aliorum felicitatem facit. Studium hoc placendi, quod
pulchras semper animi dotes comitari debet, necessarium
insuper est, ut vires ingenii, felicius se se et ad aliorum vo-
luptatem exerant. Quid mirum, plerumq in homine,
cui vivendum est, cum tot amicis, cognatis, familianbq,
multa et si perbella perfectionis, quae magnae industriae
signa sunt? Ita enim se res habet, cum singulari eruditio-
ne et sapientia, inter eos quibuscum versamur et vivi-
mus; ac cum divitiis et opibus in quibusdam rebuspu-
ubi magnificentia luxus aut expensae, quodam mo-
do injuriosa esse solet, plerisq mediocris fortunae civi-
bus, ubi opulentiores, parco victa contenti cultu, a lau-
cieni abstinere coguntur eorum causa, quibus necessarium
vix suppetit. Coercenda nimirum consuetudine, illa ma-
teria dicendi, agendiive, quae captum mediocrium inge-
nior superaret; aut si id ere non est exhibenda illa sim-
plicitate, eaq facie, qua et intelligeret, et diveteret ma-
xime. Quo in casu, cum ita sibi nempe temperandum
sit, nisi desiderium placendi adsit, qui periculo excellere?

Epilogus. Satis jam mihi de hoc infelici hominum genere dixisse
se videor, qui, cum aliquid agunt, ita sibi agere videnr,

tanquam

tanquam omnibus placeant, cum tamen certo certius sit, ut pronum nobis erat colligere, eos hoc pacto nihil magis agere, quam ut displiceant. Vitio huius, si pluri, mos, in quotidiana conversandi consuetudine, secta, tores videamus; dolendum nobis ex una parte est, quod scilicet tam cauti non sint ut quid inde sequat videant. Ex altera, nihil mirum videt, homines, in bo, no, ejunt, lubrico tamen errare. Nobis jam unica i, stat ab omnibus, trita maxime, via tenenda est, ita nimirum studeamus placere, ut neq; id velle ani, madvertamur, neq; si jam placemus, superiores hoc pacto alios sentiri paticamur.

Chria z Zdania Malebranszego Filozofa Francuzkiego; Potrze, ba chwalić Autorow, i umieiętności, gdyby tak ci iako i te były wzgarady godne, aby utrzymać swoy szacu, nek, i aby błąd popełniony od nich uprzedzeniu iakiego ciała był zatarty przez inny.

Zdania Sławnego Filozofa Mallebranz Francuzkie, go, godnego Naśladowcy Kartezego, ktorym on wytyka błąd pospolity wszystkim Kommentatorom chwa, łącym zbyt swoich authorow, a wtey chwale szukaią cym własnego szacunku i wziętości, nie chcy mi się godzi zazyć oprzeciwnym rozumieniu, na odkrycie prze, ciwnego błędu dosyć powszechnego, naszego wieku krytyk

tom,

Kem, Ktorzy z nagany i przetrzasania dzieł, iuż przeszłe, iuż teyorzesnych Pisarzow, zakładaią fundamenta na własną sławę. Nie zwyczaynieyszego, iako sądzenia o pi smach, pokazuiących się uczonemu Swiatu. Kazdy Au, thor, ktory miał to szczęscie iż się podobał, nietylko się ma obawiać niebespieczeństwa złey miany, aby onim niezapomniano, gdyby więcey poprzestał pisać, lecz i złey, aby pierwszey swoiey nieutracił wziętości, idąc za pochopem powiększenia ieszcze chwały swoiey. Dawno to iuż uzna, no za prawdę, iż nierownie snadniey wielkiego nabyć imienia, a niżeli go umieć utrzymać. Pierwszy wstęp do, wspmi iakiego na widok uczonych nowy gościniec Ktory sobie otwrł, swieży wposażeniu iego ton, blask osobli, wości i nowotności, młodociana żywość, wszystko to, po, winnoby się powieść szczęśliwie, po oczekiwaniu uszłym. powtorne usiłowanie Authora, po ktorym sobie swiat więcey a niżeli po pierwszym ręczył, obrot iego i zgoda więcey zyskania chwały; dobrowidz zazdrosney krytyki, brak no, wości, iedynie tylko zelatne są, zgłuszować i przyprawić o niepamięć, pierwsze zalety Pisarza, Kazdy mniema, iż ma prawo do nayswobodnieyszey i nayswawolnieyszey kry, tyki. A przecież to iest mniey użyteczna zabawa, i rzadko kiedy Authora czyniąca lepszym. Krytyka nigdy nie iest na przeszkodzie do pisania, pomiernemu głowie. Nie może iey ona użyczyć swiatła oraz, i dzielności sądzenia,

na ktorey iey brakuie

na ktorey iey braknie, aby słabość swoich talętow po-
strzegł Autor, potrzeba by ma mieć ten rozum na kto-
rym mu schodzi. Dasz mu krytyka? Gdyby był zdatny
do tego, zapewne na pierwsze nieodważyłby się był dzie-
ło, a drugie by był ukrył przed wiadomością publiki. Na
nic się zatym niezda krytyka, przez względ na autora,
gdyż albo wniey postrzeże nienawiść, i to się rozięgrzy,
albo zazdrość, a ta go ucieszy, albo wzgardę, a te rowna
podwoi, a ieszcze większey albo się zniey zachęci, żała-
szcza gdy go wczym zachwali. Krytyka nawet iest nie-
użyteczna przez względ na Czytelnikow, gdyż pism le-
dajakich ręgie nieczytaią głowy, a tym samym dosyć
iuż są skrytykowane, dla płytkich zaś rozumow, pły-
tkich potrzeba pism. Niebędąc w stanie czytania le-
pszych, wysmazeńszych gruntownych i gładkich, na
coż im odmawiać ukontentowania, a czasem i po-
prawy, przez ubliżenie im takowego rodzaiu zabawy
z Xiąg. Niektorzy krytycy, przez roznokształtną swoich
poprzednikow usilność wybiwszy się do tey dzielności,
ktora była owocem ich nieustannym Emulacyi, do-
puszczaią się oprocz tego niesprawiedliwości iż wszel-
ką nową pogardzaią drogą, i wszelki nowowynaleziony
dowcip zagładzić pragną, ze wzgardą na swoich ogla-
daią się przodkow, a na swoich następcow z niemałym
upewnieniem, iż wielkość swych zasług, żadną miarą
przesadzona być nie może

przesadzona być niemoże. Ich krytyki co są inszego iżeli nie okazy własney wartości? Jeżeli nie zalety, od dumy i własney miłości prędko chciwie krytyce, na karb, i kosztem u mierności? Wkażdym pismie znaydzie się coś, co zniejakiey miary godne iest naszey uwagi. Rzucać, zaraz dobrym, dla złego; nieszacować Autora przynaymniey ztąd ze strony serca mogł pisać dobrze, chociaż przy zamiarze Ślabym nie mieć względu na zaletę, należącą się koniecznie rozumowi iego, chociaż przy umiarkowaniu, i poznawaniu rzeczy błędnym, nie obeyrzeć się na zalety od niego, chociaż w pierwszey pracy niedoskonale dopięty, a nawet na iego nie wypowiedziany mozoł, w dziełach dowcipu; a który na nową powodował drogę, takowy mowię ieden przymiot niedać poznać w Autorze, odrzucić dobre złączone ze złym, i od iąć innych na niego baczność, iest rzeczą nayniesłuszniey szą, to iest wręcz, przeciw obowiązkowi poczciwego obywatela, i sumiennego człowieka. Chcieć odiąć Autorowi szacunek, nadzieię, ba życie nawet samo Autorowi, który tylko po własney pracy obiecuie sobie, wziętości i względy u publiki, ba nawet, który do utrzymania życia i Konclucyi swoiey ztąd iedyne ma środki, możesz być rzeczą wybaczenia godną? Bywaią osoby z których gust tak ciężko potrafić, iż ich niedogodność bardziey od dziwaczeń a niżeli od ducha gruntowney proby daie się poczo dzić zawsze iest ciężko wiek ukontentować, a widok no wości poszczędł iuż w przesąd ganiący, krytyka niemoże

być

być tylko przykro każdy woli raczey przyjąć nayodleglieyszą przyganą a niżeli naydrobnieyszą pochwałę, przez które po kazały by się niedostatnie iego usługi, a to, z przyrodzonego sobie zepsucia natury, i z skrytego powodu pychy, która wobec dzie cudzym od którego własny iego temperament, może iest wolny, zchlubić miłości własney. Ton Satyryczny zawsze iest niegodziwy, nieużyteczny do wzrostu nauki tyle szkodzący samemu krytykowi, ile godzonemu od niego. Kontentuie on pospolicie, samych tylko złośliwych. Wyciąga truciznę z miodnego kwiatu, i słodycz iego ukrywa przed światłem. Rosną ciernie w każdym kraiu, kon, kol przydusza wzrost pożytecznych krzewiow, a powoy za zdrzesci, wiszą się na każdey świeżo wyrosłey zasłudze. Częstokroć krytyk ten ze sam ma zamiar, co i ciernie baiczne. Ciernie te chcą tylko sukni nadszarpać mimo przechodzących. Krytyki możnaby zaiąć, ale dopiero po śmierci autora, bo zyrek z niey byłby powszechnieyszym i wolnieyszym. Prawda mogłaby wielom służyć, a nigdy żyiącemu niebyć na przeszkodzie ani szkodzić. Nic prawdziwszego nad piękne zdanie Pana Die Jusz. Krytyka iest snadna a sztuka trudna. Niektórzy krytycy biorą ten zbyt przesadzoney powagi, gardzą wszystkim, gustowi ich rzadko kiedy można zadosyć uczynić. Nagana ich iest zawsze, zdanie twarde, zart gryzący, a pochwała obosronna. Pracą zeby ich miano za nadzwyczaynie uczonych ponieważ im się zdaie że

są

są, a sądziliby daleko sprawiedliwiey, gdyby z większym braniem rzeczy na rozum, i z dokładnieyszym ich uczuciem sądzili. Urodzona cecha głupstwa, iest przesada. Rzetelny dowcip wiele wybaczy, co się pomiernej głowie być nieznośnym daie, uczony wielce człowiek nie będzie uważał na małe skazki, które się zdaią zaczynaiącemu cenić piękność całego dzieła. Niechay tylko krytyk pisze w tey materyi, którą sobie wziął za cel swego ganienia, Autor zaś niechay da zdanie o piśmie tym iego a da się wadzić iż krytyk ladaiaki napisał, autor zaś lepiey osądził: więcey albowiem potrzeba rozumu do napisania nawet pomiernego dzieła, a niżeli do ganienia go. Iest ieszcze iaden rodzay krytyki, wynoszący się nad zasługi Authora, którey pycha i nieumiarkowanie wganieniu tym nieznośnieysza, że się tylko na zdaniu innych zasadza. Iest gniew iaden głow Ebowych, które się wadzą nayuyśmienitsze dzieła przetrząsać, to za swoie udawać zdanie, co tylko od innych słyszeli, i które na kształt naczyń włościele Iowisza Dodońskiego powtarzaią brzęk usłany od iednego zpomiędzy siebie. Dewne pismo maią za piękne lub niezgrabne dla tego iż go inni za piękne lub niezgrabne uznali. Nic łatwieyszego, iako tym sposobem przybrać sobie minę uczonego. Pycha i niedostatek własnych zasług są czę-

stokroć zrodłem

stokroć źrodłem, złość zaś i pasyya ganienicy, są kana-
tem krytyk. Znieważonych periodycznych pism, i zpe-
wnych krytyki dzieł, można kunsztow iedną wyiąć
gnęć umieiętność, a podług niey tonem powszechnym
szczypać, ganić, drwić i wyciągaiąc zasługi człowieka
delikatnego serca rzadko się do takiey poważności
obowiązuie. Oprocz tego rodzaiu ten zabawny umie-
iętności, iest naycięższy, naybespieczniieyszy w pew-
nym swoim obwodzie, naymniesprawiedliwszy w
całkowitości, naysmadniieyszy bez sumienności i
prawdziwey dobroci, naymnieużyteczniieyszy, bez nie
posledniey wiadomości umiarkowania i chęci ku
prawdzie. Coż by miał czynić Autor temu, który
bez fundamentu, bezstronności, i z przesądu pragnie
go nad siłami swoiemi poniżyć wartość? Masz uzywodzić
tę krzywdę które mu czynią. Nie tym sposobem po-
ziąłrzyłby tylko krytyka bardziey przyczyniłby pu-
publice niepotrzebnych, i udzielne swoie na sztych
wydałby niecierpienie. Prawda i czas będą zaś szu-
kały zemsty, ieżeli wartość iego nieznalazła względu,
a ieżeli zasłużył na krytykę, i przestrogi własnego
uczucia nieusłuchał, nie pamięć okaże go sama.
To pewna iuzeze iest, iż krytyka trybem niektórych
swieżych periodycznych pism przemieniłaby się

wistny pożytek;

wistny pożytek, gdyby zamiast surowych wyrokow ma,
To do poprawy zdatnych a częściey prawdzie i cnotom
wi szkodliwych pokazywały się swieżo naylepsze pisma
wkrotkim i pięknym zbiorze. Tym sposobem Bel i klasy,
na schyłku przeszłego wieku więcey pożytkowali swiatu,
a niżeliby byli przez własne dokazali pisma. Układ pię
knego ducha, ginąc woni pożytecznych, i częstokroć wonię
czytanych krytykach zastępiłby, niedoskonałość au,
thora przez zbiorowe skracania i wykłady. Użytek
obszernego i rozwlekłego dzieła powiększyłby się przez
krotsze i związleysze spoienie myśli. Nawet nieczytel,
niey i roztargnieni ubogaciliby prędzey rzetelniey i bo
gaciey wiadomość swoią, a niżeli przez wartowanie
filozoficznego dzieła zabawianobyśię o szacunku ka,
żdey nowey ligi wszelkiego odkrycia i wynalaz,
ku, gruntowanoby pewniey rozsądek swoy, i gust
delikatnieyszym czyniono. Same tylko dzieła gusto,
wne i kontentuiące iako też ite, ktore dostatecznego po,
trzebne użycia, dzieła tylko mowię, iakie są Duihle
Bruger Rozsuhel, i Montesqui, z Polskich zaś krasiń
skiego Naruszewicza kniazina i innych potrzebaby
wyiąć z liczby zbiorowych, i tylko ie znacomsze i zalecnsze

użynii

uczynic przez uraiomość proporcyonalną wielkości ich szacunku. Jako zdanie to do którego mi dała powod myśl Mallebranszego zdaie mi się, iż tyle iest zdrowe ile niepodeyzrzane i od samego mi podane rozumie otworzyłem go tym smieley iż bezczelney szukaiących chwały z umieiętności krytyczney tego wieku znayduiąc uczonych zagęszczenie Satyr, których albo głupstwo, albo prużność albo papyeiakowa albo nareszcie prze, sąd gada, Satyr samym tylko uszczypliwym widomo, stwem nadętych iest nadmiemanie wielką zarazą w literaturze a szkodą nauk. Należałoby się wziąść u, czonym za rękę a okazać wiekowi, iż nie na tym po lor i wzrost umieiętności zawisły.

Chrya. Zmysli Gracya Baltazara. Niepotrzeba się zby, nie uczdzielać.

Zaczęcie Jeden z uczonych mędrcow Hiszpanii, wieku prze, szłego Graciana Baltazara Jezuita, drugim Jace, tem, dla zwięzłości powagi, stylu i zdań swoich u, znany w literaturze Francuzkiey pod Ludwikiem wielkim zdzierż swoich szacowany, wart iest, aby i od nas, ieżeli nie ze wszystkich ksiąg swoich, przy, naymniey z iedney osobliwszey, krotkiey, a wiele w sobie

wsobie do nauczenia zamykaiącey, był poznany mysli.
Pisma iego we dwoch ogromnych umieszczone tomach
miały iuż honor, na niektorych narodow polerowanych
być przelane ięzyki, a będąc dowodem gruntownego
rozumu i poznania rzeczy, interessuią uczony Swiat, i
są dla niego ukontentowania uwag, i oswiecenia zrzo-
dłem. W Xiązeczce swoiey o człowieku powszechnym,
daiąc nam nauki, iak mamy żyć dla wszystkich,
te daiey się czytać słowa. Nietrzeba się zbytnie udzielać.
Nie nadto zdanie przedziwnieyszego. Maluie on
nam w tych słowach człowieka nie wstrętnie gorącego
na służenie wszystkim, a tym samym daie do zro-
zumienia iż chwalebna iest umieć się zachować nażyr.
Przykłady. Los to iest rzeczy lepszych, iż cena ich upada przez
częste zażycie. Szukaią ich nayprzod dla wysmie
nitości, używaią zukontentowaniem, biorą się
do nich często, a tu iuż powszednieią, przestawszy
być rzadkiemi nadzwyczaynośc ich na równą
spadnie wagę z zwyczaynością. A tak na reszcie
stawszy się obrzętnemi, przychodzą do wzgar-
dy. Jest to iedna dziwaczna fatalność, iż upo-
dlenie to i nieszczęście rzeczy dobrych rodzi się
nikiako

nieiako znich przednieyszey natury. Do rzeczy samey
gdyby tylko były pospolitemi, nie ubiegano by się za
niemi, aby ukontentować swoy gust aż do sytu. Iak
to zasługa w iakimkolwiek bądź rodzaiu drzeszy iż
miła proporcyi nieoszczędnego iey zażywania. Początek
nawet wyniesienia stał się źrzodłem iey upadku.
Powinna się była skazać, aby ią szanowano, pokazą,
ta by się do rzeczy, i dano iey uszanowanie. Lecz potym
pokazała się zbytnie, i ieszcze sobą coodziennie sza,
rza, a zatym czas iey skona wkrótce, przestanie
wkrótce dziwić i wpadnie do rzędu pospolitych.
Toż samo mowię i o kwiecie, który za sobą ciągnie
zasługa. Zmnieysza się zwolna, a niekiedy aż do
niepowetowanego zniszczenia przez niepomiar,
kowany z siebie udział. Zgadzam się na to, iż to
iest wadą niechcieć się przyciąć do czego, ale i to
niemnieyszą szafować sobą bez braku do wszyst,
kiego i wszystkim. Są ludzie tey sprawności i tey
cnoty, która im całego miasta pozyskuie uprzeć.
Niemasz interessu tak ważnego aby onim dobrze
nieturbowano, aby ich o zawadzenie mu nieproszono,
aby go na ich niezdano kredyt, i aby onim dobrze
nieturbowano

nietuszono Skoro się wdadzą. Co się ich samych tycze,
nigdy się nieudaią nieweźwani, a tym ieszcze bardziey
Skoro strona Ktora by ich miała wezwać, nie sądzi to
być do rzeczy. Ale interes cudzy, wymagaiący ich wzrozu,
mu, lub do ich odwołuiącey się mocy, iest dla nich, po,
wodow nigdy nieodpartym. I zaiste grunt takowego ich
postępowania sobie niemoże być nagannym, ale owszem
nagannym, ale owszem godnym pochwały, iest to cnota
waleczna, Ktorey dostatecznie odznaczować niemożna.
A tym sposobem, rożnemi mogą utracić strony, gdyby
się im nieszczęściem iakim powiodło, to z drugiey od,
zyskuią. Gdyż nareszcie musi się być im prawem obo,
wiązanym, za ich wspaniałe krdki, ofiarowali się tyl,
ko albowiem służyć, a nie dać szczęścia, bo to od ich
niezależące władzy. Z tym wszystkim waleczność ta
zawsze gotowa na służenie, niepowinna sobie szarzać
bez iakiey ekonomii; natura sama interesowiądo Kto,
rych nas chcę zażyć przepisuie, w tym granice niemo,
wiąc o przyczynach innych, Ktore tym się blizey na,
mu nadstręczaią rozumowi, im sprawa iasniey nam
iest podana. Więcey a niżeli kto rozumieć może po,
trzeba umiarkowania w nie odmowieniu swego kre,
dytu a w zachowaniu go zednak. Iest ieszcze rożny od

tego

tego haraktter, iest nieiakie gatunek dosyć widzieć
dawnego wpozycu, to iest zwyczay wykładania pewnych
kosztownych sprzętow na wiedok, a że ich wykładaniem
tym nieochrancicą pysznią się, zatym staią się nienaży
tecznemi, a potym u nikogo niesą wszacunku. Pod tą
Allegoryą maluie ludzi, ktorzy ledwie się nie całemu
naymuią Swiatu, i ktorych nareszcie gardzą usługę.
Będąc przeto Sługami i przyiaciołmi narodu ludzkie-
go, życzą sobie abyśkazdy doswiadczył ich gorliwości o
dobro swoie. Nieprzyiaciele własnego spoczynku prze-
dzeby się, obeszli bez picia i iedzenia, a nizeli bez in-
tryg i czynności: zlecenie im iakowego interesu, iest
przyiemnym dla nich upominkiem nayprzykrzeyszą
dla nich sprawą, a dla kogo innego nayokrutnieysza
iest ta, ktorey i momętu niemaią dla siebie. Lecz słu-
żąc tak bezręcznie, i zrzucaiąc się ze wszystką zapuszcza-
ią się niekiedy wpewne Interessa, ktorey a nizeli sobie
życzono; a łączą do tego odwagę, z nieumiarkowaniem
plątaią się wstrasne zawody. Natedy bądź to że wy-
dą zintrygą, bądź że sobie radzić niemogą, rownie tyle
zyskuią, iż tak o onych samych, iako i o innych gada
ią nierostropności to iest, iż są materyą szukaiącym żar
tu. I zaiste gdyby ludzi takowych niemiano innego nie,

ukontentowania

uchententowania iako tylko ich natręctwo, toby iuż samo by
to dosyć, do zażycia naszey cierpliwości. Lecz słyszeć ich bez
ustanku o własnych gaciaiących interesach to iest co prędzi
naywiętszey zdanie możności ich zniesienia. Wreszcie iakiż
kolwiek będź kiedyś i sprawność posiadać mogą udanie
się nie iest zawsze zich strony. Rzecz naturalna, iż nadto
szafuiąc sobie sprawnią, chciwość zwidzenia siebie iże wtrą
caią się do wszystkiego częstokroć upadaią. Cóż się więc zne
mi dzieie? Oto chcieli wszystkiemu wystarczyć a przyszli do
tego, iż ich za niezdatnych do niczego osądzono chcieli
się wszystkim podobać, a odtąd stali się każdemu do nie
smaku. Można się zapuścić ieszcze do innych zrzodeł
tych odmian. Zrzodła te, są zazdrość i nienawiść od
których niepotrafi się wybrzyć zasługa nadzwyczay
okazuiąca się. Dwie te przeciwniczki, tym się ściśley
łączą do porażenia iey, im się ta bardziey zdaie. Wszy
scy ci którzy maią mieysce po międzyludzmi zasłu
żonemi są chciwi na nieprzyiaźń od której się zdaią
przychodzić przez znakomitsze innych popisanie się.
W oczach ich iest to iednym kamieniem wpięknym
iakowym gmachu nie na swoim mieyscu położonym.
Kamień ten iest kunsztownie rzezany, a przecież razi
wzrok dla tego, iż nazbyt wystaw. Tym sposobem każ
dy co zbyt szuka szacunku, oczywiście przychodzi

kiedyż tedyż

kiedyż tedyż do tego, iż go znaydzie mniey aniżeli należało.
Zawsze chwyta się sposobu nieochybnego zrownania zpo
spolitemi ludźmi, wtey mierze zawiść i niechęć, uczynią
mu iszcze łacnę, gdy sobie tyle tylko znim postąpią. Bo
trzeba niewiem iak delikatney ostrożności aby sobie wyro
bić wzięcie u ludzi, i aby się utrzymać przytym, które
iuż mamy. Wtey mierze z trudnością się pisza a odpisuią
się nader snadno. Publika zbyt wolna zawsze do szacun
ku zbyt raczy do pogardy. Oszczędność która przystoi
w tym punkcie zależy na tym aby niepokazać tylko
po części to co się może reszta będzie sprawą dla innych;
do innych będzie należało domagać się więcey do nas
aby mieć ich zawsze czym kontentować, lecz ich nie
inaczey kontentować należy, tylko z tym zachowaniem
się, iakie czyniemy gdy się tylko zgłaszamy. Iest ie,
szcze ieden karakter osob chcących się skazać, osób kto
re maiąc bystry rozum czynią rozumowania polity
czne nad wszelkiemi wiadomościami, fundamenta
ich rozumowania są dobre, coż potym kiedy ie zawsze
chybią. Niechay tylko przestaną na iednym albo
na dwoch rzeczach, ieżeli maią taką chęć z niemi
się skazywać, niechay potym zaczekaią, poki ich kto
prosić niebędzie o powtorzenie onych, a upadną nam
w upodobanie zamiast przykrości które nam czynią.

Potrawa

Potrawa nayrozkosznieysza mniey tęskne smakuie
ieżeli po pierwszym razie ktorym nią służono bardzo
blizko następuie 2gi, a ieżeli drugi ten raz, zrownią prę-
dkością, ciągnie za sobą trzeci, potrawa ta przestanie
dla mnie być rozkoszną, ktory iuż do niey nawykłem.
Należy przytrzymać ludzi w apetycie, potrawa kto-
ra im się zdała naysmienitą, będzie nią ieszcze i po-
tym, byle się tylko nie tak prędko stawiała. Mezy-
ma ta powinna się uprzątnąć ieszcze zachować, co do
rzeczy tyczących się dowcipu, ktorego delikatność lub
przenikliwość, mogą się przetrzyć, przez iedno cho-
lubne powtorzenie. Rozumowało się gruntownie
nad iaką sprawą, i słuchano nas z podziwieniem,
zastanowić się, iuż tu należy, póki przeciąg nieia-
ki czasu, nienawiść miny nowości naszym funda-
mentalnym prawom.

Przeciwne Dowody. Skoro człowiek maiący znakomitą zasługę, blask
iey ukrywa przed ludźmi, i sam nieiaki czas zni-
ka, dokazuie tego, iż go wszyscy ci pragną, ktorzy go
poznali, inaczey umordowaliby się, i w słuchaniu i
w widzeniu go codziennie. Oszczędność wskazywa-
nie piękności przymiotow rozumu, iest tak potrzebną,

do zachowania

do zachowania ich zaszczytu, iedno ustrzemięźliwość
w iedzeniu i piciu, do zachowania zdrowia. Chociaż
iest życiem rozumu, tak iedno zdrowie życiem ciała.
Rzadki to iest talent umieć się kazać szacować, umieć
ochraniać część tego co się wart, ażeby mieć czym
utrzymać i pomnożyć szacunek powzięty onas.
Kontrebrenstwo. Przypominam tu sobie iednego Indianina, który przy
prowadził zkrain swego wielką moc kosztownych pereł.
Zawołał on do zobaczenia ich sprawnego Jubilera, ażeby
ie ocenił. Pierwsza z nich którą pokazał, zadziwiła
piękności swoią znaiącego się, druga chociaż piękniey
sza, mnieyszą mu uczyniła impressyą, trzecia ieszcze
bogatsza, nizeli tamte, nie go iuż nieruszyła, a tak szacu
nek klejnotowi tych zmnieyszał się, co raz wspomo
cyi opacznej, rozumiey ich ceny, przez ich fason i koszt,
ponosić. Indyanin zdziwiony postępkiem tak niego
dnym swego Jubilera, niemógł się, wstrzymać od za
pytania go o przyczynę. Perły te, odpowie mu Jubiler
są nader piękne, lecz znaczna ich ilość czyni im krzy
wdę. Tyle ich maiąc przed oczyma, zginęła ich
rzadkość, w moim rozumie a zatym i cena.
Zakończenie. Niechay więc człowiek, który chce aby go szacowano,
zawsze dobrze,

zawsze dobrze rozrządzaiąca, warteczcia, i niechay się nad miarę nieskazuie, niechay pracuie, na uyścieszkonanie się, coraz większe swoim rodzaiu i na gorszą nie ubiim, lecz wziętością tey, ktorą iuż zebrał, niechay nieszafuie zbytnie.

Chria Mixta.

Sławny Minister Rzeczpolitey Holenderskiey Dan. Lyonardus Wit spytany: iak mogł, dźwigaiąc ciężar Spraw Publicznych, znaleść czas do ułożenia swoich partykularnych interessow, odpowiedział: Cały mey sekret zależy od wyboru czasu i roboty.

Na zawiadowanie interessami tak bogatey i tak Pan, downey Rzeczy, iak iest Holenderska, potrzeba było Ministra zobszerną wiadomością, potrzeb Stanow zieleniczonych, z rozumem przebiegłym i politycznym, z rozsądkiem bystrym i głębokim w interessa publiczne wchodzącym, z uwagą, nieskazitelną, pracą, nieprzelamaną, duchem wielkim, i prywatnego szczęścia wzgardliwym, z sercem nieustraszonym, a nadewszystko z uwagą nadzwyczaynym w wykonywaniu onych

wezasach

w czasach osobliwie tak ciężkich w krytycznych i na
der zawilych okolicznosciach w Stanie zasnionym
wsrod zamysłow nieprzyiacznych i innych przemo
cy zagranicznych, zyczeć takiego, iakim był Witt.
Zachowała to iest nie podeyzrzana, potrzeba iey dać
wiarę, bo się potrzeba dziwić i zzapytania i odpowie
dzi iego: Pytano się Witta iako wielkiego Ministra, o
powiedział Witt iako wielkiego Ministra Człowiek
Wystarczaiący szczęściu Rzeczy, wystarczał i sobie.
Sekret iego cały być wielkim Ministrem i człowiekiem,
polegał na tym, iako się, sam dał słyszeć, że umiał
czasu zażywać z wyborem, że nigdy razem dwoch
nierobił spraw, że ie umiał stosować do czasu, i czas
do nich, że ie robił z nadzieią, zaczynał z ostrożnością,
ciągnął ze Statkiem łączył z kontentowaniem wszy
stkich. Słowem że był człowiekiem z przedziwnym
wyborem. Zobaczmy i opiszmy człowieka z tym
tak rzadkim a iednak potrzebnym talentem.
Sokrates swoich czasow niewierzył aby się miał zna
leść kto umieiący co prawdziwie, człowiekiem ieże
li się w naszym znaydzie wieku, to zapewne iest
ten, który umie we wszystkim czynić wybor. Mo
wię ostatnie

wiąc właściwie iuż to dzisiay nieiest wiek wynalazku, zkorey wszystko cokolwiek trąci nowością, iest słusznie w podeyrzeniu, zważaiąc go co do gruntu i istoty. Jesteśmy ze tak rzeke, wczasach starości, w wielkim złotym tak od nas oddalonym szczęściu, w wynalazki następne po nim byli tylko przyiacielowie, teraźniejszy tylko iest iakimś echem odgłos czyniącym. Umieiętność wyboru, ze iuż rzeczy zażycie wprawy, stała się, na potym iedyney umieiętności człowieka, lecz tak iest rzadka iak potrzebna. Wiedzieć się, dosyć dane ludzi zdowcipem pracą, poiętnością, doświadczeniem. Zkorzy się, gubią, gdy idzie o uczynienie wyboru w iakiey szkole, iaki materyi. Jest to ich przeznaczeniem natrafić na złe, chwycić się, i wykonać, czyli to rzecz iest o sprawę iakową, czyli o literaturę. Jakże im się, ma powieść? Wykraczaią w samym początku i prawidła daremnie się, potym mozolą i kręcą; powiedzenie ich będzie podobne do losu owego człowieka, ktory bierze na ręce swoie sprawę iakową, złą, i oną traci mimo wyznanie iego, ze iey dobrze popierał. Umieiętność wyboru iest istotną wszystkim kondycyom życia, wszystkie iey potrzebuią

bują od niey zależy aby iakaż kolwiek rzecz była dobra, lepsza, doskonalą i wymienitą. Ona to oznacza pożytek każdego końca, zabespiecza szczęśliwe udanie się, za pomocą środków należytych. Niemaiąc tey vmiętności, nie można być odszkodzonym, ani przez przezczuwania, ani przez dowcip. Bez niey muszą koniecznie pełznąć zamysły człowieka, albo przynaymniey iść niechwalebnie. Jakimże sposobem tylu Monarchow rządziło pomyślnie? Oto umieiętnością wyborną. Byli bohatyrami, ponieważ umieli dobierać sobie ludzi wielkich rad do gabinetu ich, Woyska. Ponieważ z danych sobie wyrokow rady, nad tym się zastanawiali, który im naymiędzy wątpliwościami szczęścia. W materyi rządu, ieden błędny, i omylny krok może mieć nayszkodliwsze skutki, iako przeciwnie ieden skutek dobrze umiarkowany, i wprowadzony potrafi dziwnąć na zawsze chwałę Państwu. Niektorzy Władcy oszukali się w wyborze imprez, drudzy zaś wyborze Ministrow, ale omyłki wprowadziły ich trony, i zdarły im korony z głow. Są niektore Prawy na Świecie, których gotowe zawiązanie, zależy na ustawicznym wyborze.

wyborze. Z tych osobliwie są te które maią za celną, uczcić lub podobać się. Mowca więc przeniesie zawsze materyą, trafiaiącą, w upodobanie Słuchacza. Dzieio pis złączy to dziele swoim przyiemność z pożytkiem. Filozof nierozłączy pięknego od rozsądku i gruntownosci. Lecz kazdy z tych aby uczynił pewny ieden wybor, niechaysię zarazi gustu powszechnie przyiętego, gust ten powszechnie panuiący, powinien być ich prawidłem, należy im go przenieść, i nad własną krytyke, i nad zdania sprawnego iakiego człowieka, iednego z sobą, powołania, gdyż to człowiek iest partykularny, względem całey Publiki. Człowiek ieden wielki, Polak, który był przedziwnego wyboru i gustu, mawiał o tey samey materyi, iż gdy wielką iedne dawał galę, radził się zawsze upodobania zaproszonych, a niesmaku swego albo Słuchacza. Nad co się zda że Mowca będzie aż do zacharyzenia gadał, iezeli nie zgustem swego Słuchacza, dla kogoż to on się nagotował, daremna iego wymowa. Winszował sobie potaiemnie z subtelnego rozumowania, którego rozbieranie i wyłożenie kosztowało go wiele, a słu-

chacz

chacz, ktory go nierozumiał, smakował sobie wiedney prostey myśli lub podobieństwie. Wybrania tego potrzebá nawet w kunsztach Mechanicznych, z tąż samą proporcyą, co i w naukach wyzwolonych. Niechay dwoch rzemieslnikow pracuie na wyscigi o chwałę, zwyczayną swoiey professyi, ieden z nich robiąc z nadzwyczayną delikatnością, i nic nie wypuszczaiąc z rąk swoich, co by nie było sztuchdzielem swego warsztatu, przecież być może, iż żadna z iego robot nie uchodzi nikogo. Drugi ktoremu daleko do delikatności i doskonałości swego przeciwnika, będzie iednak zawołańszym, prace iego chociaż mniey doskonałe, podobaią się bardziey. Przecoż ten drugi przeniesiony iest nad tego? Oto iż woroboście iego wiecey wybrania. Umieiętność wybrania ma za koniecznego przewodnika, nieiaki grunt dobrego gustu, ziakim się, kto urodził. Lecz iak rozeznać ten grunt przyrodzony? Oto porownaiąc się, ustawnie z temi, ktorzy uchodzą, za maiących go. Jeżeli po ie dnym przyrownaniu rozsądnie uczynionym podobieństwo naszego z ich gustem, natedy mozemy być pewni o tym czego chcemy, natedy

iest się

iest się bespiecznym od tysiąc nawolnych uczuć, które zatrudnienia, bardziey, a nizeli pomagaią: nieudaiąc się nawet do tylu zawad, można sobie tuszyć ieden szczęśliwy wybor; gust dobry zgo, którego cały uczuli z naszym stosunek, użuży nam w tym za obwarowanie, a co nam się, w nich podobało, to się, im wzaiemnie i w nas podobać będzie. Przy takim prawidle niemożna dobrze nieobrać, a ieżeli się, kiedy bez niego uda, to tylko na raz. Zły gust psuie wszystko, tak iako zły żołądek nayprzedniey sze potrawy obraca w niezdrowie. Nawet zdaie się, na tedy iż się umyślnie szuka i pragnie złego przy do brym pokazuiącym się rozumowi mimo woli. Jeżeli iest iakie rozumowanie słabe, w którey materyi, to się, go naznacza i zachowuie aby go zaraz wykazyć. Jeżeli Autorowi ziennych miar zasłużonemu, wyśli, znęta się iaka nienależytość z pióra, ta sama tylko osiędzie na umyśle czytelnika. Dwa czuie wykła, dy dobrego i złego gustu są pszczoła i mucha wie, dnymże ogrodzie, iedna z tych przyrzepia się do zapa chu kwiatowego, druga do plugactwa. A co naygor sza, iż ludzie złego gustu, a ieżeli nadto są nie dobrego rozsądku, chcą innym udzielić swoiey choroby,

czy to

czy to przez nieuradomość, czy przez upor. Rozumieią że czucie ich iest iedną regułą, ktorey się wszystkim należy trzymać. Śmieszni ci dziwaczele nebie są, mych, nędzni ci Autorowie, przychodzą nawet do tego, iż się zelumiewaią, gdyby się kto odważył po, wątpiwać w obrazie ich sobie za wzor. Znayduią się tym podobni po części, ktorzy maią gust podwoyny, czyli mieszany, przez wzgląd na pewne materye gust ich iest naygorszy, przez wzgląd na inne iest wysmienity. Przecież to iest zwyczayna, iż od korzenia złego owoc niedobry pochodzi. Umieiętność wyboru idzie ieszcze za poznaniem dokładnym okoliczności, od ktorych zależy rzeczywista przyzwoitość, albo nie na, leżytość rzeczy. Człowiek dobrego wyboru ma czuy na to wszystko, co otacza iego zamiar, wysmienitość, nie iest sama, ktora go kontentuie, chce ią, mieć za towarzyszkę, przyzwoitości. Każdego momętu zda, rza się, iż to, co iest nayleppszym w sobie, iest naymniey przyzwoitą, za zgodą, i złączeniem się, wysmienito, ści z należytością, zażywaiąy oczekuie się, dobrego uda, nia. Aby zdrowo sądzić o przyzwoitości, należy się, mieć baczność na czas, miysce, i karakter osob, iezeli chcesz

zanosi te

cznosci te przychylaią się do rzeczy, ktorey iuż wiadoma dobroć, można się natenczas zabespieczyć o dobrym wyborze. Oprocz tego iakąkolwiek może mieć kto sposobność do uniesienia wyboru, rzeczy samey nikt przyiść do niey nie będzie mogł, ieżeli iakowa namiętność lub przesąd wroziemie, albo pewna serca skłonność przeważą nad nim. Do rozumu należy, trzymać rowną wagę, wagi tey nic niepewnie bardziey, nad uprzedzenie iakiekolwiek bądź. Rozum uprzedzony iest bez względu, gdyby też i na dobre, gdyby też i na samą przyzwoitość. Co on lubi albo nie nawidzi, iest to co go nakłonia, i co nim rządzi, lecz ukłonienie iego pochopu tuż za nim idzie; tak się mu źle radzi, iako sam źle idzie. Szukaymy ieszcze innych materyi wyboru? Najpierwsza z tych iest nasze przeznaczenie i stan. Rzecz idzie o naraczenie się nad naszym losem, abyś przedsięwziąść co bezodwodnie. Raz dobrze uczyniony wybor, iest zakładem szczęścia na reszte życia naszego, raz bybiony, czyni nas na zawsze opłakanemi. Omyłka w tey mierze iest bez powetowania. A wybor ten od ktorego szczęście, lub niedola zawisła, trwaiąca wraz z życiem, kiedyż się czyni? w dziecku doyrzałym? Nie. czyni się, go, gdy się niema ieszcze ani swiatła, ani doświadczenia, ani się ieszcze wie, co się ma, i iak przedsiebrać. Z innych miar iak się czyni ten wybor? Oto zwyczaynie bez uwagi, bez wysłuchania osob, ktorych mądrość mogłaby być przewodniczką, wziąć śliskim krokiem.

Po wyborze

Po wyborze Stanu, wybor przyiaciół powinienby następować. Dobieramy sobie domowych, chociaż ci tylko są nam do usługi, a nie dowchodzenia wto, co się nas tycze. Jako daleko bardziey nie powinnibysmy sobie dobrać przyiaciół? Otwieramy się im w naszych interesach, i w nay skrytszych tayemnicach, musiemy ich w pewnych rzeczach zażywać, wiakie się więc nie podaiemy niebespieczeństwu, ieżeli sobie przybieramy konfidentow, niepoznawszy ich wprzod? Nie iuż nie wspomnę wtey materyi, o ktorey tyle po xięgach doczytuiemy się. Naelto niebytoż było ieszcze zkorzystać, gdyby dzieci mogły być także materyą wybo, ru Rodzicom. Nieuwierzę ia temu, większa część Oycow są tak nie rozumnemi, iż częstokroć iakoby dobrowolnie, idą za złym wy borem. Łaska to iest opatrzności, iż uprzedza tych ludzi ślepych ponieważ wiele dobrych ktore im użycza dzieci, stają się złemi albo przez przykład, albo przez niedbalstwo, gdyż liczba zażywaiących na złe dawcow natury, i względow szczęścia iest niemal nieskończona.

Na ręzcie, gdzie niemasz wyboru, niemasz i zasługi nie masz i chwały. Wybor zamyka w sobie dwie rzeczy, mo żność wybrania, i możność dobrego wybrania. Postępować sobie bez braku, iest się brać do rzeczy, albo pomachu. Ktożkolwiek rzeczy niema umieiętności wyboru, niechay ią zastąpi przez radę, i przez przykład drugiego, ie żeli niechce zbłądzić.

Ode.

Ode, z Serbickiego przetłumaczona,
zalecaiąca pracę.

Ktoraż ofiarą cniey się zarumieni,
Lub które z trzody swietnieysze podarki?
Nie zteyż pośke, bardziey bostwo ceni,
Ktorey przytarło twarde iarzmo karki.
Niezmordowaną państwa stoią pracą,
Tron Fabrycemu zieleni się żywo,
Oyczyste Skiby gdy przewraca gracą;
Naypiękniejszego gumna godne żniwo.

Rzuć ogłosi Cchlarz lemiesze ugony,
Rzuć nieużyte motyki, zagony,
Siedź Ceresę, zbanstwo mieć będziesz zbiory,
Z niwek i ze skib chwałą zaszczycony.

Wypracowane czas iuż wyprzędz bryki,
I wozaię szlachetne Rzymiany w poprzęgi.
Między Słuszności liczon miłośniki
I pracy; Rzymskiey kochzica potęgi!

Czyń Towiszowi, szczęściu z ofiar dzięki,
Ta, co zarykła iałowiczka tłusta
Warta, by padła od Biskupiey ręki,
Niechay kwiecą Ołtarz, Bogow twych ochłusta.

Nigdy

Nigdy by była Greckiego Jazona
Wijząca między marsowemi liśćmi
Skora szarlatna, sierścią zaiezona
Złotorolosemi niechryła liśćmi
Gdyby nieswornych nie gonił był wprzody
Byków, do kolskiey zaorania ziemi
Gdyby się na te nieurzął był trudy
Ruszyć kabami sprutey stalonemi

Choć piorunowa, za parszebane para,
Dzielnego chciały ustraszyć Rolnika,
Choć gestą z nozdrzy pryskały mgłe, szara,
Chociaż znich dymna parowała rzeka

Za nic iuż zembow plemie i posiewy
A znich ostremi nasrożone groty
Przeszły w woiowne woiowisko nowy,
Darmo Szyszakow i Chełmow błyskoty

Bo na Tessalskiey stali żywe błyski
Woienna smiercią zatruchlała rzesza
Już iey z rąk groźne wypadły pociski
Już ginie nikńie ta kolota piesza.

SATYRA. NA MEDRKOW.

Kto o sobie w niniejszym tak by trzymał czesie
Jako o starozytnym czytam Sokratesie,
Ktory, iz nic nieumiał, tyle umiał szczerze
Pełno iest dzisiaj mędrkow nie wrzałowey wierze.
Wszystko te znaią, wszystko i umieią dusze,
Samey zaraz Pallady smokczą piers w pieluszce
Są mlekodzieiow prawdy, mądrości napoie
Nasze czuwania, nasze wysmiewaią znoie.
Z ziemi ich ni motyka, ni lemiszem tknięty
Wszystko się i ze wszystkim udaie ze szczęty.
Wierzysz żeli co mowię? nie! to słuchay dali.
Chorował kiedyś Chryzyp: wszyscy porzucali
Zeszli się przyiaciele zaraz w nawiedziny,
A wcsoły choremu chcący dodać miny
Inni przy łożku wkoło, drudzy w oknie gwarzą,
Aż w tę ciżbę z wysmukłą Papil wchodzi twarzą
Papil ow do Ruckenney zbyt przebiegłey Sztuki
Lecz między likarskie wam być liczon nieuki
Nie czyta on Galena ani Hipokrata
Nawet nie wiedział, czy krew w żyłach krąży, lata

Lub wiele

Lub wiele razy na dzień wszystka woniech przeciska
Cożkolwiek bądź, ledwo nas dotknieniem potyka
Prędzej chorego proci o rękę, i drugą,
Macać puls długo wobiema, ztąż samą, i długą;
Z troskiem, oglądá ięzyk patrzy się wtrzymie
A gdy powtornym wszystkich nas okiem ominie
Bierze miejsce, i wzgłowiech chorego usiędzie;
Jakim starannem nigdy niezawiedzie biedzie,
Rzecze: Taka niebieglość iest naszych lekarzy.
Resztą mowy Chryzyppa ucho szepcąc dotarzy;
Obcemu strzeży liki i przepisy dawne
Wierzysz kazdy znas radzi się go i nastawne.
Bo kiedyby się znas znalazł tak szczęśliwy, aby
Albo na członki, albo na mózg nie był słaby
Ten o Stoy na zrzenicę prosi chorowitą
Inny zaś na puchlinę, o plastry, niezbytą
Ten głowy, ow zaś bolu bol mową rozwiedzie;
A ia że mi ziołądek ślisnie po obiedzie
O krople się dopraszam na nań w razie onym.
Na to głosem i gestem rzecze zaostrzonym
Doryzzałą Skorkę Cedru wsiekaną w przodku
Potym warzoną w wodzie strzemną szczypią miodku.

Mięy 3 razy

Kiey trzy razy za napoy w zaranney godzinie
Po drugim sta obiedzie Kwasielizna zginie
Na nowego wyroki prędkie Machaona
Schrzyknęła Przyiaciół rzesza zgromadzona.
Pełno iuż Sławy o nim wszy doń się ucieka,
Do mnie przecie nędznego smierć zaziera człeka.
Nietak ieszcze szkodliwie Kapil idzie zdaty
Jak postępuie zduszmi Drohuley zachwaty
Podług niego co zechcesz to z sumieniem całym
Możesz czynić, to gruntem to iego moralem.
Jeżli cię zemsta gżeba złość i gniew, to miey się
Dałać natura mocną zuby i paznokcie rysie
Własne kazała chować imie człowiekowi
We wszystkim pierwsze dawać mieysce honorowi.
Co ci łakomstwo wyschłe lub chuć rozbukana
Kaleczą, to nie iest zinnych miar rzecz zakazana.
Gdyż nikt własney niedaie miłości odiechy.
Gdzie luso tam braknie znaczney części rzechy.
Zdrady zwyczayney wszyt wolno wszystkim zawsdy
Zetgać obyczayność iest, ton urazia prawdy.
Przeto chociażby Kyli nic nieumiał, gżebą
Całą iego naukę wynoś aż pod Niebo.

Zdrad gdyby życzem

Ztąd gdyby zyzem dko patrzał Kamilli,
Mow, że nad Wenus sliczniey wyglądała i miley.
A gdy iak zamken tak ta odeydą na stronę
Tamtego Bawim nazwiesz tę drugą Gorgonę.
Dziennych i nocnych schadzek materyą cała
Nieprzytomnych przegana, obcnych pochwała
Na naszej Prokulem ognie nieciszy domy?
Toż cię niestraszą wręku Jowiszu pogromy?
Przebog do poczciwego nie może natura
Pisać prawideł życia; nie iako ta, ktora
Tyle przywidzianemi zwiedziona ponęty
Między uczciwym i złym nie naznacza mety
Raczey się do wyrdku tego myslą przebiy
Co go wytłoczył tworca na duszy twey ślebiy.
Przetrząsay starożytność, wartuy dzwodkow prawa
Zbawiennieyszac przyidzie mysl, inszac zdasię sprawa.
Wtedy bespiecznie sobie drogą poydziesz czysta,
Wtenczas będziesz Doktorem, wtenczas moralistą.
Lecz nie zawsze to bywa szkodliwa dla ludzi
Gdy się ta prozną myslą że się umi ludzi
Chlubnik i umieiętnis czasem nie niewarty
Tylko na krotofilne brany bywa zarty

Samby

Lamby zposunięta brwią, sam ponury Hato
Barzchniał zapewne śmiechem, gdyby patrzał nato.
Jak Meni wodorzygne niezdara Delfiny.
Jak parzy w pośrod morza zimnych niemi druzyny.
Jak klapouchym Skatom Kobie pociąg daie
Głosem kwitnym Neptuna mokre głaszcze kraie
Ktoby wątłe nie puchał się z Flaka, ledwo liznie
Już się chce popisywać wszędzie w Francuszczyznie,
Chukiem błędow nosowych i nieskładnych plecie
Całą gada Sorboną nadęty, a przecie
Nauczą nas, że Ligier miastem wielkim zdawna
Że Wogesz bagnem, Jura rzeka spławna;
Niedziw, trzynaście się dni po Francyi włoczyć
Po Francuzku za tyleż czasu się wyuczyć.
Dziwią się z dowcipnego Szymera dziewczęta,
Martha i Corha mieć go za Mistrza Kontenta.
Jezli ktora na stronę rzuciwszy krosenka
Swięte dzieie chce czytać ciekawa Panienka
Bo dziś każda nie ledwo iak po modney wstędze
Wzbowach, w prawach, kościelnych wsrożtey szpyra sięgnie
Mam ochotę iednego pochazać iey tak takiem
Że bez pochybnie zsamym Rey wieść będzie Flakiem.

Niezbyt

Niezbyt dawno wuczonych posiedzeniu miłym
Jeźli nie głów przynaymniey liczby cząstka, byłem:
Z tych ieden obyczaie chwalił starożytnych
Mowiąc iż oprocz plewek i trocin niesytnych
Do nas zeszłych, wiele się te od nich odrodziły.
Co są nasze względem ich pochut, posty, modły?
Ktoreby dusze zdawney dobyte mogiły?
Cożkolwiek czasow swoich w naszych wyśledziły?
Jeden ieden co niekęs słuchał natężenie
Podniosł rękę do gory nakazał milczenie.
Przesadnym głosem, gębą napchaną przemawia,
Coś za kacerstwo teraz przeklęte się zdawia:
Co skaziło pobożne narody przymierza
Lecz mi pamięć nazwiska nieco strzeże świeża.
Na wyścigi mu imion strzelamy niekęsa:
Pewnie Sabelliusza? Nie. Albo Manesa?
Ani tego straszydła. Chyba Ariusza?
Lub Nestorego? Nie. To zdawnych która dusza?
Nie. Ja tu nieuważam na czasu rachubę.
Dość że kacerz ten teraz idzie puszcza i zgubę.
To zapewne Kalwina albo Lutra plemie?
Nie. wtym gryzie paznokcie i bije się w ciemie.

Gdy mu tak

Gdy mu tak podtykaiąc mordziem się krwawo
Rzyskiemi na nas oczmi rzuca: boleć brzuchu
Wołaiąc, iestem doma. Rygoryzm nieszczęsny
Ten kacerz, ten niecnota burzy tegoczesny
Ty broisz Rygoryzmie! ty bambo! ty grzechu!
Nam się rwią boki kazdy smieie się do zdechu.
On ieszcze przebrzydłego człowieka przeklina,
Ani cierpi, gdy mu co przeciw wspomina;
A co większa człowiek iest i sławy i godny.
Bywalec wszędzkraumy, znaiący, dowodny,
Jezli nie prawdzi, bogday ma Kłamata dusza
Skarze ow smiech pobudził, ten zołć młodzik rozrusza
Co mi po lewgipcyeki zowią go Merkurym
Lecz raczey by go zwali natrętem zaskorym.
Jeszcze młodzie; lecz wo osiemnastoletni
Wkazdy spor uczoną mową wdziera się, naypskrzętniey.
Wkazdym zrozumnych Kole chce przewodzić smiele,
Nazwisk xięg na pamięć się poncuczał wiele
Wszystkich autorow widział i czoła i druki,
Jwe tych, Kopernika, układy, nauki

zgłębił

Zgłębił zeszczętem, krzyże Algebry i czasy
I tracki Słoneczny poznał i Niebios zawiasy
I Ziemię wszystko rodną, i tworzące powietrze
Zgoła samą przebrnąwszy morskie głębią piętrze
Wszystko wlyka, powtarza, i odnawia zawsze,
Wszędzie mordnie uszy gdyby nayledkawsze.
Do tey mądrości sutey i to przydaj ieszcze
We Ministrow Sekreta, co pospolstwo pleszcze
Każdego zwie imieniem wszystkich interesa
Dźwiga na głowie, sam się do wszystkiego plęsa
Wszystkich mu wyiawila Bannitow Dzietora
Żona, dziś mu odkryła co urzęd iuniosł wczora
Daremnie sobie życzył mieć sto ust Maronic
Jo się Straszydło lęże w uszka tego łonie
Dopiero mi starego, iuż ci gada gaeba
Językiem, Tym do Rugia innym do do Symaeba.
O Muzy! iezelim wam był kiedy uklony
Jezli me iadłozkolwiek brzękały bardony
Już mi na odmiez temu bywaycie natręcie
Za sam kray Swiata tego poczwarę zaszleycie

Dam

Dam wam zfialka wianek zbluszczu i opiechu.
Jezlim się Ku wam kędzi lub dopuścił grzechu
Na wszelką zasłużoną odważam się karę,
Tylko tę przez picadłę że wczcie poczwarę,
Wolę być przysięgam wam przyiacielem Szmulec
Niechay od niego smierdzi czosnek i cebula
Będę iego pasterskiey chętnie słuchał mowy
Niech mnie zarękaw ciągnie, wstążpiérem ozdoby
Do smierdzącego kramu i wsteg i gacie
I skóry będę widział, wiego brzydkiey chacie,
Wszystko tam za nowe, i miéć będę za świże
Chociaż wszystko mol stonog lub pędrak pożrze.
Niechay tylko ten idzie kalepin ode mnie,
Holá przecieżem muz mych nie czuwał dla mnie.
Spotkała mnie ich łaska dar ich mnie niemineł.
Przecieś mi się mój Gallu na szczęście nawinął
Ty który masz bez chluby zaszczyt z nauk duży
Nie iak oni co mądrością tylko dymi, kurzy,
Głowny i mowca iesteś, i gładki Rymopis
Gdy potrzeba, gdy idzie, o obyczaiów popis
Prawisz o dzieiach świata, gdyć Historyk ktory
Zagarda: z Filozofem o skutkach natury,

Wartkę

Warłką polasy zawodzisz, i tancuiesz gładko
Gdy się Dziwoża znidzie i zuczciwą matką
Wigrasznach Marsa w wszystkich ćwiczeniach młodzieńcow
Popisuiesz się z Sztuką i dogrywasz wieńcow
Co o dęzlu wybornym coo sztuce grania mowić
Wktorych celuiesz do upodobania.
Wszystko iesteś i wszystkim do wszystkiego zgoła
Przecież ztąd niemasz czabow niepodnosisz czoła.
Wiele ieszcze niewiedząc, niewstydz się przegrany
Chwałą iest patrzyć na wzor przez Sokrata dany

137

DECLAMATIOW

z Komplementow

i Listow

ROZMOWA OBIASNIAIĄCA CAŁĄ MATERYĄ.

Nikt się, wszitkie Kazdey rostropnie nie cwiczy, kto albo nie wie, na iaki się uczy koniec, albo nie, myśli zawczasu o sposobie przyiścia do niego. Gdyby żeglarz o porcie, żołnierz o woynie, Krol o uszczęśliwieniu poddanych albo niewiedział, albo przyzwoitych przedsiebrać zaniedbał sposobow, Co za żegluga? co za woyna? Co by za panowanie było? Wychowanie nasze szkolne, któremu nayleprzą, życia naszego daiemy cząstkę, niemnieyby przeciw rostropności prawney wykroczyło, Rodzicielskie nakłady, nasze i Nauczycielow prace, oczekiwanie Oyczyzny daremne byłyby; gdybysmy i my przez nie do istotnego celu swego, to iest w przewienia się we wszystko, albo w większą część tego, co nam w dalszym życiu służyć może, nie dążyli. Po wyściu iuż ze Szkoł, trzech niby stopniow życia naszego spodziewać się mamy. Prywatny ieden, domowe nam z przyiaciołmi i sąsiadami zabawy obiecuie. Drugi wyższy nieco do inte-

rejsow naszych lub przyiacielskich z domu nas nie
kiedy wywola na publikę, przez to też pubpublicznym
nazwać się może. Trzeci cale publiczny, więcey po nas
pracy, i doskonałości wyciągać będzie, kiedy urzędem
iakowym ozdobieni, Oyczyznę wręka i vstach na
szych nosić mamy. Nie rozbodze, wco do ktorego
z trzech pomienionych stopniow szczegulniey spo
sobić się mamy. To smiele mowić mogę, że do
wszystkich swiatło iakowes i pomoc ze Szkol wy
nosić powinnismy. Ani się rzecz ta szczęśliwiey
udać może, iako na cwiczenia szkolne, takie przed
siebiorąc materye, ktoreby do tych trzech życia
naszego rodzaiow przystępowały iak nayblizey.
Jeżeli więc łaska Panow, życzylbym na zakoń
czenie biegu Szkoły naszey Przedkrasomowskiey,
winniuszym posiedzeniu, rzeczy do pierwszego
osobliwie należące życia, zadbyć z przyzwoitą
Statecznością i porządkiem.
Jednego rodzaiu zpomiędzy Jeżmilion kollegow
naszych nieznaydziesz, ktoryby na tak szacowne
z Osoby, i rozumu nieprzystał zdanie. Materye
dobrego Mowcy, rowne z całym Światem maią
granice, atoli każdy ten wybierać powinien do po
znania

znania i wymowienia, które krajowi iego i życiu sąc
pospolitsze. Wtych zaiść zmłodych zarazz lat praco
wać, wtych iuzeli można, w Szkołach ieszcze doskonalić
się powinien. Bywaią czasem nagłe lub zwyczayne
mowienia okoliczności, na które dla szczupłości, lub za,
szłych interessow, zgodnie przygotować się niemożna. Le,
piey więc mieć na wiernej pamięci, iako na nayzwer,
niejszej karcie gotową mieć rzecz, ktorey z honorem
zażyć zdarzyło mi się, niżeli iey zwłaszcza w tłusciey,
szey głowie, i wrazie trudnym na swieżo szukać. Zda,
rzyło mi się patrzyć z wielkim żalem, na kilku nieszcz,
śliwych Kawalerow, ktorzy, lubo w Szkołach wpisa,
nia mowy bardziey subtelnością niż praktyką tchną,
cych pierwszy rey wiedli, wyszedłszy na Świat, wpo,
tocznych domowego życia okolicznościach ust otwo,
rzyć nieumieli. Niechy więc sprawiedliwszego, ani
koncowi edukacyi naszey przyzwoitszego niebyło, ia,
ko do iednego z trzech wspomnionych życia naszego
rodzajow przystosowanych nieco tchnąć i zażyć na
dzisieysze posiedzenie materyi. Lecz iakim kształ,
tem i porządkiem pierwszy do nich krok uczy,
nić? nikt nas lepiey nienauczy, iako pierwszy tey
podrozy wynalezca.

Honor, który mi czynicie Zacni Kollegizy moi, tak zgodnie na moie przytaiąc zdanie, iako mnie do wiecznej wzbudza wdzięczności, tak na pierwszy obowiązanego serca dowod wymaga na mnie, chętne i nieodwłoczne robienie. Maiąc tedy iuż być nie tak wodzem, iako powodnikiem ich, zmieszałem się poniekąd, że na całe to przedkrasomowskie posiedzenie, prywatnego tylko życia przedsięwziąłem materyą. Lecz przypomniawszy sobie Słowne wielkiego Platona zdanie: że nie bardziey oraz, dacb i ziazdach publicznych, iako w domowym życiu panować może wymowa. Nie lękam się bynaymniey, abysmy prywatnemi rzeczami, krzywdę tey Sercu, dzkiey Monarchini uczynić mieli. Ani utęsknienia wtaymierze nayzacniejszych, których z nayglębszym uszanowaniem mam honor na tym tu mieyscu powitać, gości, sprawiedliwych, niemniey iako łaskawych, wych: pracy naszey Sędziow, lękać się nam potrzeba. Niedopuści utęsknienia roznosić sama materyi, która y okoliczność pewnemiby nam opisać granicami potrzeba. Słanierne oświadczenia, albo iak ie nazywaią komplementa, listy i mowki mogą wtaymierze uczynić rozrywkę. Przez prywatne albowiem życie, nierozumieycie zacni Kollegizy, odludności iakiey

i podłego

i pokątnego mieszkania, gdyżby to nieludzkie, ale zwierzęce było życie. Do wspołeczności wydała nas na świat natura, z ludźmi żyć, z ludźmi obcować musimy, chociaż nas Oyczyste urzędy do publicznego niewolą życia. Starać się o przyiaźń, o łaskę, witać, lub żegnać Przyiaciół, prosić, dziękować, Skarżyć, wymawiać, cieszyć, radzić, chwalić, Strofować, winszować, to są i tysiączne życia wspołecznego, chociaż w mniey szych interessach zabawy. To dzisieyszego przedsięwzięcie ćwiczenia.

Komplementa i listy Przyiacielskie

Dobrze bardzo wyraził Seneka potrzebę starania się o przyiaciół, nazywaiąc ich Słońcem, ucztem i rzeką. Jako albowiem bez tych principalnych ciała ludzkiego członków, tak bez przyiaciół w pożyciu naszym obeyść się żadną miarą niemożemy. Między innemi iuż uczynienia sobie przyiaciół sposobami, są iak nayKrzątnieysze affekta swego oświadczenia. W tey mierze takowe Komplementa być mogą.

Zabieraiąc z tym znaiomość i Przyiaźń.

1mo. Wysokie Wdana urodzenie, i rowne mu znalazły, i wychowania talenta, przy pierwszym tym poznaniu, umawiaią we mnie naprzykrzenie się Wdanu,

naygoręszą prozbą, abyś mnie w nayuwiernieyszych sług,
albo ieżeli można, w przyiaciół liczbie raczył pomieścić.
2do. Pochwały vbana ktorych wkażdey prawie kompanii
nasłuchałem się, wielkie wemnie od dawnych czasow
wzbudziły pragnienia poznania Osoby iego. Szczę-
scie to gdy mnie dnia dzisieyszego potyka, dopra-
szam się, iak nayposłuszniey, abyś o przychylności mo-
iey ku sobie, i przyiacielskiey we wszystkich okoliczno-
sciach do usług iego ochocie wątpić niechciał.
3tio. Żadne słowa niepotrafią nigdy dostatecznie wyra-
zić żądzy moiey nienakoionej, ktorą mam oświad-
czać nayszczyrsze przyiacielskiego serca mego do
Osoby i usług iego przywiązania. Niechciey tyl-
ko małątą serca mego gardzić ofiarą, a uznasz
wkażdey okazyi vczciwą prawdę teraźnieyszego oświadczenia.

LIST WTEY MATERYI.

Niemogę się doczekać naypożądańszey sercu mo-
iemu sposobności, widzenia się, i poznania zlub-
nem, posyłam w poselstwie list, zoświadczeniem
nayżyczliwszey moiey ku osobie iego chęci, i ser-
decznego pragnienia, abyś mnie w liczbie wiernych
i powałych przyiaciół swoich raczył mieścić.

Przymuszony

Przymioty Wdana i wzięte u wszystkich niepospolita, ktore wielkie w Oyczyznie zasługi, znayduią go, dny szacunek w sercu moim, i stolki na mnie rowala, ią ciężar żebym zrownym uszanowaniem, iako i przychylnoscią był nazawsze Wdana naymniszym Sługą.

Do Rozgniewanego Przyiaciela.

Nic sobie bardziey nad przyiazń Wdana nieszacuie, nic mnie tedy zranić bardziey niemogło, nad urazone nieostroznoscią moią Wdana serce, podeymuię się i czekam wszelkiey za winę moią pokuty, byleś mnie tylko oziębieniem affektu karać niechciał.

POLECAIĄC SIĘ ŁASCE PANA IAKIEGO.

1mo. Doznana całemu Państwu łaskawości Wdana nieomylną mu czyni nadzieię, że i mnie naymniszego Sługę Wdany Tkim swoim względzie pomnoscie raczysz.

2do. Niesmiałość naprzykrzenia się Wdanu liczą usługi moich ofiarą, byłami na przeszkodzie polecenia mnie Pańskiemu względowi.

3tio. Ludzkość Wdana i łaska nikomu nieodmowiona osmiela mię dziś do złożenia pod nogi Pańskie, tey to, na iaką mię stać, ofiary, ktora i mnie Pańską względność, i Wdanu wszelką morę do usług ochotę obiecuie.

Odpowiedzi na wzwyż położone Komplementa i Listy.

Jako my o cudzą, tak i kto inszy o naszą przyiaźń sta-
rać się może: Takby mu więc odpowiedzieć można.

1mo. Przyimuię z niewymówionym ukontentowaniem łaskawą
przyiacielskiego serca ofiarę, i o tę uprzeiam się
łaskę, żebyś i omoim ku sobie nie wątpił affekcie, i o swo-
im mnie na zawsze chować raczył.

2do. Nieskończoną kochanym przyiaciołom moim zabie-
ram wdzięczność, nie tak za pochwałę daną mi w publi-
cznych kompaniach, bo się iey godnym nie sądzę, iako
że mi nayszczęśliwsze uprzeiana pozyskali serca, które i ia
teraz mam honor oddać, i o wszelkiey mocy do usług
iego upewnić gotowości.

3tio. Zbyrch łaski uprzeiana w ofiarowaniu mi miysca swe-
ia iego, nietylko słownego podziękowania, ale rzeczy-
wistey odemnie domaga się wdzięczności. Oczekuię więc
szczęśliwych okoliczności, i choćby naytrudnieyszych ro-
skazów, uznasz Wielmożny Dobrodziey zochoczey na
wszystko posłuszności, iak sobie względy iego sza-
cuię.

Odpis na list

Odpis na List.)

Dosel wdana nayszczerowieyszy i naymilszy Skarb zso-
bą przyniosszy, zrownym szacunkiem i radością ode-
mnie był przyięty. Sprawił zlecony sobie zlatwością wszel-
kę, tak sobie łaskawą wdana szacuię przyiaźń, albo
raczey żadnego iey niewidzę szacunku. Owszem siebie
samego od dzis dnia bardziey poważać zaczynam, kie-
dy mię tak wielki, i ze wszech miar utalentowany mąż,
za zdolnego do swoiey osądził przyiazni, i tą iak wiel-
kim światłem mate moie obiasnił zasługi. Wierzay
mi wdan, ze ukontentowanie zodebranego listu, prze-
chodzi wszelką miarę i sposoby przyzwoitego podzięko-
wania. Sam wdan łaskawie poradziwszemu, kiedy
mnie takiemi obszlesz rozkazami, ktoryćby wyko-
nanie wielkosci iego wyrownało. Oczekuię ich zosta-
tnią niecierpliwoscią, przesełaię teraz na samym o-
świadczeniu, zem iest wdana nayniższym Sługą.

Od Rozgniewanego Przyiaciela.

Wiesz wdan dobrze, iako przyiaźń iest delikatnaie
się cieniem samym przewrnienia urazać zwykła.
Lecz i ia wiem, ze prawdziwa przyiaźń wielkim
nawet wadom wybacza. Dothliwa iego przyiaźni de-

likawaść godna tego, ażebym na zawsze zuprzeymym
ku niemu był affektem. Niewątpiy Wdan o nim, i mię
przez podobną, ieżeli by się kiedy trafiła okoliczność, z
serca swego odmawiać niechciey.

Nie mniejsza iest potrzeba zachować przyiaźń, ia
k̄ą iey nabyć, zachowywać się, i gruntować zwykł af
fekt przyiacielski przez wzaiemne wizyty, przy k̄o,
rych następuiących komplementow zażyć można.

Oddaiąc Wizytę.

1mo. Pospieszyłem w progi Wdana, ażebym mu nay
niższą moię oddał unizoność, i dawney miłasce
iego przypomniał.

2do. Nie innym końcem podróż tę do Wdana przed,
sięwziąłem, tylko żebym przyiacielskim obowią,
zkom moim dosyć uczynił, odwiedzaiąc progi iego
zoświadczeniem stałecznego affektu.

3tio. Niemogąc się doczekać żadney o zdrowiu i po,
wodzeniu Wdana wiadomości sam pospieszy,
łem w progi.

Do Wielkiego Pana.

Dawnom dla siebie tego szukał szczęścia usz,
Kania Wdana, które gdy mnie dnia dzisieyszego spotyka

go spotyka, dopraszam się go, abyś chciał i o szczerych moich ku Osobie iego chęciach być przeświadczonym, i mnie w liczbie naymniejszych Sług swoich mieścić.

2do. Imie Jasnie Oświecana, wielkie w hrabstwie całym zasługi, i bez liczby domowi memu świadczone łaski, Słodki na mnie wkładaiącę ciężar, abym przez, zdrzaiąc przez dobra iego, głęboką moię oddał mu uniżoność, i na dalsze czasy łaskawemu Panamo iego zalecał się względowi.

Do Rodziców.

Iszczerym Powinności rozkazom, i gorącemu pragnieniu oglądania naymiłościwszych Rodziców czyniąc zadosyć, pospieszyłem do domu, oraz abym i nogi ich ucałował, i wszelką moię do usług Rodzicielskich oświadczył gotowość.

Błądziwszy do kogo.

1mo. Szczęśliwe zbłądzenie moie, i trafunek wielce pożądany, przez który mam honor winne godności iego oddać uszanowanie, którego dawno życzyłem sobie serdecznie poznać i w liczbie Sług iego pomieścić się. korzystaiąc więc z tey

go nieumkowego szczęścia, dopraszam się Twego Pana Dobrodzieia, abyś mi natręctwo moie darował, i w względzie swoim pozwolił mieysca.

2do Czegom przez respekt uczynić niechciał, abym Oso bą moią Pańskim nie naprzykrzył się progom, do tego mnie szczęśliwy błąd moy przymusza, gdyż dokąd Anioł zabłąkanego, szczęście samo w dom Pański uprowadziło. Zaczym i naprzykrzenia mego mam usymowkę z losu, i żądzom zadosyć się stanie z poznania godności Twego Pana, i oddania się na zawsze łasce iego.

Nawiedzaiące Chorego.

1mo Jak prędko niepocieszną o zdrowiu Twego Pana odebrałem nowinę, spieszę zaraz zosmiadeze niem żalu moiego, zochotę do wszelkich usług.

2do Ponieważ Kochany Przyiacielu, wszelkim szczęściem twoim dzielisz się ze mną, przybywam zochotnym sercem, abym i w szczerbku nayszacownieyszego zdrowia twego był uczesnikiem. i gdyby można, całą tę słabość przyiął na siebie.

2do Nie wyżey rzeczonego

3tio. Nic przykrzeyszego dla mnie być niemoże, iako kie
dy Wdana na stach zemdlonego oglądam, anizeli ży
czenia moie przywrocenia Wdanu pierwszego zdrowia,
Pan martwiący i ożywiaiący słuchiem ziści, upraszam
Kochany Dobrodzieiu, o tę pogatość, abyś wszelkie swoie
prace i interesa, na mnie wiernego Sługę swego zło
żyć raczył.

Nietylko nawiedzaiącym, ale i nawiedzonym, potrze
ba mieć gotowość do wyrażenia wzaymnie ukonten
towania, i serdeczney iakowey wzaiemności, takby więc
na wyższe kompliment odpowiedzieć można.

1mo. Przyimuię z niewymowną wdzięcznością, łaskawe
do domu mego fatygę, i upraszam abyś wzaiemnie,
o morey Ku sobie przychylności nie wątpił.

2do. Pokornie Wdanu Składam dzięki za wszelką szaco
wney iego Osoby fatygę; uczyń mię przykładem
tym, przyiacielskiey powinności, obwiedzaiąc łaskę,
wie progi moie; za co iako do winnych znać się bę
dę obowiązkow, tak niepomieszkam łaski tey iego za
wdzięczyć wzaiemnością.

Od Chorego.

Ślę Waszmć serdecznie mego kochanego przyiaciela i zdrowie moie, o które tak troskliwy iestes, żeś się dla niego do mnie fatygować raczył, całe na usługi Waszmć Pana tożyć obiecuię.

Witaiąc przeiezdzaiącego.

Nie mię bardziey ukontentować niemoże, iako gdy mam honor, tak zacnego i pożądanego wdomu mo, im powitać gościa.

Do Pana.

Wiedem ia zawsze ludzkości Waszmć Pana ku sobie do, znawać doświadczoney, atoli ledwom się mogł spodziewać, ażeby nayniższego Sługę Swego nawiedzić raczył. Dzien więc ten nayszczęśliwszy wieczną obchodzić będę pamiątką, i łaskę tę Waszmć, wszelkich usług nad gradzać rodzaiem.

Witaiąc powracaiącego zcudzych Krai.

Skądże się kochany przyiacielu, łaskawie do mnie sprowadziły Nieba! Rozumiałem że po tylu le, ciech odiazdu twego, iuż mi oglądać niedostanie się szczęścia. Dnia tedy dzisieyszego w moim iż

szcze domu

szcze domu ciesząc się naymilszą osobą twoią, ży-
cie we mnie wstępuie. Chciey tylko serdeczny Dobro-
dzieiu tyle mi ieżeli można w domu moim daro-
wać czasu, ilem ia go na troskliwym Tebana stra-
ży wyglądaniu.

Od Chorego odpis drugi.

zdo. Bog, ktory mnie złożył chorobą, poldwę mi przy-
wraca zdrowia, kiedy cię oglądam Kochany Przyia-
cielu, wybaczyć mi tylko raczysz, ieżeli Tebanu w
takim czasie służyć niepotrafię.

zdo. Odbieram znayglębszym ukontentowaniem ła-
skawą Tebana do mnie fatygę, i oświadczenia ludz-
kości przyiacielskiey, względem poratowania mnie
w tym niedołężnym stanie. Jak mi prędko da Bog
do pierwszego przyiść zdrowia, nie omieszkam tey
ludzkości, rzeczywistemi zawdzięczyć usługami.

nto. Słabość moia iako do wszystkiego innego, tak
do przyzwoitego za fatygę Tebanu podziękowa-
nia niesposobnym mnie czyni. Proś więc Kochany
przyiacielu Boga, abym ci za tę ludzkość, mogł iak
nayprędzey, i dokładnieyszemi słowy, i rzeczą podziękować.
Przy końcu wizyt pożegnanie zobopolne zwykło by-
wać, można ie następuiącemi uczynić komplementami.

Od Wyiezdzaiących.

1mo Niesmiem dłużey Kochanemu Dobrodzieiowi w przykrzoną podobno bytnoscią moią być natrętem, żegnam go tedy, łaskawey mnie iego na zawsze od daiąc pamięci.

2do Życzyłbym sobie służyć Xiędzu Wam iak naydłużey z wielką tedy przykroscią żegnać mi go przychodzi, wszakże iak prędko z interesami inszemi ulatwię się, niemieszkam osobiscie uscisknąć nożek iego.

3tio Ludzkość Xiędzu Wam, Ktorey nad zasługi, i wszelką na dzieię w domu iego doznałem; tę mi ieszcze niech wyswiadczy łaskę, abyś i na przykrzeniu mem nie wybaczyć, i nieprzytomnego w łaskawey swoiey racz czyć pamięci.

Odiezdzaiąc w dalekie Kraie.

Żal mi Krępuie usta do odiania nayukochańszy przyiacielu na daleki wyiazd pożegnania, znasz serce moie ku tobie, z wielkości więc affektu bierz miarę do wielkości żalu, żyiemy z sobą sercem, rozmawiaymy listami a żegnać się nigdy nie będziemy.

Do wyiezdzaiących.

1mo Łaskawa i niesprzykrzykrzona bytność w domu moim, ile mi kilkudniowego ukontentowania przyniosła,

przyniosła, tyle długiego smutku przytym pożegnaniu zostawuie. Spodziewam się iednak po grzecznym iego sercu, że mnie nie raczysz długo martwić a iak prędko zdarzy się okazya, pożądanym mnie u szczęśliwisz przyiazdem.

Do Wierzay mi kochany Przyiacielu, że gdy tak nagle odemnie wybierasz się, daiesz znać iakobym mu w domu moim służyć nieumiał. Wybacz tedy Wam nieudolności moiey, i daruy mi iak naypręzey mo, mi bytności swoiey; a wszelkich do ukontentowania go zażyć sposobow.

Do Wielkiego Pana.

Dom moy uszczęśliwiony bytnością Waszą Pana, nie znayduię przyzwoitych sposobow do podziękowania mu za tę łaskę, dopraszam się tylko, z niecierpliwością oczekuię, wszelkich rozkazow Pańskich, przez których ochocze i zupełne wykonanie, i za Waszą Pana zbytkuiącą łaskę podziękowanie, i dalszy sobie wzgląd skarbić pragnę.

Do Wyiezdzaiącego w cudze kraie.

Tym cięższą sercu memu zadaiesz ranę, iż na dłuższy odemnie wybierasz się czas. Słodkie ztobą pożycie, i wszystkie u prawdziwego przyiaciela przymioty, iuż mi się wsamę gorzką zamienią pamięć.

niaią pamięć. Troskliwość o zdrowie i powodzenie twoie, ledwo mnie niedorospaczy przyuwodzie. Skłopna oglądania cię niepewność, oczy tylko i wzdychania za tobą będzie posyłać, ale przecie wyżsi Niebio, które mi dziś przy pożegnaniu ciebie, łzy bardziey niżeli słowa wyciskaią, osuszą oczy moie, i nieukłute od żalu serce, iak nayprędzey szczęśliwym powrotem twoim zaspokoią.

Do współeczności zrodzeni, sami wszystkiego ani czynić nie możemy. Pomocy nam tedy szukać potrzeba, zwyczay o nię iest prosić, na prozbach przestawać, lub wymawiać się, za otrzymaną dziękować.

KOMPLEMENTA.

PROSZĄCE.

1mo. Racz mi Ko Pany Dobrodzieiu wyświadczyć tę łaskę, o którą Wpana, iako niezasłużony, z wielką upraszam nieśmiałością.

2do. Łaska Wpana nigdy mi niewdzięczona, natrętem mię czyni, ażebym się nową naprzykrzył prozbą.

Proszące O Gazety.

Ustawiczne Wpana po publikach bawienie się, temu przynaymniey pożytek czynić musi, że nayście kawszych naslucbać się możesz gazet. Chciey więc łaskawy Dobrodzieiu mnie domem się bawiące

mu częstę

mu, cząstkę tych udzielić wiadomości.

Prosząc do siebie zwizytą.

Niewierzysz kochany przyjacielu, iak chcenie wi-
dzenia samo osoby tobie kontentuie serce moie,
smiem mu więc być natrętem i upraszać o tę ła-
skę, abyśmi moiemu naymilszy przytomności
swoiey darował.

Prosząc o pożyczenie lub darowanie czego.

Dawne iest pospolite przysłowie, że wszystkie rze-
czy przyiacielskie są wspolne, ciekawy iestem do-
świadczyć tey prawdy, życzęć sobie od tobie
nabycia rzeczy mu. która mu się na mało przy-
da, a mnie będzie wielce pożyteczna. tobie
iezli toban niewierzysz przysłowiu temu, spro-
buy toczymkolwiek na mnie, a doświadczysz
prawdy iego.

Prosząc o Radę.

Nigdy tyle nieufam rozumowi memu, żebym
się na nim samym miał zasadzać. Przeto tobie
na lepiey nademnie przez praktykę oswieconego
dopraszam się pokornie, abyś mi według zwyczaiu

swego, wiernej i szczerej, w następuiącym inte-
resie nieodmowił rady.

Proszący na Obiad.

Ubogiemu stołowi memu, nic większego smaku
przydać niemoże, iako łaskawa WPana przytomność
Raczysz więc Sługi swemu tę uczynić łaskę, abyś
się pofatygował na iutrzeyszy do domu mego obiad.

LIST PROSZĄCY NA SWIĘTA.

Pozyskawszy tylu przyiaciół łaskawe dla siebie serce,
że mi bytność swoię na następuiące Święta obiecali,
niemam ich czym lepiey kontentować, iako do kom-
panii i rozrywki, naymilszą WPana osobą. Spodzie-
wam się, po uprzeymey iego grzeczności, że mi
nieraczysz odmowić ukontentowania tego. Bę-
dziesz i sam z poznania wielce potrzebnych osób
korzystał, i na większą u tego zarobisz wdzięczność,
Który z nieustymownym affektem szczyci się być
WPana naynizszym Sługą.

List proszący na podarunek.

Lichy bardzo prezent mam honor WPanu ofia-
rować, iezli nań tylko patrzysz, iezli na serce,
bardzo wielki

nie prezentem affekt, ale affektem mierz prezent, a
niebędzie u niego wzgardzony. Malemu ieszcze
zrzey miary, przyday niesposobność moię, a naszla,
dowiedź będziesz Boga, naymnieyszą od ubogich
kontentuiącego się ofiarę. Jezli i tak ieszcze niema
szacunku, dodaię mu naywiększey uwagi przez
obłoczę serce do ofiarowania mu wszystkiego tego,
coby mu się szczegulniey podobać mogło. Nic tedy
nie odmowię, któremu samego siebie nazawsze
oddalem będąc tegoż Pana nayniższym Sługą.
List proszący o iaką łaskę u wielkiego Pana.
Żadnych wcale u Jmć Pana niemaią zasług, a
tysiącę dobrodzieystwami iego zaciągnąwszy na
siebie obowiązkow, niechciałem więcey prozbami
swemi Pańskiey naprzykrzać się łaskawości. Ro-
strzęsaiąc iednak głęboko iego ku sobie dobroczyn-
ność, zamysł iedna, niesmiałość moię, umarza,
i serca mi dodaie. Żebym przez list który/iak mo-
wią/nie wstydzi się nowey od niego zadłużyć się
łaskę. Jezli/iak nie wątpię/prozba moia odbie-
rze skutek, będę się smażył urymyślaniem spo-
sobow, iakiegożkolwiek zaodzięczenia. Jeden mi

iuż znicho na myśl przychodzi, ustawiczna i żywa dobrodzieystwo pamięć, która wystawianie ich przed Światem, i wszelką na roskazy Pańskie gotowość za sobą pociągnie. Jego tedy bardziey niż pomyślnego Skutku prozby wyglądaiąc, iestem Jey Wdana naynizszym podnożkiem.

Na wzwyż pomienione zaszłe prozby tak, bym zezwalaiąc odpowiedział.

1mo. Osobę, Wdana rownie, iako i iego szczęście prozbę, z wielką, ochotą i pilnością wypełnić iey nieomieszkam.

2do. Prozba Wdanco naymnieyszey mi nieczyni przykrości, owszem nieskończenie się cieszę, że mi daiesz okazyą, pokazania w rzeczy samey affektu swego.

3tio. Prozby Wdana za roskazy przyimuię, ażebyś mię, Czemi nieco dowiadczał roskazami.

4to. Słusisz Wdan niedaiąc sercu memu, kiedy mnie o rzecz bagatelną, iak usilnie prosisz, roskaż sobie czym większym służyć, a niebędziesz zawiedziony.

Odpowiedz na prozbę oracle.

Domagasz się Wdan odemnie szczerey i wiernej rady, wypełniam chętnie roskaz iego: radzę, iż Wdan za naydoskonalszym rozsądkiem swoim, a wszelki

a wszelki interes udaci się szczęśliwie. Jeżelis Wdan złey porady niekontent, otwieram wspomnionym interesie zdanie moie.

Odpowiedź proszącemu na Obiad.

Wszystkie roskazy Wdana pełnić za powinność, i nayważnieysze ukontentowanie sobie poczytuię. Lubo rady interesami ścisniony iestem, przecz na iutrzeyszym obiedzie służyć mu nieomieszkam.

Odpowiedzi z odmowieniem prozby.

1mo. Wybacz mi Kochany Dobrodzieiu, że ci w tym, o co się mnie doprasz, służyć niebędę.

2do. Niech mnie to nieriguie z Serca Wdana, że w tey okoliczności roskazy iego pełnić niemogę.

3tio. Przyzwyczaiony pełnić naymnieysze skinienia Wdana, wiele zmartwiony iestem, że w tym razie, zwyczaynę powinność moię przestąpić muszę. Zamawiam sobie przynaymniey wszelkie inne Wdana roskazy, którym, wnadgrodę ważnieyszego, od woli iego uchylenia się zadosyć uczynić nieomieszkam.

Mowka opowiadaiąca przyiacielowi, o niego, cudzą rzecz proszącemu.

Coż to iest Korbany Przyiacielu, że mi nieżwyczay-
ne, i między przyiacielmi nieznane daiesz roskha-
zy? Wierzyćli mam żeby cię pierwszy raz tak dale-
ko uwiodła passya, abyś i na niegodny samego
wspomnienia występek zamielił się, i swięte przyia-
źni zdeptawszy prawa naypzacowanieyszą rzecz
Kazić przedsiewziął? Kędyż owa niewinność sen-
tymentow, gdzież sumienie cienia samego Kaźni
lękaiące się? Które mię do przyiazni zobą przywią-
zały, także ci się iuż moy przykrzył affekt, że funda-
ment iego zgruntu chcesz zniszczyć? Ach nieby
nayniewinnieyszy przyiacielu, lecz passya przez
Kłoreges baltaia podeszczona, zelżyła i usta two-
ie, i moie uszy niegodną obydwu nas prozbą.
Bo czyliż rzecz podobna, tak nagle na niesłycha-
ną zdść wyuzdać się? Sumieniem i sławą a poc-
ciwych wzgardzić ludzi? Stracić rozum? zaprze-
dać czoło? Przyznam ci się serdeczny Przyiacie-
lu, żem się wprzod smierci od ciebie nizli takiey
spodziewał prozby. Znam niewinność twoię.
Znam i subtelne zarciki, musisz doswiadczać

przyiaźni.

przyiaźni moiey, iak też gruntownie na cnocie za,
sadza się, Miey za dowod iey niezmienny te szczy,
rą odpowiedz moią. Do dziwa ziała dawni mo,
wili przyiaźń moia, nikt iey delikatniey, skrupu,
latniey nikt, niepiastuie. Przeydziesz granice cno,
ty? tkniesz Boga? ruszysz sumienia? Łamię, wybacz
rzetelności moiey, łamię związki przyiaźni, niena,
widzę, nieznam się przyiacielem, poczwarą nay,
obrzydliwszą oczom moim staiesz, sercu szyderem,
miłości łodem. Iak kochany Dobrodzieiu sądzić,
tak czynić zobowiązkow przyiacielskich powinie,
nem, albo cię więc kwitnię z przyiaźni, albo mnie
więcey takiemi nienapastuy prozbami.

KOMPLEMENTA DZIĘKUIĄCE.

1mo. Pokorne Wdzięki czynię dzięki, żeś mi tę łaskę wy,
świadczyć raczył, za którą do wieczney znać się
będę wdzięczności.

2do. Wielkość łaski wdzięcznie sprawuie, iż za nią nietyl,
ko przyzwoicie zawdzięczyć, lecz ani godnie nie
mogę podziękować, zapisuię tylko tę dobroczyn,
ność na sercu moim przyrzekaiąc że pamiątkę
iey rowno z życiem zachowywać będę.

3tio. Im się niegodniejszym łaski wdzięcznie sądzę, tym

do większey za nię poczuwam się wdzięczności. Szczupłość słownego dziękczynienia, rzetelnemi maiąc nadgrodzić usługami.

Dziękuiąc Panu za Służbę.

Gdyby mnie interessa własne, i wiek sam po myślenia o pewnym życia stanie od usług Waszey Pana nieodrywał, mogłbyś mnie za naymnie, wdzięczniejszego, i na szczęściu moim nieznaiącego się osądzić. Tak łaski Waszey Pana przeszły mię zasług moich, żeby mnie samo śmierć od usług iego odelać powinna. Jakoż lubo dziś nie bez serdecznego żalu żegnam Waszey Pana progi, Każdego iednak czasu, iako wierny Sługa na zawołanie Pańskie stawać, gotowość i ochotę moią obiecuię.

List dziękuiący za podarunek.

Nie wiem, czym się to dzieie, że Wasza Pan tyle masz sposobności świadczenia mi codzień tyle łask swoich, mnie na skazy zawdzięczenia zawsze zbywa. Rośnie ponieważ we mnie z łaską i wielkością dobrodzieystw chęć odsługiwania Waszey Panu, lecz doczekać się nie mogę czasu, żebym ci wdzięczność moię oświadczyć potrafił. Sam dzisieyszy podarunek szacowny z siebie, szacowniejszy

z osoby Waszey

z osoby WDana, świadkiem iest łaski iego, i nie-
dolności moiey, kiedy za niego liche to tylko posy-
łam podziękowanie, nie tak słow wyborem, iako
szczerością nayudzięczniieyszego serca tchnące.
Spodziewam się iednak tego naypożądańszego
dla siebie stanu, gdzie dobrodzieystwy niedam się
zwyciężyć WDanu, byles tylko niegardził ochotą
zostaiącego z powinnym WDana szacunkiem.
Iuześmy dosyć posiedzieniu temu zabrali czasu,
a maldśmy bardzo przeszli materyi życiu prywa-
tnemu służącey. Dawszy tedy inszym pokoy, nay
potrzebnieysze tak nayskrocey przebierzmy. Nie-
masz zaś nic wżywaniu częstszego, iako powin-
szowania rozmaite, tych sposobow od WDanow oczekuię.

Winszuiąc odzyskanego zdrowia.

1mo. Nieskończone nayuyższemu Panu niechay będą
dzięki, że na nieustanne moie niegodne prozby mo-
ie nakłonił ucha, do pierwszego zdrowia WDana
przywracaiąc, niechay tylko dopełni łaskawości swo-
iey, i w niepodmienney kochanego przyiaciela chorowa-
czerstwości.

2do. Iakom osłabości WDana zasmucił się nowiną, tak
wrowny teraz wymiar opływam radości, kiedy WDa,

nu zupełnego zdrowia mam honor powinszować.

Winszując Patrona.

1mo. Lubo Wdan o moim ku sobie niewątpisz sercu, przyimiesz jednak za naywiększe wiązanie, szczere przyiacielskich moich chęci oświadczenia, któremi życzę przez przyczynę Patrona S. naypomyślniey, szych na zdrowiu i fortunie powodzeń.

2do. Nietak zwyczaiowi, iako naypowinnieyszemu seru cu memu czyniąc dosyć, składam pod nogi Wdana naywyższego Pana, aby przez przyczynę Patrona S. któ rego imie i cnoty na sobie używaisz, wszystkie Wda, na pragnienia koronował.

3tio. Dawnom tego dla siebie szukał szczęścia, abym Wdanu nayżyczliwsze moie oświadczył serce. To, gdy mnie przy dorocznych imieninach spotyka, życzę Wdana abyś w nayszczęśliwszym powodze niu, wyiącznemi gdyby można laty corocznie tę obchodzić mogł.

Winszując Swiąt Przyiacielowi.

1mo. Gdyby naypomyślnieysze Wdana na zdrowiu i fortunie powodzenia od moiey zawisły życzli, wości, nic by nad Wdana nie było szczęśliwszego,

wszakże

wszakże nieomylnie się tego spodziewać możesz, kiedy Bog całego siebie Sklaniaiącey ziemi nakłoni się zpa moie życzenia, które zdiała pragnieniami iednę maią granice.

2do. Rożne Wban zdkolicznosci Swiecą teraźnieyszych od szczy, rych przyiaciół i wiernych Sług odbierasz życzenia, i moiego więc nieodrzucisz. Wszystkie te bowiem życzli wości wraz Składaiąc, życzę: abyś Wban Swiatem samym rzeczonych zażywał iak naydłużey.

Winszuiąc Swiąt Rodzicom.

1mo. Gdyby Synowskie moie serce, i codzień złaskami Wbo, skiego Państwa Dobrę rownaca wdzięczność wieloscią naywybor, nieyszych słow wyrazić się mogły, porownszowanie to za, dnego by nie miało końca, lecz kiedy łaski Wbo skiego Państwa Dobrę i liczbą i wielkoscią nietylko wymowę, ale i poię, tność moie przechodzą, wdzięczne za nie pod Nogi Ro, dzicielskie Składaiąc oświadczenia, muszę wielkość wy, mowy, wielkością nadgrodzić życzenia. Broszę Dawcy dobr wszystkich Boga, aby nayhoynieyszą ręką łaski ich mnie udzielone zamnie nadgrodził.

2do. Nieudolność lat moich iest mi na przeszkodzie, za, wdzięczenia Skutkiem samym nieprzeliczonych łask Wbo skiego Państwa Dobrę, i liczbą i wielkoscią serca tylko sa-

memu

mimu niezbywa na osobie pokazania swego czasu rzetelney im wdzięczności. Czego nizeli się doczekam, wzasaw niby, pod Nogi Rodzicielskie składam życzenie, aby radość Swiąt teraznieyszych zobfitemi Niebios darami zawsze wdomu gościła Rodzicielskim.

Stan. Składaiąc rzetelnemi usługami nieoszacowane nayuko-
chańszych Rodziców zawdzięczać dobrodzieystwa zo-
koliczności Swiąt teraznieyszych zsławnym nieroz
szerzam się oświadczeniem. Wszakże niespodziewaiąc
się nigdy wyrownać wdzięcznością moią, i wszelkie-
go rodzaiu wysługami Kochańskiego Dobię, których
ludzo liczby i wielkości dochodzić mogę, muszę nay
wyższego prosić Pana, aby dobrodzieystwa ku mnie
Rodzicielskie zwykłą nad wymiar darow swoich hoy-
nością Sciał odszafować.

Winszuiąc Honorow.

Imia Ani pożądanszey ani większey niesłychałem nigdy
nowiny, iako o nadgrodzie zasług Wrana przez honor
NN. niższy on daleko od talentow Wrana iest przecie
stopniem, przez Który na wyższy wchodzić trzeba, i
tego więc uprzeymie życzę Panu, i iak nayprędzey
szego wyżey postąpienia życzę.

Ado. Zasługom

99. Zasługom Xcia, i pragnieniu Przyiaciół sta,
to się dosyć, kiedy sprawiedliwa Jmci Ręka, na ten
honoru stopień Xcia podwyższyła. Ciesz się iak
naylepszym zdrowiu, maią tą wielkich zasług
nadgrodą, a sławy sobie przyczyniaią i Oyczyznie.

100. Światło przymiotow Xcia w domowych ścia
nach utaić się niemogąc, dziś go na urzędzie n
całemu na widok wystawiła Królestwu. Winszu
ię Xciu podwyższenia tego, i życzę, abyś powzię
te o sobie rzeczą samą przewyższył nadzieię.

101. Wielkości talentow Xcia na publiczne usługi
ofiarowanych przypadaiąc się Oyczyznie, długo
sama z sobą rozmyślała, czymby Xciu nad
grodzić mogła. A nieznaydując żadney przyzwoi
tey osobie iego nadgrody, ten tymczasem urząd
na nie iego oddała. Niemak więc honoru tego Xcia
nu, iako Xcia honorowi winszuię temu, któ
ry zasoby iego więcey sławy i szacunku nabę
dzie. Ciesz się przynaymniey Xciu iako naydłu
żey, tą powszechną całego Świata pochwałą, iż za
sługom iego, rowney Oyczyzna nieznaydzie nadgrody.

Winszuiącę zakończonego interessu.
Wielem ia zawsze dupad dzielności lubana, lecz przedsięwziętey imprezie przeszkody nieuwyczaynę, niebardzo mi pomyślny skutek interessu obie cowały. Tych tedy szczęśliwego przekonania, iako naywiększego tryumfu mam honor lubanu powinszować.

Pospolite ludziom nędze, ledwo niecodzień trafiaią się, ulgę zpociechy przyiacielskiey miewać zwykły. Inatę więc materyą gotowemi być potrzeba.

Cieszęć wiakimkolwiek nieszczęściu.
Lezby nam niestało kochany przyiacielu, gdy, bysmy każdey życia naszego chwili opłakiwać nędzę. Niemasz przeciwko nieszczęściom potężniejszey broni, iako myślić sobie, że są pospolite a zatym nieuchronne. Niepodlegać się przypadkowi, iest mu być rownym, cieszyć się zniego iest go zwyciężyć. Mowmy, piszmy, opłakuymy zły los, przyczyniemy go nieumnieyszemy. Zardzić nim, wyzywać na plac, to iest, co iego strzały kruszyć zwykło. Przez męstwo nasze, sła-

bicie

brzie niestateczne szczęście. Cnota nasza wprzeciwno
sci, iak złoto w ogniu nabiera poloru. O iak by wpopio
łach niepamięci zagrzebły się były owe starych wie
kow wielkie umysły, gdyby przypadki nieobiawiły
Swiatu ich dziełności! Za coż to wielkiego imienia za
legać masz pole? Wierz mi Kochany przyiacielu mała
oel nieszczęścia twego odbierasz rane. Nie wstydz się słabości
twoiey, a na większą się gotuy. Jeżeli wielki szturm do
ciebie przypuściła fortuna, ciesz się że tylo o twoich trzy
mała siłach. Wreszcie przestań i żalić się, a przyczy
nę płaczu i żalu ustanie.

Ciesząc po stracie Przyiaciela.

Opłakiwałem wraz z Tobą nieodzałowanego Przy
iaciela, przestańże i Teban, wraz z nimą go opłakiwać.
Żal postracie przyiaciela dowodem iest Kochaiącego, żal
nieukoiony, dowodem małego serca. Nie podły czemi czas,
utula płacze, wielkich ludzi rozum cieszyć ma. Coż
mamy na tym okręgu Swiata, cobysmy zawsze ni
dzieli? Co mamy statecznego, czymbysmy się nieodmien
nie cieszyli? Daie nam Bog albo raczey pożycza, coż
za rozum żalić się gdy odbiera? Tyle miał, tyle ca
łych Krolestw zgubionych suchym okiem czytamy;

Wielkie owe niby Surata cuda, lecbwo uż na kar-
tach widziemy bez wezchnienia, iednego człowieka
zmarłego, iednę słabą lepiankę obaloną tak nieuważenie
opłakuiemy? Wyslużył się naszey dosyć przyiaźni, czegoż
ieszcze po nim chcielibyśmy? Zakończył bieg, czyż go
cofnąć możemy? Poszedł zawołany po nadgrodę, wy-
szedł zwięzienia na wolność, czemuż mu raczey nie
winszuiemy? Jeżelismy mu przyiaciele płakać przestańmy.

Cieszące po Stracie fortuny.

O iakeś szczęśliwy Przyiacielu, żeś ciężar zwalił z
siebie, który wspaniałą duszę twoią przy ziemi trzy-
mał! Jakżeś teraz prawdziwie bogaty, kiedy bez po-
życzanych od fortuny rzeczy obeyść się możesz. Rozum
i wiara cię uczy, kto fortunę odebrał. Niepatrz przez
czyie ręce, i iakim sposob dosyć żeś oddał co nietwego
było. Niepokażesz nieukontentowania zodebranej,
przywróconą wonet cieszyć się możesz.

Żyiąc zludźmi, żyć po przyiacielsku trzeba.

Przyiacielem mi iest, kto w tobie nie wszystko chwali,
napomnienie doskonałości iakiey naywiększym przy-
iaźni dowodem, to uczynić można wnastępuiący
sposob.

Napominaiąc

opuszczamy

utom

BIBLJOTEKA UNIWERSYTECKA

Województwo Krakowskie Małopolskie

Dzieli się na Województwa Ziemskie y Grodzkie, y zawiera w sobie Województwo Krakowskie, Województwo Sandomierskie, Województwo Lubelskie, Województwo Wołyńskie, Województwo Podlaskie, Województwo Bracławskie, Województwo Kijowskie, Województwo Czernihowskie, Województwo Nowogrodzkie, Województwo Mińskie, Województwo Inflanckie, Województwo Smoleńskie, Województwo Witebskie, Województwo Połockie, Województwo Mścisławskie, Województwo Orszańskie, Województwo Mohylowskie, Województwo Rzeczyckie, Województwo Brzeskie, Województwo Nowogrodzkie, Województwo Trockie, Województwo Wileńskie, Województwo Żmudzkie, Województwo Kurlandzkie, Województwo Semigalskie, Województwo Prus Królewskich, Województwo Prus Książęcych, Województwo Warmińskie, Województwo Pomorskie, Województwo Kujawskie, Województwo Mazowieckie, Województwo Podlaskie, Województwo Ruskie, Województwo Podolskie, Województwo Bracławskie, Województwo Kijowskie, Województwo Czernihowskie, Województwo Nowogrodzkie, Województwo Mińskie, Województwo Inflanckie, Województwo Smoleńskie, Województwo Witebskie, Województwo Połockie, Województwo Mścisławskie, Województwo Orszańskie, Województwo Mohylowskie, Województwo Rzeczyckie, Województwo Brzeskie, Województwo Nowogrodzkie, Województwo Trockie, Województwo Wileńskie, Województwo Żmudzkie, Województwo Kurlandzkie, Województwo Semigalskie, Województwo Prus Królewskich, Województwo Prus Książęcych, Województwo Warmińskie, Województwo Pomorskie, Województwo Kujawskie, Województwo Mazowieckie, Województwo Podlaskie, Województwo Ruskie, Województwo Podolskie.

Województwa	Rzeki	Powiaty	Powiatowe miasta	Miasta
Województwo Krakowskie	Wisła, Dunajec, Warta, Pilica, Poprad, Dwa	Krakowski, Sandecki, Nowosądecki, Czchowski, Bieczański, Rzeszowski, Tarnowski, Pilzneński, Jasielski, Krośnieński, Sanocki, Przemyski, Jarosławski, Leżajski, Łańcucki, Kolbuszowski, Mielecki, Dębicki, Ropczycki, Strzyżowski, Brzozowski, Lesko, Ustrzyki	Kraków, Nowy Sącz, Tarnów, Bochnia, Wieliczka, Rzeszów, Jasło, Krosno, Sanok, Przemyśl, Jarosław, Leżajsk, Łańcut, Kolbuszowa, Mielec, Dębica, Ropczyce, Strzyżów, Brzozów, Lesko, Ustrzyki	Kraków
Województwo Sandomierskie	Wisła, Wisłoka, Vistula	Sandomierski, Opatowski, Ostrowiecki, Stopnicki, Pińczowski, Proszowicki, Wiślicki, Busko, Kazimierski, Opoczyński, Radomski, Iłżecki, Zwoleński, Puławski, Kozienicki, Garwolin, Lubelski, Łukowski, Parczewski, Włodawski, Chełmski, Hrubieszowski, Tomaszowski, Zamojski, Biłgorajski, Janowski, Kraśnicki, Lubartowski, Opolski, Puławski, Radzyński, Włodawski, Chełmski, Hrubieszowski, Tomaszowski, Zamojski, Biłgorajski, Janowski, Kraśnicki, Lubartowski, Opolski, Puławski, Radzyński	Sandomierz, Opatów, Ostrowiec, Stopnica, Pińczów, Proszowice, Wiślica, Busko, Kazimierz, Opoczno, Radom, Iłża, Zwoleń, Puławy, Kozienice, Garwolin, Lublin, Łuków, Parczew, Włodawa, Chełm, Hrubieszów, Tomaszów, Zamość, Biłgoraj, Janów, Kraśnik, Lubartów, Opole, Puławy, Radzyń	Sandomierz
Województwo Lubelskie	Wisła, Bug, Wieprz, Vistula	Lubelski, Łukowski, Parczewski, Włodawski, Chełmski, Hrubieszowski, Tomaszowski, Zamojski, Biłgorajski, Janowski, Kraśnicki, Lubartowski, Opolski, Puławski, Radzyński	Lublin, Łuków, Parczew, Włodawa, Chełm, Hrubieszów, Tomaszów, Zamość, Biłgoraj, Janów, Kraśnik, Lubartów, Opole, Puławy, Radzyń	Lublin
Województwo Podlaskie	Bug, Narew, Vistula	Podlaski, Bielski, Drohiczyński, Mielnicki, Siemiatycki, Sokołowski, Węgrowski, Wysokomazowiecki, Zambrowski	Bielsk, Drohiczyn, Mielnik, Siemiatycze, Sokołów, Węgrów, Wysokie Mazowieckie, Zambrów	Bielsk
Województwo Ruskie	Wisła, Dniestr, Bug, Vistula	Lwowski, Halicki, Rohatyński, Stryjski, Sokalski, Żółkiewski, Rawski, Grodzieński, Jaworowski, Mościski, Przemyski, Sanocki, Lesko, Ustrzyki	Lwów, Halicz, Rohatyn, Stryj, Sokal, Żółkiew, Rawa, Grodno, Jaworów, Mościska, Przemyśl, Sanok, Lesko, Ustrzyki	Lwów
Województwo Podolskie	Dniestr, Bug, Vistula	Kamieniecki, Latyczowski, Skalski, Trembowelski, Zbaraski, Zbrucki, Czortkowski, Husiatyński, Kopyczyniecki, Tłumacki, Tarnopolski, Buczacki, Halicki, Rohatyński, Stryjski, Sokalski, Żółkiewski, Rawski, Grodzieński, Jaworowski, Mościski, Przemyski, Sanocki, Lesko, Ustrzyki	Kamieniec, Latyczów, Skała, Trembowla, Zbaraż, Zbrucz, Czortków, Husiatyn, Kopyczyńce, Tłumacz, Tarnopol, Buczacz, Halicz, Rohatyn, Stryj, Sokal, Żółkiew, Rawa, Grodno, Jaworów, Mościska, Przemyśl, Sanok, Lesko, Ustrzyki	Kamieniec
Województwo Bracławskie	Dniestr, Bug, Vistula	Bracławski, Winnicki, Latyczowski, Skalski, Trembowelski, Zbaraski, Zbrucki, Czortkowski, Husiatyński, Kopyczyniecki, Tłumacki, Tarnopolski, Buczacki, Halicki, Rohatyński, Stryjski, Sokalski, Żółkiewski, Rawski, Grodzieński, Jaworowski, Mościski, Przemyski, Sanocki, Lesko, Ustrzyki	Bracław, Winnica, Latyczów, Skała, Trembowla, Zbaraż, Zbrucz, Czortków, Husiatyn, Kopyczyńce, Tłumacz, Tarnopol, Buczacz, Halicz, Rohatyn, Stryj, Sokal, Żółkiew, Rawa, Grodno, Jaworów, Mościska, Przemyśl, Sanok, Lesko, Ustrzyki	Bracław
Województwo Kijowskie	Dniepr, Bug, Vistula	Kijowski, Owruczański, Radomyślski, Trechtymirowski, Winnicki, Latyczowski, Skalski, Trembowelski, Zbaraski, Zbrucki, Czortkowski, Husiatyński, Kopyczyniecki, Tłumacki, Tarnopolski, Buczacki, Halicki, Rohatyński, Stryjski, Sokalski, Żółkiewski, Rawski, Grodzieński, Jaworowski, Mościski, Przemyski, Sanocki, Lesko, Ustrzyki	Kijów, Owruch, Radomyśl, Trechtymirów, Winnica, Latyczów, Skała, Trembowla, Zbaraż, Zbrucz, Czortków, Husiatyn, Kopyczyńce, Tłumacz, Tarnopol, Buczacz, Halicz, Rohatyn, Stryj, Sokal, Żółkiew, Rawa, Grodno, Jaworów, Mościska, Przemyśl, Sanok, Lesko, Ustrzyki	Kijów
Województwo Czernihowskie	Dniepr, Bug, Vistula	Czernihowski, Nowogrodzki, Mińskie, Inflanckie, Smoleńskie, Witebskie, Połockie, Mścisławskie, Orszańskie, Mohylowskie, Rzeczyckie, Brzeskie, Nowogrodzkie, Trockie, Wileńskie, Żmudzkie, Kurlandzkie, Semigalskie, Prus Królewskich, Prus Książęcych, Warmińskie, Pomorskie, Kujawskie, Mazowieckie, Podlaskie, Ruskie, Podolskie, Bracławskie, Kijowskie, Czernihowskie, Nowogrodzkie, Mińskie, Inflanckie, Smoleńskie, Witebskie, Połockie, Mścisławskie, Orszańskie, Mohylowskie, Rzeczyckie, Brzeskie, Nowogrodzkie, Trockie, Wileńskie, Żmudzkie, Kurlandzkie, Semigalskie, Prus Królewskich, Prus Książęcych, Warmińskie, Pomorskie, Kujawskie, Mazowieckie, Podlaskie, Ruskie, Podolskie	Czernihów, Nowogród, Mińsk, Inflanty, Smoleńsk, Witebsk, Połock, Mścisław, Orsza, Mohylów, Rzeczyca, Brześć, Nowogród, Troki, Wilno, Żmudź, Kurlandia, Semigalia, Prusy Królewskie, Prusy Książęce, Warmia, Pomorze, Kujawy, Mazowsze, Podlasie, Ruś, Podole, Bracław, Kijów, Czernihów, Nowogród, Mińsk, Inflanty, Smoleńsk, Witebsk, Połock, Mścisław, Orsza, Mohylów, Rzeczyca, Brześć, Nowogród, Troki, Wilno, Żmudź, Kurlandia, Semigalia, Prusy Królewskie, Prusy Książęce, Warmia, Pomorze, Kujawy, Mazowsze, Podlasie, Ruś, Podole	Czernihów

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1
62-002 Suchy Las
www.digital-center.pl
biuro@digital-center.pl
tel./fax (0-61) 665 82 72
tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.
Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.